

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

ПОМІРКОВАНА ТЕТЯНА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК [811.161.2+811.111]’367.623(043.3)

**ТИПОЛОГІЯ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ
У ПРИЙМЕННИКОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ**

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
Корольова Алла Валер’янівна,
доктор філологічних наук, професор

КИЇВ-2010

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПРИЙМЕННИКОВИХ СИСТЕМ НЕБЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ АНАЛІТИЗМУ І СИНТЕТИЗМУ	12
1.1. Сутність аналітизму/синтетизму в зіставно- типологічному мовознавстві	12
1.2. Прийменникова система мови як показник аналітизму/синтетизму	17
1.3. Еволюційні тенденції у розвитку лексичного і граматичного значення прийменників аналітичних і синтетичних мов	24
1.4. Біфункціональність прийменників англійської та української мов	35
1.5. Диференціація синтаксичних, семантичних і знакових прийменникових відношень	43
1.5.1. Синтаксичні прийменникові відношення	45
1.5.2. Семантичні прийменникові відношення	50
1.5.3. Індексальні прийменникові відношення	56
1.6. Методика зіставлення прийменникових конструкцій англійської та української мов	60
Висновки до розділу 1	63
РОЗДІЛ 2. ТИПИ СЕМАНТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ У ПРИЙМЕННИКОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ	68
2.1. Інваріантна семантична структура англійських та українських прийменників	68

2.1.1.	Інваріантно-варіантні просторові й темпоральні семантико-сміслові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов	70
2.1.2.	Інваріантно-варіантні логічні семантико-сміслові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов	96
2.2.	Функціональний потенціал інваріантно-варіантних значень прийменників в англійській та українській мовах	104
Висновки до розділу 2		129
РОЗДІЛ 3. ТИПИ ГРАМАТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ У ПРИЙМЕННИКОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ		134
3.1.	Характер вираження граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов	134
3.2.	Особливості граматичної сполучуваності англійських та українських прийменників	150
3.2.1.	Моделі постпозиційних прийменникових конструкцій англійської мови	151
3.2.2.	Моделі відмінково-прийменникових конструкцій української мови	159
Висновки до розділу 3		164
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....		167
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....		171
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ		199
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ		201

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Adj.** — прикметник
Adv. — прислівник
Acc. — знахідний відмінок
Dat. — давальний відмінок
Gen. — родовий відмінок
Loc. — місцевий відмінок
N — іменник
V — дієслово
Pr. — прийменник
PP — прийменникова конструкція

ВСТУП

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню типології семантико-граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов. У роботі обґрунтовано семантичний статус прийменника і визначено його семантичну структуру – схему-образ, що є інваріантом значення; на основі аналізу лексикографічних джерел встановлено критерії для зіставлення значень прийменників англійської та української мов; за допомогою трансформаційної методики “значення – смисл” виявлено інваріантно-варіантні семантико-сміслові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов: між фізичними об’єктами у просторі, абстрактними поняттями у часі й логічними – у часопросторі; виявлено варіантні граматичні моделі постпозиційних прийменникових конструкцій, властиві лише англійській мові, і відмінково-прийменникові – українській.

Сучасна лінгвістична типологія продовжує дослідження структурно-функціональних характеристик мов світу через зіставлення окремих мовних систем, підсистем та рівнів. Особливо дискусійним у цьому аспекті є питання розвитку прийменникових систем різних мов, насамперед аналітичних і синтетичних, як важливих показників їхнього морфологічного типу. У результаті тривалого наукового обговорення цього питання сформувалися такі напрями його вивчення: 1) *граматичний* (В. Виноградов, І. Вихованець, К. Городенська, Є. Курилович, О. Колодяжний, О. Мельничук, О. Потебня, Г. Ятель, Н. Суускенс, R. Dirven); 2) *генетичний* (М. Балла, Б. Аксененко, А. Мейє, Є. Рейман); 3) *функціональний* (В. Артюхова, Г. Балабан, В. Жигадло, Н. Єлисеєва, О. Смирницький, В. Ярцева, K. Coventry, R. Carmichael); *семантичний: синтагматичний / парадигматичний* (А. Бабушкін, М. Всеволодова, С. Гулкевич, А. Загнітко, В. Плуґян, Л. Чернейко, сб.: “Исследования по семантике предлогов” – 2000, D. Bennet, G. Leech); 4) *когнітивний* (С. Жаботинська, А. Кібрик, О. Рахіліна, А. Herskovits, В. Landau, R. Langacker, L. Talmy, сб.: “Langage et cognition spatiale” – 1997).

При цьому найголовніша й досі не вирішена проблема пов'язана з двома полярними підходами до визнання (В. Бондаренко, І. Кучеренко, М. Конюшкевич, В. Плунгян, О. Селіверстова, G. Rauh, J. Taylor, C. Vandeloise) / заперечення (В. Богородицький, О. Пешковський, І. Вихованець, N. Chomsky) значення прийменника. На користь першої позиції учені наводять такий основний аргумент, як здатність прийменників та прийменникових еквівалентів усіх мов виражати різні типи відношень між предметами та реаліями навколишнього світу (В. Бурлакова, А. Загнітко, Н. Куш, О. Мальцева, R. Langacker). Саме цей погляд актуалізує новий аспект у дослідженні прийменників – зіставний. Поодинокі роботи із зіставлення англійських і російських (Т. Маляр, О. Селіверстова), російських і французьких (З. Степанова) просторових прийменників, німецьких і російських (Ю. Хоружая) просторових та часових прийменників уже наявні. На часі порівняння семантичного і граматичного потенціалу англійських прийменників (первинних і вторинних) із українськими.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена загальним спрямуванням зіставно-типологічних праць на вивчення морфологічної класифікації мов шляхом порівняння граматичних засобів словозміни, з-поміж яких найбільша дискусія точиться навколо прийменників, зокрема в аспекті співвідношення в них граматичного і лексичного значень. Сучасний стан лексикографічного опису прийменників не враховує тих лексико-граматичних особливостей прийменників, яких вони набули у процесі функціонування і які є важливими для розуміння логіки їхнього вжитку і носіями мов, і представниками інших лінгвокультур. Зіставлення прийменників і прийменникових конструкцій англійської та української мов сприятиме виявленню як спільних закономірностей просторового, часового та логічного осмислення світу англійцями й українцями, так і відмінних механізмів у формуванні семантико-граматичних прийменникових відношень, які відображають пізнавальні можливості кожного з етносів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом “Дослідження проблем гуманітарних наук”. Дисертаційна робота є складовою наукової теми кафедри германського та порівняльного мовознавства Інституту іноземної філології НПУ імені М. П. Драгоманова “Зіставна семантика та проблеми міжкультурної комунікації” (тему дисертації затверджено вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова, протокол № 8 від 28 лютого 2008 р., перезатверджено – протокол № 11 від 28 квітня 2010 р.).

Метою дисертаційної роботи є встановлення типології семантико-граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов шляхом визначення семантики прийменників і особливостей їхньої граматичної сполучуваності у досліджуваних мовах.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- уточнити семантичний статус прийменника як лексико-граматичного класу слів у сучасній лінгвістиці та визначити його семантичну структуру;
- розробити методику зіставлення англійських та українських прийменників і прийменникових конструкцій (на основі аналізу лексикографічних джерел визначити критерії для опису значень прийменників в обох мовах);
- встановити типи інваріантно-варіантних семантичних відношень між фізичними об'єктами у просторі, абстрактними поняттями у часі й логічними – у часопросторі у прийменникових конструкціях англійської та української мов;
- встановити типи граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов на основі особливостей граматичної сполучуваності прийменників;
- виявити спільні й відмінні тенденції у розвитку прийменникових систем зіставляваних мов.

Об'єкт дослідження становлять англійські та українські прийменники.

Предметом аналізу є семантична структура прийменників і граматичні моделі прийменникових конструкцій англійської та української мов.

Джерельною базою дисертації є: Oxford Advanced Learner's Dictionary (A. Hornby); A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language (E. Klein); The Barnhart Dictionary of Etymology (R. Barnhart); Етимологічний словник української мови у 7 томах (О. Мельничук); Етимологічний словник української мови у 2-х томах (Я. Рудницький); Великий англо-український словник (М. Адамчик), Англо-український словник (М. Балла); English-Ukrainian Dictionary, Ukrainian-English Dictionary (В. Малишев, О. Петраковський); Великий тлумачний словник сучасної української мови (В. Бусел); Найновіший російсько-український, українсько-російський словник (А. Загнітко, М. Вінтонів та ін.); Словник українських прийменників (А. Загнітко, І. Данилюк та ін.).

Фактичний матеріал дисертації становлять 300 англійських (за реєстром М. Балли) і 1500 українських прийменників (за реєстром А. Загнітка) та 2 тис. прийменникових конструкцій, відібраних із творів англійської та української художньої літератури.

Методи дослідження. За допомогою *методу семантичних опозицій* (С. Гурський) визначено інваріантне значення прийменників англійської та української мов, із залученням методики компонентного аналізу – їхню семантичну структуру; *трансформаційно-перекладний і зіставно-типологічний методи* дали змогу встановити типи семантико-сміслових відношень у прийменникових конструкціях зіставляваних мов; *методику дистрибутивного аналізу* застосовано для внутрішньомовного опису особливостей лексичного і граматичного значення прийменників, а також тих компонентів, що складають ліво- і правобічну дистрибуції у прийменникових конструкціях кожної з мов; *методику трансформаційного аналізу* – для виявлення варіантних граматичних моделей англійських та українських

прийменникових конструкцій; *прийом внутрішньої реконструкції* – для з'ясування походження прийменників.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі вперше визначено семантичну структуру англійських та українських прийменників, яка складається з 1) архісеми – субкатегоріальної ознаки ‘відношення’; 2) диференційних сем – ‘просторових, темпоральних, логічних’ – інваріантних відношень; 3) варіантних ідентифікаційних сем (семантичних відношень) та 4) потенційних сем (смилових відношень). На основі потенційних сем вперше встановлено рефлексивні, симетричні та безеквівалентні типи відношень у прийменникових конструкціях зіставляваних мов. За характером синтаксичної сполучуваності виявлено відмінні варіантні граматичні відношення у прийменникових конструкціях зіставляваних мов (постпозиційну сполучуваність прийменників англійської мови та прийменниково-відмінкову – української).

Теоретичне значення дисертації пов'язане з поглибленням теоретичних здобутків структурної типології мов, з уточненням традиційних поглядів щодо явищ синтетизму/аналітизму (функцій службових слів у вираженні граматичного значення), а також концептуальних ідей граматичної семантики. Теоретичні результати з вивчення динаміки семантичної структури прийменників доповнюють загальні положення когнітивної граматики в аспекті інваріантності значення слова.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування у зіставно-типологічних дослідженнях із проблем граматичної семантики, а також у викладанні навчальних дисциплін: “Загальне мовознавство”, “Порівняльна типологія англійської та української мов”, “Практична граматики англійської мови”, “Теоретична граматики англійської мови”, “Сучасна українська літературна мова” (розділ “Морфологія”). Опрацьований фактичний матеріал може стати доповненням до реєстру англійських та українських прийменників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися в доповідях на *чотирьох* міжнародних наукових конференціях: “Національна культура в парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики” (Київ, 2007), “Мовно-культурна комунікація в сучасному соціумі” (Київ, 2008), “Діалог мов і культур” (Київ, 2009); “Сучасні дослідження з іноземної філології” (Ужгород, 2010); на *двох* всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Актуальні проблеми іноземної філології” (Бердянськ, 2007); “Психолого-педагогічні проблеми освіти і виховання в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів” (Київ, 2007), а також на щорічних науково-звітних конференціях Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2007–2010 рр.). Дисертаційна робота обговорювалася на засіданнях кафедри германського та порівняльного мовознавства Інституту іноземної філології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в семи публікаціях: у шести статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, та тезах доповідей однієї наукової конференції.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (282 найменування, з яких 48 іноземними мовами), довідникових джерел (27 найменувань), списку джерел ілюстративного матеріалу (64 позиції). Повний обсяг дисертації – 206 сторінок, основний зміст викладено на 170 сторінках.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об’єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, указано форми їхньої апробації і структуру роботи.

У першому розділі **“Становлення прийменникових систем неблизькоспоріднених мов у контексті аналітизму і синтетизму”** розкрито суть аналітизму/синтетизму як диференційних категорій зіставного мовознавства, проаналізовано особливості прийменникової системи мови як показника аналітизму/синтетизму, визначено дискусійний статус прийменника в системі частин мови та еволюційні тенденції у розвитку його лексичного і граматичного значення, розроблено методику зіставлення прийменникових конструкцій англійської та української мов.

У другому розділі **“Типи семантичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов”** визначено семантичну структуру прийменників, виявлено специфіку інваріантних семантичних і варіантних смислових відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов, встановлено рефлексивні, симетричні та безеквівалентні відношення у прийменникових конструкціях зіставляваних мов.

У третьому розділі **“Типи граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов”** виявлено особливості граматичної сполучуваності англійських та українських прийменників, визначено специфічні моделі постпозиційних прийменникових конструкцій англійської мови і відмінково-прийменникових – української.

У **Загальних висновках** підведено підсумки дослідження й окреслено перспективи подальшої розробки даної проблеми.

РОЗДІЛ І.
СТАНОВЛЕННЯ ПРИЙМЕННИКОВИХ СИСТЕМ
НЕБЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ
У КОНТЕКСТІ АНАЛІТИЗМУ І СИНТЕТИЗМУ

1.1. Сутність аналітизму/синтетизму в зіставно-типологічному мовознавстві

У зіставно-типологічному мовознавстві спостерігається інтегративний підхід до пояснення різних мовних явищ, тобто все частіше дослідники одночасно звертаються як до екстралінгвістичних факторів, так і до системи мови [136, с. 103; 275, с. 34]. До перших, безумовно, можна віднести ті зміни, які відбуваються в соціокультурному просторі певної країни, в повсякденному житті її носіїв, другі ж пов'язані з процесами і чинниками, які виражають розвиток мови як системи і дозволяють простежити загальні тенденції її розвитку [130, с. 67]. При цьому варто відзначити, що зв'язок між цими явищами очевидний, і можна говорити про динаміку мовної системи, зумовлену змінами в позамовній дійсності [99, с. 28].

Теоретично відомо, що з усіх мовних підсистем зовнішнім впливам найбільш підлягає лексична, оскільки словниковий запас мови не може не реагувати на бурхливі зміни, пов'язані із загальним розвитком лінгвокультури суспільства [9; 47]. Так, наприклад, зміни лексичної системи англійської мови сприяють змінам і в інших ярусах мовної системи, зокрема, в словотворенні [99].

Однією з найважливіших змін, що стосується англійської мовної системи, є тенденція до посилення рис аналітизму [10, с. 47]. У зв'язку з цим відзначимо, що традиційно розподіл мов на аналітичні й синтетичні будувався за способом вираження граматичних значень слова. При цьому “центром мовного простору”, на думку О. Реформатського, стала

морфологія, а в основу типологічних систем (і тим самим класифікацій) інтуїтивно було поставлене слово як “центральна одиниця”, що пов’язує різні рівні мови і тому дозволяє розглянути через свої властивості те, що є релевантним для розуміння типологічних особливостей мови в цілому” [174 , с. 25].

У сучасній лінгвістиці, як зазначає О. Дубова, значно більше уваги приділяється вивченню аналітизму, ніж синтетизму. Можливо, тому навіть поширені вживання цього терміна становлять досить широкий спектр тлумачень. Спершу термін “аналітизм” був уведений для опису процесів всіх індоевропейських мов, які розвиваються від менш аналітичного стану до більш аналітичного. Проте надалі внаслідок прозорості й зручності термін “аналітизм” став застосовуватися і відносно інших мов [83].

Поняття аналітизму в лінгвістиці сформувалося на основі логічного розмежування І. Кантом аналітичних і синтетичних думок, яке було покладено в основу розподілу “істин розуму” й “істин факту” І. Лейбніця. Основним критерієм для розмежування думок для І. Канта була відсутність або наявність у них нового змісту, “через який вони є або суто пояснювальними, які не додають нічого до змісту пізнання, або розширюють і збільшують дане пізнання; перші можуть бути названі аналітичними, другі – синтетичними думками” [109, с. 22–23]. При чому пояснення тут має широке значення і включає всі ознаки, які приписуються суб’єкту думки в результаті аналізу (предикації) і виводяться зі змісту самого суб’єкта, тобто без звернення до знань, одержаних із зовнішнього світу [там само].

Філософську традицію І. Канта продовжив К. Бюлер, звернувшись до проблеми аналітизму в своїй праці “Теорія мови”. Розглядаючи питання про понятійні комплекси, він звернув увагу на той факт, що композит на зразок “Grassland” є аналітичним унаслідок того, що фактично “land” вже має ознаки поняття “grass” і лише експлікує вже існуюче, на відміну від синтетичних понятійних комплексів, які “вносять щось нове, чуже до початкового поняття” [46, с. 224–225].

Думки І. Канта дістали подальшого осмислення в теоріях неопозитивізму. Зокрема в роботах Р. Карнапа розроблялися засади формальної мови, яка повинна була замінити об'єктну мову, тобто розмови про об'єкти, ситуації, їх властивості мають поступитися розмовами про слова, які ці ситуації позначають, і відношення між ними [162, с. 118–119].

Карнапівські ідеї були сприйняті в трансформаційно-генеративній теорії природної мови при поясненні явищ синонімії речень. Так, два речення вважаються синонімічними, якщо їм приписується одна й та ж семантична репрезентація. Відповідно речення характеризуються як аналітичні, “якщо кожний семантичний маркер, що міститься в значенні глибинного предиката, входить у значення висловів, що становлять пресупозицію речення (тобто в значенні іменних груп, у традиційних термінах – у значенні підмета або додатку речення, в логічній термінології – у значенні аргументів функцій речення), зокрема, якщо кожний семантичний маркер предиката входить у значення суб'єкта” [162, с. 118–119].

Ці твердження сягають розуміння аналітизму у філософії й логіці. Так, аналітичними положеннями називаються ті, достовірність яких ґрунтується на тотожності понять (предиката з поняттям суб'єкта). Положення, істинність яких ґрунтується не на тотожності понять, називаються синтетичними. Виходячи з цього, у широкому розумінні поняття про аналітичні речення формулюється так: аналітичне речення – речення істинне тільки через своє значення.

У своїй роботі “Про логічну структуру поняття, вираженого словосполученням”, Н. Годер, підкреслює, що атрибутивне словосполучення може бути названо синтетичним тоді, коли атрибут приєднується до основи як новий елемент і веде до утворення нового поняття; якщо ж атрибут має ознаку, що входить у зміст поняття-основи, атрибутивне словосполучення є аналітичним [69, с. 28].

У лінгвістиці проблема аналітизму пов'язана із загальною теорією розвитку мов, з багатьма принциповими питаннями складу мови на всіх

рівнях мовної системи. В основі концепцій аналітизму, що склалися в лінгвістиці [див. докладніше: 84], покладено принцип фундаментальних опозицій: по-перше, аналітизм (нефлективність) / синтетизм (флективність), по-друге, аналітизм (антисинтетизм як морфологічне невираження зв'язку в мовному ланцюжку) / синтетизм (морфологічне вираження зв'язку в мовному ланцюжку), по-третє, аналітизм (як формальна частина вислову) / синтетизм (як змістова частина вислову).

Всі три підходи широко опрацьовані в дослідженнях учених зі сфери граматики періоду 60-х-80-х років [159; 89; 92; 186]. Натомість учені, як правило, звертаються до першої опозиції при вивченні формальної структури слова. При цьому слід підкреслити, що друга і третя позиції не менш важливі при вивченні сутності структури мови.

Аналізуючи наявні визначення терміна “аналітизм”, слід визнати, що вони доповнюють один одного і відповідають різним типам аналітизму. Найбільш коректне визначення поняття аналітизму наводить В. Гак, розуміючи під цим явищем “властивість мовних одиниць до розчленованого формального вираження додаткового значення щодо основного. Основним значенням, відповідно до якого розчленоване вираження набуває додаткового, вважається лексичне значення для слова і предикативне значення для речення” [62, с. 31]. Перевагою цього тлумачення є те, що в ньому враховується існування явищ аналітизму на різних рівнях мовної системи. Це означає, що аналітизм може визнаватися такою властивістю, що виявляється тільки в морфологічній системі [159; 89], тільки в синтаксисі [186], у морфології та синтаксисі [174], у морфології, синтаксисі та лексиці [62].

Зокрема, проявом аналітизму в морфології вважається наявність аналітичних форм (морфологічних аналітичних конструкцій), що складаються з повнозначного та службового слів. Аналітизм як синтаксичне явище виражається через послаблення синтагматичних зв'язків або

розчленованість форм одного члена речення [62, с. 31]. Лексичний аналітизм кваліфікується як розчленоване вираження словотвірних значень [62, с. 31].

Поняття *аналітизм* через свою багатозначність явно виокремлюється з ряду інших способів вираження лексичних та граматичних значень. Аналітизм передбачає декілька абсолютно різних способів вираження значень (порядок слів, службові слова, конверсія, інтонація, тон тощо), тимчасом, як поняття *композиція*, *редуплікація*, *афіксація* завжди характеризують чітко один спосіб вираження значення [200, с. 210].

Натомість не варто розглядати аналітизм як лише спосіб вираження значень. Ширше розуміння цього поняття наводить В. Жирмунський, пов'язуючи з ним характеристику зв'язку слів у реченні. “Чим більше граматики виражено поза словами, тим більша роль синтаксису, і отже, вище коефіцієнт аналітизму, чим більше граматики виражено усередині слів – тим меншою є роль синтаксису і більшою – морфології, і тим вище коефіцієнт синтетизму” [89, с. 54].

У мовах з високим коефіцієнтом аналітизму кожне граматичне / лексичне значення звичайно виражається окремою морфемою, і ряд смислових морфем в певних умовах виконує функції допоміжних слів (особливо яскраво це явище представлено в таких мовах, як китайська та в'єтнамська) [154]. Що стосується такого параметра, як коефіцієнт аналітизму/синтетизму, то він не є істотним, адже навіть споріднені мови можуть мати коефіцієнти аналітизму в мовах, що достатньо розрізняються (наприклад, англійська і українська). Для того, щоб дати коректну відповідь на це питання, учені вдаються до застосування зіставно-типологічного методу, який є релевантним для аналізу різних мовних явищ, незалежно від їхньої приналежності до тієї чи іншої мовної системи. За допомогою зіставно-типологічного методу, зазначає М. Кочерган, вивчаються процеси паралельної зміни мов [129, с. 17]. У свою чергу типологія має на меті поглиблювати розуміння того змісту, що вкладається в граматичні категорії [2, с. 19]. Як відзначав на VIII Міжнародному конгресі лінгвістів Роман

Якобсон [225, с. 98–99], типологічні зіставлення необхідні, оскільки в основі структури різних мов лежать однакові для них загальні положення, що й уможлиблює такі зіставлення.

1.2. Прийменникова система мови як показник аналітизму/синтетизму

При визначенні типологічних властивостей аналітичних і синтетичних мов на особливу увагу заслуговує з'ясування питання про характерні особливості прийменникових систем цих мов як важливих показників їхньої морфологічної будови. Показовим у цьому плані є визначення підстав для типологічної характеристики мови, наведене в академічній граматиці болгарської мови: "Синтетична або аналітична будова певної мови, тобто *синтетизм* або *аналітизм*, встановлюється перш за все відповідно до засобів вираження синтаксичних відношень іменників і займенників до інших слів у висловленні або словосполученні. В одних мовах, які вважаються синтетичними, такі синтаксичні відношення, як правило, виражаються за допомогою закінчень (відмінкових флексій). В інших мовах, аналітичних, ці синтаксичні відношення виражаються за допомогою різних прийменників + одна загальна "відмінкова" форма [10, с. 34]. При чому традиційним виявом аналітичності визнавалося прийменникове вираження релятивної семантики (яка не завжди послідовно відокремлювалася від відмінкової) [81, с. 36]. Ці твердження зумовлюють розгляд прийменників не як окремого граматичного класу слів, а як цілої системи мовних одиниць, які реалізують свої можливості не лише на рівні морфології, а й на рівні синтаксису і семантики [94; 97; 122; 123].

Прийменник, як і інші службові слова, здавна привертає пильну увагу лінгвістів і в своєму розвитку має головне дискусійне питання щодо його ролі у визначенні морфологічного типу мови (аналітичного чи синтетичного). Ця проблема зумовлена тими дискусійними питаннями у вивченні

прийменника, які й досі залишаються остаточно не розв'язаними [196]. Це насамперед визначення:

- 1) семантичного статусу прийменників (І. Вихованець, В. Виноградов, З. Іваненко, А. Колодяжний, Є. Курилович, О. Мельничук, О. Потебня, К. Рейман, Г. Ятель, тощо);
- 2) походження прийменників (І. Анічков, Б. Аксененко, М. Балла, А. Мейє, К. Рейман);
- 3) біфункціональності прийменників (В. Артюхова, А. Єлісеєва, В. Жигадло, О. Смирницький, В. Ярцева);
- 4) вираження семантико-синтаксичних відношень (А. Бабушкін, Ю. Лотман, Т. Поміркована, В. Топоров, Л. Чернейко).

Особливо пильну увагу лінгвісти почали приділяти вивченню прийменників у 80-х роках ХХ століття. Цьому, за словами Дж. Тейлора [277, р. 52], сприяло те, що у 80-і роки полісемія визнається неминучим явищем природної мови, у зв'язку з чим розпочинається активне дослідження семантичного статусу прийменників.

На сьогодні наявні два полярні підходи до вивчення семантики прийменника.

Представники першого підходу (В. Богородицький, В. Виноградов, І. Вихованець, О. Пешковський, О. Потебня) заперечують наявність у прийменника лексичного значення як такого, тим часом їхні опоненти (В. Бондаренко, З. Іваненко, А. Колодяжний, І. Чередниченко) визначають прийменник як службову частину мови, що має лексичне значення (хоча й послаблене).

Ці підходи у свою чергу уточнюються наявністю різних концепцій, в яких більш детально аналізуються позиції дослідників щодо визначення семантики прийменника, найпоширенішою з яких є витлумачення прийменника як особливого роду морфеми, показника лише граматичного зв'язку між словами на синтагматичному рівні. До такого розуміння прийменника наближалися у своїх поглядах І. Бодуен де Куртене,

В. Богородицький, В. Виноградов, О. Пешковський, О. Потебня та інші.

Так, О. Пешковський заперечував лексичне значення прийменника, О. Потебня підкреслював його формальність [164; 169].

Концепцію морфемної природи прийменника теоретично обґрунтував Є. Курилович [137], а поглибив та послідовно застосував на матеріалі прийменникової системи сучасної української літературної мови І. Вихованець у своїй праці “Прийменникова система української мови”. Трактують прийменника як аналітичної синтаксичної морфем спостерігаємо й у вузівських підручниках і посібниках з української граматики [53].

І. Вихованець, який підтримував морфемну природу прийменника, заперечуючи наявність у прийменника лексичного значення, спирається на те, що “прийменники передають семантику відношень між різними синтаксичними одиницями (словом, реченням, словосполученням тощо), яка характерна у межах морфологічного слова також і для синтетичних релятивних морфем, наприклад відмінків” [53, с.16].

Оскільки І. Вихованець зазначає, що прийменники “служать лише для обслуговування повнозначних слів та інших синтаксичних одиниць”, то їх семантику слід розглядати “не як лексичну, а як релятивну, тобто таку, що уточнює значення та позиції одних повнозначних частин мови по відношенню до інших” [53, с. 16].

Семантична своєрідність прийменників полягає в тому, що вони, на противагу лексичним значенням повнозначних слів, не наповнені “речовим змістом” [53, с. 18]. Прийменникам не притаманна номінативна функція, оскільки у смисловій структурі прийменника переважають суто граматичні значення і відношення, і тому вони позбавлені власного лексичного значення. Водночас прийменники послідовно репрезентують подібно до відмінкових формантів релятивну функцію, що засвідчує їхню спорідненість і можливість кваліфікації як аналітичних синтаксичних морфем. У своїй функціональній спрямованості прийменники повністю наближаються до

функціонально тотожних словозмінних формантів, що послідовно виявляється у спрямованості на реалізацію синтаксичних зв'язків і семантичних відношень. Їхній аналітично-морфемний статус підтверджується морфологічними (відсутність членування на морфеми із чітким окресленням кореневої та інших морфем), словотвірними (спрощення і згортання похідної структури), інтонаційно-фонетичними (здебільшого втрачають акцентну самостійність у мовленнєвому потоці й утворюють разом з наголошеним словом цілісне фонетичне слово), синтаксичними (не виступають самостійними членами речення) ознаками [53, с. 20– 21].

Аналізуючи твердження І. Вихованця, можна зробити висновок, що прийменник не постає в системі частин мови як повнозначне слово, а лише як аналітична синтаксична морфема, основним призначенням якої є “переведення субстантиву із субстантивної позиції в адвербіальну (прислівникову) позицію” [53, с. 21]. Про це свого часу писав ще Є. Курилович: “прийменник із субстантивом є одним функціональним (синтаксичним) словом, а не групою слів. Прийменник – це не слово, а морфема (а іноді “субморфема”, що утворює єдність з відмінковим закінченням)” [137, с. 66].

В. Виноградов відзначав, що службові слова, зокрема прийменники, позбавлені номінативної функції, їм не властива “предметна віднесеність”, оскільки вони стосуються позамовної дійсності тільки через посередництво і за допомогою слів-назв. У морфемній концепції прийменник має лише граматичне значення і абсолютно позбавлений лексичного значення, тому що він не відображає предметів і явищ матеріальної дійсності, а лише вказує на відношення та зв'язки між предметами та явищами цієї дійсності. Лексичне ж значення співвідноситься із семантикою відношень, які вони виражають. На користь такого розуміння прийменника свідчить: нездатність окремо номінативно вживатись; неспроможність самостійно поширювати словосполучення; неможливість паузи після цих слів у мовленні; морфологічна або семантична нерозкладність більшості з них; нездатність

нести на собі смисловий наголос (за винятком тих випадків, коли відбувається протиставлення за контрастом); відсутність самостійного наголосу більшої частини службових слів; своєрідність граматичних значень, які розчиняють у собі лексичний зміст службових слів [49, с. 30].

Більш сучасні погляди дослідників продовжують ці твердження. Зокрема В. Плотникова зазначає, що “службові слова, зокрема прийменники, позбавлені тих номінативних значень, які характеризують самостійні слова: вони не називають предметів, ознак, властивостей, дій; їх лексичні значення абстраговані від тих відношень, в які вступають предмети, властивості і т.д.” [цит. за пр.: 45, с. 211]. Отже, на думку В. Плотникової, службові слова як частини мови не мають тої семантичної спільності, що відрізняє самостійні частини мови від службових.

Інший погляд щодо визнання / невизнання семантики прийменника ґрунтується на тому, що ці слова виконують номінативну функцію, бо позначають екстралінгвальні об’єкти – відношення між предметами, і тому кожен має своє індивідуальне значення (К. Аксаков, Б. Аксененко, В. Бурлакова, Ф. Буслаєв, О. Востоков, Н. Некрасов, К. Рейман, О. Смирницький). Наявність у прийменників лексичного значення визнає О. Смирницький, наголошуючи на тому, що “прийменники – це з’єднувальні слова, які використовуються для позначення зв’язку між предметом і предметом, предметом і ознакою або між предметом і процесом; прийменники належать до з’єднувальних службових слів. Вони позначають зв’язки і відношення предмета до предмета, явища або ситуації” [183, с. 86]. У свою чергу К. Рейман твердить про те, що “існують елементи мови, які виражають ознаки, а є ті, що виражають певні відношення. Спеціальними засобами вираження цих відношень виступають прийменники. Зазначення певного виду зв’язку чи відношення виявляє лексичне значення окремого прийменника” [172, с. 7].

Отже, можна зробити висновок, що О. Смирницький як і К. Рейман вважають, що прийменники позначають той чи інший вид зв’язку чи

орієнтації, розкриваючи лексичне значення окремого прийменника. Як самостійне слово розглядав прийменник і І. Кучеренко, ідентифікуючи його лексичне значення з лексичним значенням повнозначних слів. Зокрема І. Кучеренко наголошував, що прийменник “...співвідносний з явищами дійсності; як слово, він формує і виражає поняття про них, отже, має значення, яке прийнято називати лексичним”, підтвердженням чого виступає: 1) його перекладність, 2) багатозначність, 3) наявність синонімів, 4) репрезентативність антонімів [139, с. 14]. Перекладність полягає в тому, що прийменники мають здатність перекладатися іншими мовами, як спорідненими, так і віддаленими; при перекладі особливо виразно постає багатозначність прийменника, яка полягає в тому, що, наприклад, французькою мовою прийменник *серед* перекладається одним значенням, прийменник *з* – чотирма, *на* – одинадцятьма, а прийменник *за* – п’ятнадцятьма, що свідчить про те, що, окрім граматичного, прийменник має ще й лексичне значення; синонімія прийменників полягає в тому, що “різні прийменники, які вживаються в абсолютно тотожному словесному оточенні й виражають одні й ті ж граматичні відношення, виступають як прийменникові синоніми” [139, с. 17]. Третім фактом є антонімія прийменника. Так, наприклад, “кожен прийменник з вихідним, “відокремлюваним” значенням має антонім із значенням “досягальним”:
з – в, з – на, від – до, з – під – над [139, с. 17].

В. Бурлакова, вивчаючи специфіку англійських прийменників, дійшла висновку, що, незважаючи на значну абстрактність значення, що передається прийменниками, їхнє лексичне значення можна визначити і на дистантному положенні по відношенню до елементів, з якими вони з’єднані семантично. В. Бурлакова підкреслює, що “прийменники не представляють собою лексично порожніх одиниць і що разом зі своєю з’єднувальною функцією мають самостійний семантичний зміст” [44, с. 350].

Проаналізувавши позиції учених з цієї дискусійної проблеми, у дисертаційному дослідженні підтримується думка про те, що прийменники є

тим лексико-граматичним класом слів, які позначають відповідні відношення між об'єктами в реальній дійсності, а тому є такими ж повнозначними словами, як і іменники, що називають співвідносні об'єкти [132, с. 30; 142, с. 92]. Позначаючи відношення між об'єктами, вираженими іменниками, вони тим самим виконують важливу синтаксичну функцію зв'язку між цими словами у словосполученні й реченні. Науково обґрунтовуючи значення прийменника, у роботі визначено індивідуальне лексичне та загальне граматичне значення прийменників, їхню повнозначність як частини мови.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити такі узагальнення.

1. Прийменник визначається здебільшого або як службова частина мови (Н. Шведова), або як аналітична морфема (І. Вихованець), або як самостійна частина мови з відповідним лексичним значенням (І. Кучеренко).

2. Попередній огляд літератури з цього питання показує, наскільки неоднозначним і суперечливим є навіть визначення прийменника як частини мови. Все це пояснюється насамперед так званою біфункціональністю прийменника, тобто вживанням одного й того ж слова то як повнозначного, то як службового [15]. Цей факт і є серйозною перешкодою на шляху коректного визначення прийменника як частини мови. Спираючись на різні витлумачення прийменника, можна виділити ряд суттєвих ознак, властивих прийменникам, які:

- становлять як статичний, так і динамічний клас морфологічно незмінних слів;

- не виконують функцію самостійних членів речення, виражаючи відношення між дієсловом (або іменником) і іменником; залежно від характеру зв'язку прийменника з лівим і правим компонентами варіюється і його значення.

3. Оскільки прийменники належать до розряду незмінних слів, то вихідною передумовою для переходу повнозначних слів у розряд прийменників стає розвиток у перших значення релятивності, що вважалося традиційним виявом аналітичності. Це значення форми

повнозначних слів набувають унаслідок регулярного їхнього використання в службовій функції.

4. Прийменник як службова частина мови, з одного боку, має послаблене лексичне значення у первинних прийменниках, а з іншого, – посилене лексичне значення – у вторинних (особливо пізнішого походження). Це положення є свідченням того, що науковці, які дотримуються теорії морфемної природи прийменника, суперечать самі собі, коли обстоюють вираження прийменником лише синтаксичних відношень, адже надання прийменнику статусу слова (службового чи самостійного) означає наявність у нього не тільки граматичного, а й повноправного лексичного значення, оскільки саме слову притаманна єдність лексичного і граматичного значень. Така думка зумовлює розгляд прийменників не як окремого граматичного класу слів, а як цілої системи мовних одиниць, які реалізують свої можливості не лише на рівні морфології, а й на рівні синтаксису і семантики.

1.3. Еволюційні тенденції у розвитку прийменників аналітичних і синтетичних мов

Система прийменників сучасної англійської мови залишається переважно староанглійською, оскільки ані датське, ані франко-норманське завоювання, ані запозичення слів з континенту Європи за допомогою іммігрантів, торгівлі, воєн і літератури не вплинули на її принципові зміни.

Так, наведені нижче прийменники англійської мови, частина яких зазнала фонетичних змін, зустрічаються вже в літературі періоду від 700 до 1000 р.: *about, along, amidst, at, before, beneath, between, but, for, from, in, into, near, on, over, through, till, to, towards, under, underneath, with, without*. Інші прийменники - *above, against, among, behind, beside, besides, beyond, next, throughout, until, within* - засвідчено в літературних пам'ятниках періоду від 1000 до 1200 р, за винятком *afore* і *underneath*, що вживаються не часто.

Решта давніх прийменників у сучасній англійській мові є загальноновживаними в літературі, а також і в розмовному мовленні, а деякі з них, крім цього, виконують основну функцію - вираження граматичних значень і беруть активну участь в утворенні складених прийменників.

Виникнення і вживання прийменників в англійській мові тісно пов'язане з історією самої мови, в розвитку якої виділяють три періоди:

1) староанглійський період (V-XIст.), що охоплює час від завоювання Британії англосаксами до норманського завоювання;

2) середньоанглійський період (XI-XV), в кінці якого остаточно складається англійська нація і формується англійська національна мова;

3) період сучасної англійської мови, який сягає епохи Відродження в Англії (XVст.) і триває до наших днів [22, с. 19].

Великого значення прийменники набули в ранній середньоанглійській період, коли функція вираження граматичних відношень перейшла від відмираючої відмінкової системи до нової системи. Відмінки були замінені прийменниковими зворотами.

Хоча староанглійська мова була не такою флективною мовою, як, скажімо, санскрит, старогрецька або латинська, проте в ній існувала складна система відмінків. Оскільки в іменників зберігалися відмінкові закінчення, багато відношень могли виражатися без допомоги прийменників, на відміну від сучасної англійської мови. Зв'язки між словами в реченні здійснювались тоді за допомогою синтетичних засобів. Як зазначає М. Балла, існувала складна система відміни і дієвідміни. Так, іменники мали чотири відмінки (називний, родовий, давальний, знахідний), поділялись на кілька класів, кожному з яких були властиві свої особливості відмінювання, мали також граматичний рід і форму однини і множини. У відмінюванні прикметників і деяких займенників зберігався і п'ятий, орудний, відмінок. Для прикметників існували дві відміни – сильна і слабка. Прикметники узгоджувалися з іменниками в роді, числі і відмінку [22, с. 20].

Зміни в структурі англійської мови почалися ще на ранній стадії її

розвитку. Зокрема, в староанглійський період в нортумбрійському діалекті в результаті контакту з датськими діалектами в період датського завоювання (VIII-IXст.) відбувався помітний процес нівелювання флексій. Нівелювання і поступове відмирання флексій супроводжувалися змінами в структурі мови і насамперед в сфері вживання прийменників.

Наприклад, простий давальний відмінок міг використовуватися в староанглійській мові на позначення порівняння (у сучасній англійській: *better than I*), спільної дії (*with a troop of friends*), інструмента дії (*he slew the dragon with a sword*), а також адресата дії (*the book you gave to me*).

Правомірність цього висновку стане ще очевиднішою, якщо звернутися до граматики професора Зонненшейна – захисника відмінностей знахідного відмінка від давального. Науковці час від часу намагаються дати історичне обґрунтування правила вживання знахідного відмінка після всіх прийменників. “У староанглійській мові деякі прийменники поєднувалися з давальним відмінком, але потім в мові сталася зміна, і в пізній староанглійській мові виникла тенденція вживати знахідний відмінок після всіх прийменників“ [цит. за пр.: 23]. Але це не зовсім так. У деяких конструкціях протягом тривалого часу зберігався давальний відмінок, наприклад: *of townne, yeer by yere, by weste*, де -e вимовляється.

Нераціональність старої системи відмінностей між відмінками можна пояснити такими припущеннями. Давальний і родовий відмінки вважаються антонімічними: це видно з того, що, коли вони були замінені прийменниковими конструкціями, замість давального відмінка стали вживати прийменники *to, ad*, а замість родового — прийменники, що позначали протилежний рух – *of* (слабка форма від *off*), *de*. Та все ж давальний відмінок часто збігається за значенням із родовим. З часом кількість відмінків постійно зменшувалася через те, що сталий порядок слів був самодостатнім для характеристики слів у реченні. Проте жодна мова не володіла такою відмінковою системою, яка була б заснована на точній і послідовній системі значень; інакше кажучи, відмінок є категорією суто

граматичною, а не понятійною у широкому розумінні.

Деякі граматисти [86] говорять про “відокремлення родового відмінка від слова, що управляє іншими членами речення” і при цьому мають на увазі такі випадки, як *the arrival at Cowes of the German Emperor* - прибуття німецького імператора в Каус, “де наявні дві паралельні прийменникові групи-ад'юнкти; деякі навіть вдаються до терміна “розщеплення родового відмінка” [Bissel 1947, p. 207] і наводять приклади на зразок *the celebrated picture by Gainsborough of the Duchess of Devonshire* – відомий портрет герцогині Девонширської роботи Гейнсборо. Тут доречно вважати *by Gainsborough* родовим відмінком, як і вживання цієї конструкції з *of*.

Слід зауважити, що з приводу розвитку прийменників у англійській мові існує ряд різних суперечливих і навіть протилежних думок. Зокрема, французький мовознавець А. Мейє у своїй праці “Основные особенности германской группы языков” говорить про те, що розвиток англійських прийменників завершився тільки протягом відособленого існування германських мов. На його думку, більшість прийменників є різними в різних мовах, і їх утворення припадає саме на цей пізній період відособленого існування мов, і лише деякі прийменники є спільними для всіх германських мов [156, с. 96].

Мовознавці, зокрема, Анічков І.Є, у передмові до книги Б. М. Аксененка “Предлоги английского языка” вважає, що “багато простих найбільш уживаних прийменників є спільними для всіх германських мов і походять від спільно індоєвропейських прислівниково – прийменниково – префіксальних основ, і лише деякі прийменники з числа складних маловживаних розвинулися в епоху відособленого існування мов і є різними в різних мовах” [4, с. 3–16].

Письмові пам'ятки староанглійського періоду вказують на те, що ряд прийменників, як *at, by, for, from, in, of, off, on, through, to, after, over, under, with* вживався вже в VII – X ст. Дослідженнями, які проводилися мовознавцями різних поколінь (Б. Аксененко, М. Балла, А. Мейє), було

доведено, що всі основні прийменники англійської мови – прості і ряд складних – виникли в староанглійський період. Багато з них мають риси спільноіндоевропейської прамови – основи, що теж підтверджує їх давнє походження (наприклад, прийменники *for, from, of, off*). У староанглійський період, коли англійська мова за своєю структурою була синтетичною, прийменники виконували і граматичну, і лексичну функції.

Через відсутність сталих літературних норм в англійській мові процес відмирання флексій нестримно тривав і протягом середньоанглійського періоду, прискорюваний впливом мови загарбників на мову місцевого населення.

Таким чином, на кінець XIV ст. в мові продовжували існувати лише деякі староанглійські флексії, загальна ж структура мови докорінно змінилася. При цьому особливого значення набувають прийменники. Дослідження літературних пам'яток середньоанглійського періоду показують, що в цей час з'явилося чимало нових похідних, складних і запозичених з інших мов прийменників. Серед них слід зазначити такі: похідний *towards*, складні – *about, above, against, around, behind, beneath, between, beyond, into, out of, underneath, upon, within, without*, запозичений *past*.

Початок періоду сучасної англійської мови ознаменувався запровадженням в Англії книгодрукування (1471 р.), що мало значний вплив на уніфікацію мовних елементів і встановлення загальних сталих норм англійської мови. В цей час в основному завершується розпад системи флексій. Прикметники остаточно втрачають властивість відмінюватись. Встановлюється чіткий і сталий порядок слів у реченні: підмет – присудок – додаток.

Протягом Епохи Відродження, яка поширювалась в Англії в XVI-XVII ст. англійська мова зазнала значного впливу, особливо з боку грецької і латинської мов. Цей вплив виявився як в прямому запозиченні цих слів з мов, так і в утворенні нових слів за аналогією. Це стосується і нових

прийменників, якими в цей час збагатилася англійська мова. Зокрема з французької мови були запозичені прийменники: *across*, *except*; з'явився прийменник *below*, що утворився з англійського елемента *be* і скандинавського *low*.

Інтенсивний процес розвитку англійської мови тривав і в XVII ст, коли вона остаточно склалася в такому вигляді, в якому існує і зараз. Ті незначні зміни, які відбувалися протягом XVIII ст. і пізніше, стосувалися головним чином удосконалення написання і вимови слів, синтаксис практично лишився незмінним.

У сучасній англійській мові, за спостереженнями дослідників [21], є як широкоживані, так і маложивані прийменники. З-поміж останніх деякі архаїзуються, виходять загальною із ужитку, а тому є цікавими для розгляду лише в окремих дослідницьких цілях. Це, перш за все, стосується запозичених прийменників, які, не маючи достатньої соціальної бази, виходять з ужитку.

Так, латинське походження мають прийменники: *concerning*, *except*, *as distinct from*, *including*, *minus*, *notwithstanding*, *as a result of*, *exclusive of*, *plus*, *respecting*, *versus*, *via*); зі старофранцузької мови походять: *aboard*, *because*, *by virtue of*, *despite*, *during*, *due to*, *in relation to*, *in exchange for*, *in contrast to*, *regardless of*, *independently of*, *opposite*, *regarding* (тут слід мати на увазі, що більш, ніж 90 відсотків слів старофранцузької мови має походження від некласичної латинської мови) поодинокі прийменники сягають норвезької мови: *for*, *want*, *of and until*; є прийменник, що має англо-французьке походження: *across*.

Питоме англійське походження мають прийменники: *about*, *above*, *after*, *against*, *as against*, *along*, *along with*, *amid/amidst*, *among*, *around*, *as for/as to*, *astride*, *at*, *before*, *behind*, *below*, *beneath*, *beside*, *besides*, *between*, *beyond*, *but*, *by*, *down*, *following*, *for*, *for the sake of*, *from*, *in*, *into*, *in behalf of*, *in the teeth of*, *inside*, *less*, *like*, *unlike*, *near*, *next*, *of*, *off*, *on*, *outside*, *out for*, *over*, *owing to*, *past*, *save*, *since*, *through*, *throughout*, *till*, *to*, *towards*, *under*, *up*, *up to*,

with, within, wanting, without, які утворилися від протомови, спільної для багатьох індоєвропейських мов, включаючи англійську.

Порівняно зі словами з суто лексичними значеннями, прийменники мають більшу історичну стійкість. Це підтверджується збереженням названих вище основних прийменників і дотепер, і цьому не суперечить той факт, що до словника англійської мови увійшли деякі прийменники німецького, а переважно – романського походження (з XIV століття *across, below, despite, down, during, except, past, round* і т.ін.). Маловживаними стали лише давні прийменники *afore, betwixt, ere, unto* і деякі інші, які були замінені синонімічними *before, between, to*, що також вживалися з дописемного періоду історії англійської мови.

Джерела античної літератури дають нам яскраві підтвердження цього тривалого процесу, що виявляється спочатку в наданні переваги одним відмінкам і нехтування іншими, а потім в змішуванні форм різних відмінків. Прийменникові іменні поєднання прийшли на зміну колишнім флективним відмінковим формам. Пояснюючи втрату багаточисельних давніх безприйменникових відмінків локального значення, О. Есперсен писав: “Поступово конкретні вживання відмінків були втрачені, головним чином, зважаючи на появу прийменників, що позначали локальні та інші відношення” [86, с. 70].

За морфологічним походженням наявні **прислівникові** прийменники, які є найдавнішими і за семантикою належать до просторових: *at, by, for, from, in, of, off, on, through, to*; **прикметникові**: *due to, as distinct from, like, unlike, exclusive of, regardless of, opposite*; **дієприкметникові**: *during, concerning, considering, following, including, notwithstanding, owing to, regarding, respecting, wanting*; **відіменні**: *by means of, by virtue of, for want of, for the sake of, in case of, case of, in comparison with, in connection with, in behalf of, in favour of, in front of, in point of, in relation to, in the teeth of, in exchange for, in contrast to, in addition to, as a result of*, а також *save*.

Щодо походження українських прийменників, то існує два підходи, запропоновані І. Вихованцем [53, с. 60], – синхронічний та діяхронічний. У діяхронічному плані всі прийменники української мови є похідними. Діяхронічний підхід до класифікації прийменників дозволяє розглядати весь корпус прийменників у своїй цілісності. Проте навряд чи можна об'єднувати в одну групу, прийменники *з, за, від і у відповідь на* тощо. Тому, взявши за основу синхронічний підхід, послідовники І. Вихованця виділяють *первинні, або непохідні, та вторинні, або похідні прийменники* [53, с. 60].

Первинних прийменників небагато відносно їх загальної кількості (близько 80 одиниць): *на, у (в), за, від (од), над, до, без, для, з, між, крізь, під, по, при, ради, через, о* та ін. Вони становлять своєрідний центр у загальній прийменниковій системі.

Первинні прийменники синхронно непохідні. Сформувались вони у віддалену епоху, а тому встановити етимологію більшості з них важко. Оскільки первинні прийменники втратили будь-яку співвідносність з позначеними словами, то вони набули своєрідної морфологічної структури. Як правило, це односкладові, двоскладність деяких з них постає внаслідок евфонії: *ув, уві, піді, наді, зі (зо)*. Первинні прийменники здебільшого багатозначні в тому розумінні, що вони вживаються з кількома відмінками і виражають різні синтаксичні зв'язки. Вони відрізняються від вторинних більшим ступенем абстрактності й узагальненості значень, давністю походження, повною чи частковою втратою джерел утворення.

Первинні прийменники нерідко є спільними для всіх слов'янських мов, наприклад, *без* є в російській, білоруській, болгарській, сербській та ін., *на* – в російській, українській, білоруській, польській і чеській мовах. Тільки в українській мові є прийменники *біля, від, посеред, між, задля, коло, щодо*.

У результаті вивчення прийменників у їхньому історичному розвитку визначено основні джерела поповнення української прийменникової системи. Нові типи похідних прийменників (власне-відіменникові, відприслівникові, віддієслівні) почали складатися ще в давньоруську епоху. Але цей процес

був фрагментарний. Джерелом утворення похідних прийменників послужили просторові прислівники, рідше – іменні та дієслівні форми з просторовою семантикою. Усі вторинні прийменники розвинулися внаслідок функціональної транспозиції відповідних форм слів повнозначних частин мови, наприклад: *навколо, вздовж, близько, всупереч, попереду, завдяки, незважаючи, шляхом* та ін. Вони певною мірою продовжують зберігати зв'язки із самостійними словами. Більшість з цих прийменників можуть виступати то як прислівники чи іменники, то як прийменники.

“Сучасні похідні прийменники дорівнюють первинним прийменникам на ранніх стадіях свого існування, адже останні свого часу утворилися від повнозначних частин мови, відповідно – мали більше самостійності, “лексичності”, менше “граматичності” порівняно з сучасним станом прийменникової системи української мови. Тому, вторинні прийменники викликають значно більше суперечок щодо своїх семантичних можливостей, лексичного значення, стилістичних особливостей, морфології вираження головного компонента (якщо мова йде про багатоконпонентні прийменникові утворення), часу виникнення тощо. Загалом сучасні новоутворені прийменники характеризуються власним лексичним значенням, певною незалежністю від інших компонентів синтагми, самостійним наголосом [141].

Залежно від генетичної спорідненості з тією або іншою частиною мови вторинні (похідні) прийменники поділяються на такі розряди:

а) **прислівникові** – *близько, всупереч, вздовж, довкола, навкруги, осторонь* та ін. Сюди належать прийменники, утворені від таких прислівників, які в свою чергу походять від іменних частин мови. Одні з них омонімічні з прислівниками, напр.: *близько, навкруги, довкола, навпроти, спереду, напередодні, впоперек, навколо* та ін. Інші не бувають омонімічні з прислівниками, вживаються тільки як прийменники, напр.: *замість, крім, біля, oprіч, поверх*, та ін.;

б) **відіменні** – *край, кругом, шляхом, з нагоди, на випадок* і ін.;

в) віддісприкметникові – *завдяки, виключаючи, незважаючи і ін.*

На сучасному етапі розвитку української мови вторинні прийменники кількісно переважають первинні, вони активно поповнюються новотворами. Дослідники переконані, що виникнення вторинних прийменників обумовлюється потребами вираження більш конкретних, спеціалізованих відношень. М. Леонова підкреслює, що саме такий фактор як “переобтяження значеннями та асемантизація первинних прийменників сприяє виникненню вторинних прийменників (із повнозначних слів), які мають менший ступінь абстракції і виражають не різні відношення, як первинні, а, як правило, одне відношення, цілком певне і визначене” [143, с. 250 – 251].

Слід звернути увагу на те, що у лінгвістичній науці накреслився новий підхід до класифікації прийменників. Деякі сучасні дослідники, зокрема А. Загнітко [97], враховуючи можливі статуси прийменника, запропоновані проф. М. Конюшкевич, пропонує виділяти:

- власне прийменники;
- слова, вжиті у значенні прийменника;
- слова, вжиті у функції прийменника;
- слова, вжиті okazіонально як прийменники;
- слова, що за аналогією виступають як прийменники [127, с. 168; 197].

Проаналізувавши еволюційні тенденції у розвитку прийменників, слід сказати, що характерну особливість цієї лексико-граматичної одиниці в обох мовах, її суттєву категоріальну ознаку становить функція засобу двостороннього зв'язку між двома основними класами слів – дієсловом й іменником, а також між іншими повнозначними частинами мови і лексико-граматичними комплексами з номінативною функцією, еквівалентною функції окремого повнозначного слова.

Загальним критерієм визначення граматичного значення прийменників як в англійській, так і в українській мовах є характер поєднання повнозначних слів у межах аналітичного словосполучення, а лексичним його

значенням – позначення ними різних семантико-синтаксичних відношень між реаліями навколишнього світу. Спільною рисою прийменника в англійській та українській мовах можна вважати також його здатність входити до складу всіх основних типів словосполучень: дієслівних, іменникових, прикметникових, займенникових, числівникових, прислівникових. Суттєвими спільними ознаками прийменника в обох порівнюваних мовах є встановлення внутрішніх та міжкатегоріальних зв'язків (лексичного плану: синонімія та антонімія, граматичного плану: здатність до конвертування).

Це мотивує розгляд і кваліфікацію прийменника як одиниці граматичного рівня, але двох планів: морфологічного (прийменник є автосемантичним) і синтаксичного (у цьому випадку прийменник є синсемантичним) [51, с. 50].

Семантична типологія прийменників у синхронному аспекті повинна враховувати їхні різні функції – постпозитивну (зв'язану) і препозитивну (вільну), а в діяхронії — охоплювати еволюційні процеси, пов'язані з поглибленням граматичного аналітизму як наслідку абсолютної / відносної граматикизації прийменникової флексії й посиленням семантичного відмінкового статусу прийменника [60, с. 178], що зумовлює утворення цілісних семантично наповнених моделей керування [51, с. 89].

Натомість прийменникові системи англійської і української мов, поряд з категоріальними і функціональними особливостями спільного плану, мають чимало суттєвих розбіжностей, що відбивають характерні специфічні риси кожної з мов. Переважно аналітична за своєю структурою англійська мова і загалом синтетична українська мова послуговуються прийменниковими конструкціями неоднаковою мірою, оскільки притаманне англійській мові значне обмеження відмінкових форм компенсується великою кількістю прийменникових конструкцій. У зв'язку з тим, що в сучасній англійській мові відмінкові флексії майже зникли, роль прийменників у передачі відношень між словами значно посилилась у реченні [90] і відповідно в словосполученні. Якщо в українській мові прийменник є засобом уточнення

синтаксичних відношень, що передаються відмінковими формами, то в англійській мові він виступає основною ознакою синтаксичної функції зв'язаного з ним імені [там само].

Отож, як видно, визначення прийменника може бути дане найбільш повно з урахуванням його функціонування в різних мовах. Історія давніх прийменників показує, що граматичні й лексико-стилістичні абстракції виникали в мовах не миттєво і у своєму розвитку пройшли тривалий і складний шлях від конкретних значень до більш загальних – категоріально-граматичних і семантико-стилістичних. У цьому плані показовою є історія багатьох прийменників індоєвропейських мов [179]. Так, наприклад, російський прийменник *под* перебуває в етимологічному зв'язку з іменником *під* (донна частина російської печі), французький прийменник *chez* – “біля” сягає латинського іменника *casa*, що означає будинок. Німецький прийменник *trotz* історично походить від іменника зі значенням “завзятість”, “упертість”. Як похідний він уживається в значенні українського дієприкметникового прийменника *незважаючи на / trotz dem*.

1.4. Біфункціональність прийменників англійської та української мов

Цілком вичерпавши внутрішні ресурси для точного вираження відношень, непохідні прийменники змушують мовну систему переводити повнозначні слова в певній формі до розряду службових слів з новими моносемічними значеннями [33; 34]. Так, Т. Маляр вважає, що гіпотетично вихідною позицією появи похідних просторових прийменників стає необхідність для мовця точної вказівки місця перебування об'єкта або суб'єкта в просторі [150, с. 81]. При творенні тексту автором добираються слова, які саме й дозволяють точно вказати або уточнити координати об'єкта, суб'єкта, події й т. ін. [151, с. 264].

Утворення похідних прийменників відбувається двома способами.

Перший спосіб – це транспозиція слів, наприклад, прислівників, дієприкметників, дієприслівників тощо в розряд прийменників. До прийменників, утвореним шляхом транспозиції, належать такі: англ. *against, regarding, failing* та укр. *навколо, поряд, завдяки* тощо. Другий спосіб утворення похідних прийменників – це дифузія непохідних прийменників у складі прийменникових конструкцій. Наприклад, до прийменників, утворених шляхом дифузії, віднесемо такі: англ. *to the right, in general, from the first* / укр. *убік від, у супроводі* тощо.

Коли йдеться про дифузію, то тут мається на увазі те, що в процесі утворення речення непохідний прийменник виконує такі функції:

- 1) включається в словосполучення;
- 2) взаємодіє зі словом, що стоїть у препозиції;
- 3) змінює повнозначне слово в постпозиції.

Іншими словами, граMATика непохідних прийменників визначає процес вирівнювання, поєднання сем прийменників і повнозначних слів за їхнього безпосереднього контакту між собою. Взаємне проникнення сем є результатом упорядкованого поєднання слів з метою вираження різних відношень відповідно до їхньої лексичної заданості [173].

Розглядаючи причини появи похідних прийменників, необхідно виділити дві головні. По-перше, похідні прийменники утворюються у зв'язку з потребою в точних граматичних засобах вираження відношень між словами, і на момент своєї появи є однозначними й граматично доцільними. По-друге, вони з'являються у зв'язку з розвитком багатозначності (синсемантичності) непохідних прийменників, що руйнує їхнє чітке граматичне значення. Унаслідок цього непохідні прийменники перестають точно виражати ті або інші граматичні відношення. Сутність переходу окремих форм повнозначних слів у розряд прийменників полягає, як відомо, у тому, що вони втрачають граматичні ознаки відповідної частини мови й набувають ознаки, властиві прийменникам [206, с. 15].

Одним із проявів тенденції до унілатеризації зв'язків прийменника з

повнозначними словами є процес стягнення компонентів прийменниково-іменникової (препозитивної) групи. Найдинамічнішим є процес адвербіалізації. Транспозиційне функціонування прийменника (тобто конвертування за його допомогою однієї частини мови в іншу) засвідчує його біфункціональність. З одного боку, прийменник є засобом синтаксичного зв'язку між членами словосполучення (основна функція), а з іншого, словотворчим формантом (допоміжна функція) [234].

Якщо порівняти роль прийменника як словотворчого форманта в адвербіалізації прийменникових зворотів, що входять до складу препозитивної групи в англійській і українській мовах, то виявиться ряд спільних ознак і розбіжностей у його функціонуванні. Спільним в обох мовах є те, що процес адвербіалізації відбувається внаслідок посилення граматичного і лексичного зв'язку прийменника з залежним членом та послаблення цього зв'язку з головним членом, що свідчить про взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ синтаксису й словотвору. Відмінність адвербіалізації прийменникових конструкцій однієї мови від аналогічного процесу в іншій – полягає в кількості адвербіалізованих одиниць, ступені інтеграції їх конститuentів, категоріальних властивостей новоутворень, стабільності їхнього вживання.

Однією з найбільш релевантних рис прийменника в тих мовах, де він існує як лексико-граматична категорія, є його *сполучуваність* із різними класами іменників та субстантивованих форм.

Спрямованість до позамовної дійсності, способи її осмислення у свідомості й відбиття цих процесів у мові, знайшли своє втілення в новітніх граматиках англійської мови, де при поясненні значення прийменників ураховується так звана концептуалізація об'єкта [270]. Уводячи поняття *когнітивної сполучуваності* при розгляді питання про появу в мові нових прийменників, насамперед визначаємо його потенційні можливості в утворенні похідного службового слова.

Загальновідомо, що все нове в мові з'являється в живому

невимушеному розмовному спілкуванні. І тільки коли це нове закріплюється в живій мові, вона починає фіксуватися в письмових текстах. Згодом зв'язки між словами стають статичними й уже не можуть бути перебудовані. Так, наприклад, похідні прийменники *у (в) єдності з, у взаємодії з, у (в) комплексі з, у співдружності з, у співпраці з* й ін. незважаючи на те, що сприймаються як прийменниково-відмінкові сполучення, у науковій літературі уже розглядаються як прийменники [19, с.10].

Очевидно, що новий похідний прийменник стає необхідним для мовної системи й з'являється лише в тому разі, якщо здатний більш чітко виразити значення релятивності, порівняно з існуючими прийменниками, і якщо може замінити існуючий прийменник на правах елемента прийменникової системи як більш диференційований і досконалий засіб вираження думки.

Для визначення ступенів переходу нових форм і сполук до розряду прийменників Г. Балабан пропонує враховувати такі критерії: зневизначення лексичного значення вихідної частини мови і набуття категорійного значення релятивності, тобто здатності виражати відношення між повнозначними словами в реченні; регулярність уживання в синтаксичній позиції, притаманній прийменникам; безпосередня препозиція в реченні перед іменником; неможливість вільної заміни первинного прийменника, який уходить до складу сполуки або відмінкової форми; неможливість уточнення нової одиниці узгодженим означенням; можливість заміни прийменниково-відмінкової форми первинним прийменником за умови збереження семантичної цілісності; спрощення морфемної структури сполуки в напрямку одноморфемності. Проте визначальним серед запропонованих критеріїв є все ж таки зневизначення лексичного значення іменникового складника й набуття препозиціоною формою чи сполукою релятивної семантики [19].

За цим набором критеріїв дослідники (І. Вихованець) препозиціононі форми та сполуки класифікували на 1) власне-прийменники і 2) функціональні еквіваленти прийменників [54].

До власне-прийменникових утворень з-поміж відіменникових одиниць належать ті, що відповідають майже всьому комплексу критеріїв, зокрема ті, яким властиве зневиразнення лексичного значення; регулярність уживання у прийменниковій синтаксичній функції, неможливість вільної заміни первинного прийменника, що входить до складу сполуки або відмінкової форми; неможливість уведення до складу прийменниково-відмінкової форми узгодженого означення; поширення в усіх досліджуваних функціональних стилях: науковому, офіційно-діловому та публіцистичному.

Функціональні еквіваленти прийменників – це препозиціоналізовані форми та сполуки, що відповідають лише частині запропонованих критеріїв, зокрема демонструють: зневиразнення лексичного значення, повну відсутність образності; більш-менш регулярне вживання у прийменниковій позиції, але рідше, ніж у власне-прийменників; потенційну можливість уведення до складу прийменниково-відмінкової форми узгодженого означення; наявність відповідника (дублета) з-поміж власне-прийменників або сполучних службових слів, який простіше передає відповідну семантику; поширення переважно в одному функціональному стилі мови [95].

Форми і сполуки, зрідка (або okazіонально) вживані у ролі (функції, позиції, зі значенням) прийменника, характеризуються: наявністю образності, певної метафоричності, спорадичним уживанням в такій позиції, напр.: *під гіпнозом* тощо.

На шляху переходу частин мови у прийменники обов'язковою є стадія прислівників [38 ; 53]. Завершення переходу лексичної одиниці в прийменник означає закріплення в певному елементі семантики відношень (релятивності) замість лексичного значення, втрату прямої семантичної співвідносності з вихідною лексичною одиницею й спільнокореневими словами, нівеляцію автосинтаксичності і перехід до відповідної семантико-граматичної групи прийменників [53].

Абстрагізація лексичного значення післяприйменникового елемента незмінно супроводжується певною модифікацією його субстантивних

властивостей і якнайтісніше пов'язана з формалізацією прийменника, виявленням його формантної якості – здатності перетворювати субстантивну одиницю в адвербіальну. Характерна для англійської мови ознака іменника – наявність/відсутність артикля – не властива цьому класу слів в українській мові. Це спричиняє розбіжності в структурі стійких прийменниково-іменникових конструкцій, які перебувають на різних ступенях адвербіалізації.

Цілком адвербіалізованою можна вважати препозитивну групу – прийменниково-іменникову конструкцію – суцільнооформленого типу, коли обидва компоненти утворюють граматично і лексично єдине ціле, нову мовну одиницю. Напр., англ. *inside*, укр. *удень*. Якщо повністю адвербіалізовані прийменникові конструкції англійської мови загалом зберігають форму первісних компонентів, то в українській мові їх інтеграція може дати форму, існуючу в межах лише даної одиниці, напр. *навсебіч*, *уповні*.

У сучасній англійській мові існує три різновиди адвербіалізованих одиниць: *underfoot*, *in front*, *on the whole*. Українська мова має два їх варіанти: *попереду*, *у цілому*.

Окремо оформлені адвербіальні прийменникові конструкції важко відрізнити від прислівників: їм властива сталість компонентного складу, неможливість включення будь-яких атрибутивних елементів, семантична інтеграція конститuentів. Окремо оформлені прийменникові одиниці з адвербіальним значенням на зразок *in front*, *on the whole* мають дискретний характер з точки зору їх будови і недискретне лексичне значення. Вони легко виділяються з-поміж одиниць за моделлю “службове + повнозначне слово” як певне системне явище, що належить до формувань міжрівневого типу (проміжної ланки між словом і словосполученням). В англійській мові такі стійкі адвербіальні утворення можна кваліфікувати як адвербеми за моделлю (прийменник + субстантивна основа) та напівадвербеми (прийменник + означений артикль + субстантивна або субстантивована форма) [див. про це

докладніше: 232, с. 48 – 49].

Звичайно, адвербеми і напівадвербеми в англійській мові є частотнішими у вживанні, аніж окремо оформлені прийменникові конструкції в українській мові. Характерним є те, що аналітичним прийменниковим конструкціям з адвербіальним значенням в англійській мові (адвербемам та напівадвербемам) у багатьох випадках відповідають українські цільнооформлені адвербіальні одиниці (прислівники). Це явище Ю. Жлуктенко назвав міжмовною еквівалентністю, яка здебільшого не пов'язана з однаковістю форми відповідних одиниць [91, с. 10]. Пор.: англ. *in general* – загалом, англ. *in detail* – детально;

При цьому варто відзначити, що стійкість граматичного зв'язку між конститuentами адвербіальних одиниць може коливатись. Так, аналітична напівадвербема *to the side* не допускає включення в свою будову будь-яких атрибутивних елементів, тимчасом як українська синтетична форма (прислівник) *убік*, може трансформуватися за рахунок включення атрибутивних елементів на зразок *той, цей, зворотній* тощо, напр.: *у той бік*.

Утім, таке співвідношення аналітичних форм англійської мови з синтетичними формами української мови не є обов'язковою закономірністю. У ряді випадків спостерігається наявність паралельних роздільнооформлених адвербіалізованих прийменникових конструкцій, що виступають як структурно-семантичні аналоги, напр.: англ. *to the last* / укр. *до останнього*.

Як розвиток мовного знака М. Конюшкевич кваліфікує перехід деяких похідних прийменників у сполучники як компоненти останніх. “Закладений у прийменниково-відмінкових конструкціях потенціал трансформації й розвитку знака сприяє подальшому їх використанню в утворенні нових службових слів” [125, с. 5]. Так, прийменники *завдяки, починаючи*, утворені в мові в результаті транспозиції дієприслівників у прийменники стають елементами відповідних сполучників *завдяки тому що, починаючи від* й ін. Прийменники, що з'явилися в мові унаслідок дифузії: *за рахунок, незалежно від* і ін., також активно використовуються

при утворенні сполучників: *за рахунок того що, незалежно від того що*. Ці прийменники виступають у ролі опорних компонентів (формантів) похідних сполучників. Тут також спостерігається явище дифузії. При цьому варто говорити про те, що на рівні утворення сполучників, і похідні прийменники, утворені в результаті транспозиції з повнозначних слів у розряд службових, і похідні прийменники, що з'явилися в мові унаслід дифузії (див. вище), стають елементами процесу вторинної дифузії, у результаті якої з'являються нові службові слова.

Особливістю вторинної дифузії службових слів є те, що міжкомпонентні зв'язки прийменників при утворенні вже сполучників у деяких випадках стають менш тісними, і компоненти прийменників дистанціюються один від одного. Наприклад, прийменник *у разі*, стаючи компонентом сполучників, включає у свою структуру новий елемент – займенникове слово: *у тому разі, якщо*. Надалі нові похідні прийменники й сполучники або руйнуються й перестають використовуватися, або визнаються мовною системою, закріплюються в ній, послідовно й регулярно вживаючись у письмовому мовленні.

Отже, біфункціональність прийменника, тобто здатність його як до двостороннього, так і до одностороннього зв'язку властива і англійській, і українській мовам, хоча загальний аналітизм чи синтетизм мови безперечно виявляється в більшій чи меншій кількості окремо оформлених чи цільнооформлених адвербіальних прийменникових форм. Разом з тим весь процес адвербіалізації прийменникових конструкцій в англійській мові є виразною тенденцією до нового синтетизму, оскільки він демонструє таку характерну рису мови, як унілатеризація зв'язків прийменника, тобто його перетворення на словотворчий формант. Існування різних перехідних форм, оказіональних утворень, формувань проміжного типу лише підтверджує тезу про складність мовних процесів та закономірності змін у системі мови.

1.5. Диференціація синтаксичних, семантичних і знакових приєднаних відношень

Доказом наявності у приєднаних лексичного значення вважається їхня здатність вступати в системні відношення, характерні для повнозначних слів (синонімічні, антонімічні й т.п.).

Як уже зазначалося, у своєму дослідженні ми дотримуємося думки про наявність у приєднаних лексичного значення. Як і у будь-якої повнозначної одиниці мови, значення приєднаного міститься в ньому самому. Однак для виявлення конкретного значення первісного приєднаного завжди потрібен контекст, мінімальне словесне оточення. Оскільки кожний конкретно взятий приєднаний має, як і будь-яка мовна одиниця, двосторонній характер, то, на наш погляд, лексичне значення приєднаного в плані змісту може розглядатися як вираження певного *виду семантичних відношень* між суб'єктом і об'єктом приєднаного висловлення. Його не слід змішувати з поняттям *синтаксичного відношення як форми зв'язку слів* у реченні й словосполученні. Семантичні й синтаксичні відношення можуть бути протиставлені тільки як аспекти дослідження структури висловлення, оскільки синтаксис семантичний, а семантика синтаксична [185, с. 32]. У плані вираження лексичним значенням буде переклад приєднаного іншою мовою, тобто ті перекладні еквіваленти, які зафіксовані у двомовних словниках.

Отож, попереднє знайомство з робочою термінологією досліджуваної проблеми свідчить про те, що основий поняттєвий апарат дисертаційного дослідження становлять з-поміж інших такі терміни, як *відношення і зв'язок*.

У лінгвістиці вони часто виступають як синоніми, хоча між ними існують певні розбіжності. Словник лінгвістичних термінів О. С. Ахманової дає визначення відношення... “як певного виду (часового, екзистенціального, просторового, причинного, кваліфікативного і т. ін.) синтаксичних

відповідностей, що знаходять регулярне (структурно зумовлене) вираження у висловленні” [284, с. 125]. Інші лінгвістичні джерела доповнюють визначення зі словника О. С. Ахманової. “Відношення – взаємний зв'язок різних величин, предметів, дій” [285, с. 105]; “Відношення – це зв'язок, в якому перебувають субстанції або ознаки; характер і форма такого зв'язку” [290, с. 149]. Як, бачимо у кожному з цих визначень слово *зв'язок* указує тільки на ті відношення, які засновані на взаємній основі, підкреслює тісний контакт, регулярність спілкування.

На нашу думку, термін *відношення* вживається, як правило, не тільки на позначення конкретних взаємодій і зв'язків між елементами, а й на позначення абстрактних понять, зокрема їхніх подібностей і розбіжностей.

Аналіз відношень у лінгвістичному аспекті має свої особливості, відмінні від логіко-філософського розуміння цього питання. По-перше, відношення в мові неможливі без урахування конкретного значення, по-друге, “категорію відношень у мові не можна дорівнювати до категорії значення, адже це різні, хоча й тісно пов'язані між собою поняття” [42, с. 270]. Тут необхідно зважати на ступінь граматичної абстракції. Ми цілком погоджуємось із думкою Р. Будагова: “Необхідно вийти поза межі категорії відношення й показати, як вона взаємодіє з категорією значення, що виражається за допомогою певного відношення. Без цієї умови категорія відношення залишається нереалізованою в граматиці” [там само, с. 267].

При визначенні категорій відношень слід дотримуватися таких умов: 1) ці категорії повинні бути незалежними від понять синтаксису, відмінків, класів слів; 2) види відношень не мають ґрунтуватися на інтуїції; 3) їх варто характеризувати як кожний тип відношень окремо, так і всі разом. Для нас головним є встановлення відношень у системі, що показувала б, з одного боку, різний ступінь їхньої абстракції, а з іншого, – їхній взаємний зв'язок і механізми виведення інваріантного значення прийменника. Це означає, що поняття відношення є невід'ємним від понять системи і структури мови.

Системно-структурний підхід припускає наявність закономірних

стійких (інваріантних) зв'язків між всіма частинами досліджуваного явища. Одні дослідники вживають терміни *система* і *структура* як синоніми. Інші – вбачають за цими поняттями два різні явища. Найпоширенішим при розрізненні цих термінів є поняття системи як внутрішньо організованої сукупності взаємозалежних і взаємозумовлених елементів [284, с. 126].

Лінгвістика знає безліч спроб дати визначення мови як цілісної системи. У цьому зв'язку можна говорити лише про сформовані поняття фонологічної й морфологічної систем. Останніми роками з'явилося чимало наукових праць, присвячених лексичній системі мови. Утім, у сфері граматичної семантики все ще бракує розвідок з новими концептуальними ідеями, не говорячи вже про семантичні зіставлення в плані типології. Це пов'язане з недостатньою розробкою методів аналізу семантики. Проведення таких досліджень – давно назріле завдання, оскільки в мовознавстві вже неодноразово наголошувалося на необхідності типологічного зіставлення підсистем, а не лише систем [78, с. 24]. Описавши різні прийменникові підсистеми (просторові прийменники, часові, причинні й т.д.), можна порівняти їх не тільки усередині однієї мови, але й у декількох мовах.

Протиставлення одного елемента цілому, частиною якого є цей елемент, дозволить виявити системні взаємовідношення між всіма елементами цілого (системи або підсистеми) у плані парадигматики. Міжмовний аналіз дає можливість з'ясувати подібності й відмінності, які непомітні при внутрішньомовному аналізі.

1.5.1. Синтаксичні прийменникові відношення..Прийменники як слова, що безпосередньо пов'язані з категорією відношень, по-різному віддзеркалюють одні й ті ж відношення між явищами, діями, станами та предметами навколишньої дійсності [28, с. 25].

У теорії відношень, як і в теорії класів, необхідно розрізняти відношення різного ступеня. “Відношення першого ступеня – це те, що існує між індивідами, відношення другого ступеня – те, що існує між класами або

відношеннями першого ступеня” [284, с. 128].

Поняття відношення виникає як результат абстракції від конкретних зв'язків між речами на основі порівняння двох предметів за обраними критеріями порівняння. Так, в основі часових відношень лежить порівняння за часом здійснення дії.

Натомість слід послідовно розрізняти відношення до попередньої мовної одиниці (дієслова, іменника, прикметника) і відношення до наступної мовної одиниці. При цьому функція прийменника в словосполученні ускладнена відношеннями, що існують між головним і залежним членами словосполучення в рамках усього речення. Коли прийменник тяжіє до лівого компонента, тоді він перетворюється на граматикалізовану морфему. У цьому разі має місце дієслівне прийменникове керування (I), при якому прийменники не є самостійною лексичною категорією, а становлять лише частину лексичного значення дієслів, порівн.: англ. *to insist on, to depend on*; укр. *наполягати на чомусь, вважати за доцільне*.

Коли тісний зв'язок виникає між прийменником і залежним іменником, то говорять про прийменникове сполучення, прийменниковий зворот (II), в якому прийменник зберігає відносно самостійне лексичне значення. У такому разі схематично обидві функції прийменника можуть бути представлені в такий спосіб:

дієслово – прийменник – іменник

1

2

З урахуванням ієрархії синтагматичних напрямків у прийменниковому словосполученні (I) варіант конструкції можна назвати зв'язаним, а (II) – вільним уживанням прийменника. Йдеться про відносно вільне вживання прийменника, у зв'язку з чим розрізняють фіксовані й нефіксовані сполучення [210, с. 15].

У лінгвістиці неодноразово порушувалося питання про “порожні” прийменники у випадку керування. Р. Будагов справедливо відзначає, що теорії синтаксису взагалі властива така постановка питання [42, с. 86]. У

численних роботах усе зводиться до того, чи має той або інший прийменник лексичне значення. Якщо самостійного лексичного значення у прийменника немає, то він вважається порожнім. Це пояснюється тим, що прийменник – категорія морфологічна, а на рівні словосполучення або речення – категорія синтаксична. При цьому “порожність” у лексичному плані може виявитися заповненою в синтаксичному плані.

Водночас постає питання про співвідношення між прийменниковим керуванням і валентністю, чи можна загалом говорити про валентність прийменника? Більшість авторів одностайні в тому, що поняття керування є обмеженим і до того ж теоретично мало розробленим. При цьому під керуванням розуміється здатність окремих частин мови (дієслів, іменників, прикметників) вимагати після себе певного “чистого” відмінка або прийменника, що у свою чергу вимагає певного відмінка, тобто керування – синтактико-морфологічне явище, засноване *на валентності*, що має синтаксичну природу й морфологічне вираження. Валентність як семантико-синтаксичне явище, що виявляється на рівні членів речення, ґрунтується на семантичній вмотивованості зв'язку двох або більше слів. До того ж валентні зв'язки існують як між керованими, так і некерованими членами речення. Валентність і керування – явище двох різних рівнів, і між ними не можна поставити знак рівності. Поняття валентності за понятійним обсягом значно ширше керування [82, с. 34]. Очевидно на цій підставі окремі науковці говорять про керування прийменником, а не про валентні зв'язки. Проте ми дотримуємося іншої думки і обстоюємо існування обох цих явищ у прийменникових системах англійської та української мов, які варто розмежовувати залежно від аспекту розгляду функції прийменника у словосполученні. Прийменник, на нашу думку, не є нейтральним з'єднувачем двох слів, адже службові слова, виконуючи граматичну функцію зв'язку, вносять у висловлення й певні смислові відношення, засновані на понятті семантичної сполучуваності, тобто валентності. Прийменники не заміняють відмінкову флексію, а використовуються разом з нею для уточнення

сміслових відношень у реченні.

Місце прийменниково-іменної конструкції щодо головного компонента безпосередньо від прийменника не залежить. Позиція прийменника конструкції перед головним компонентом, особливо на початку речення, спричиняє послаблення семантичних зв'язків між компонентами словосполучення. Прийменниково-іменна конструкція перетворюється на слабо керований або некерований елемент, що стосується всього речення в цілому. Такі елементи (або детермінанти) надають просторової, часової, причинної, цільової характеристики дієслівної дії [див.: 217]. При цьому в різних лексико-граматичних значеннях одного й того ж прийменника простежується основне, первісне значення цього прийменника (просторове або часове), тобто зберігається внутрішня мотивація. Інакше кажучи, на функціонування й семантику прийменників значною мірою впливає їхнє походження.

Коли йдеться про ту роль, у якій можуть виступати в реченні прийменникові групи, то визначальною є здатність прийменника бути засобом зв'язку й виразником певного виду синтаксичних відношень. “Члени речення – категорія синтаксична, і їхню специфіку варто шукати в особливостях сполучення слів при побудові речення”, – відзначає І. Вихованець [54, с. 19]. Так, прийменник бере участь у вираженні одного з чотирьох типів синтаксичних відношень:

1) об'єктних, які встановлюються у віддієслівних прийменникових конструкціях: *But there was something uneasy **about** her eyes;* 2) обставинних, які передаються майже всіма прийменниками: *The hospital's intern and resident training program had fallen **into** disrepute;*

3) атрибутивних, які семантично можуть бути зведені до відношення (1) або (2): *A young woman **in** blue walked through the door;*

4) агентивних, які наявні в разі спрямування дії на конкретного агенса: *He was a jolly, easy-going father, indeed, **for** a boy who was not thin-skinned.*

При описі семантики прийменника доцільно виходити із синтаксичних

відношень прийменникової конструкції в реченні, оскільки в об'єктних і атрибутивних синтаксичних відношеннях виражається лише сам факт зв'язку між дієсловом (або ім'ям) та ім'ям, тим часом як в обставинному відношенні семантика прийменника зберігається найповніше [143, с. 11]. Розглянемо це докладніше.

Прийменникові конструкції, що виступають у синтаксичній функції обставини, виражають “зовнішні” ознаки дії або стану. “Широка система прийменників, за спостереженнями В. Адмоні, які мають відносно чіткий семантичний зміст, дозволяє говорити про ті відношення, в яких обставини залежать від різних дієслів, що позначають дію або стан” [1, с. 281]. Прийменникові форми в ролі прийменникових обставин показують не як протікає сам процес дії, а в яких умовах він відбувається. Характер цих умов може мінятися: вони стосуються й тих зовнішніх обставин, в яких відбувається дія (місцеві й часові обставини), і тих причинно-наслідкових зв'язків, у яких виконується дана дія або характеризується стан виконання дії (обставини причини або умови, обставини мети), і джерел та форм здійснення дії, відомих у німецьких граматиках під назвою модальних обставин. На думку В. Адмоні [там само, с. 280–281], модальні обставини займають проміжне положення між обставинами з якісним і кількісним значенням і обставинами, що виражають зовнішні ознаки дії або стани.

Об'єктивним критерієм виділення окремих видів обставин є потреба думки позначити різновид процесуальних характеристик, які уточнюють характер дії або стану, обстановку або умови, при яких відбувається дія. “Розряди обставин виділяються, як відзначає В. Нікітін, не за лексичним значенням, і не за логікою смислу, як іноді вважають, а за синтаксичними аспектами характеристики дієслова-присудка” [160, с.15–16]. І далі: “...кожен розряд обставин відображає особливий напрям у синтаксичній абстракції, особливий аспект узагальнення, тобто різновид узагальнення на рівні синтаксису. Розряди обставини – це підтипи синтаксичної абстракції, елементи внутрішньо обставинного протиставлення, різновиду члена

речення, встановлювані не за структурними даними, а за функціональними узагальнюючими смисловими даними” [там само, с. 16]. Досить суттєвим тут також виявляється той факт, що обставина часу, причини, мети – це не назва одиниць або понять часу, причини, мети, тобто не номінативні їхні позначення, а назви відношень часу, причини, мети й т.ін до дії.

1.5.2. Семантичні прийменникові відношення. При аналізі прийменників предметом дискусії часто постає питання про організацію їхньої семантичної структури [107, с. 13 – 26; 112, с. 187]. Оскільки наше дослідження виконане в плані семантики, то *семантична структура у прийменника* (О. Селиверстова) визначається в роботі як “структурна багатозначність” [281] семантичних прийменникових варіантів, в основі виділення яких лежить один тип семантичних прийменникових відношень (просторових, часових, логічних)

У більшості наукових праць прийменники розглядаються як багатозначні слова [39; 133; 166; 173; 177; 196; 256; 238; 246]. За нашими спостереженнями, чимало англійських прийменників здатні виражати від 20 типів семантичних відношень до двох, наприклад: для прийменника *for* – характерні 20 типів значень; для *at*, *in* – 15; для *of* – 14; для *to* – 13; для *by* – 11; *from*, *over* – 10; для *after*, *on*, *against* – 9; для *about* – 8; для *under* – 7; для *before*, *behind*, *into* – 6; для *around*, *off*, *past*, *through*, *upon* – 5; для *across*, *among*, *beside*, *between*, *up* – 4; для *above*, *along*, *below*, *beyond*, *near*, *per* – 3; для *down*, *except*, *inside*, *like*, *pending*, *save*, *till*, *unlike* – 2. Українські прийменники здатні виражати від 32 типів відношень – до двох, наприклад: для прийменника *з*, *із*, *зі* – 32 типи значень, *за* – 29, *по* – 26, *на* – 25, *в*, *під* – 21; *через* – 15; *від* – 11; *понад*, *понаді*, *понадо* – 10; *надо*, *поза*, *над* – 9; *серед*, *об*, *поміж* – 8; *між*, *межи*, *меж*, *з-за*, *із-за* – 7; для *понад*, *після* – 6; *з-під*, *із-під*, *посеред*, *повз* – 5; *біля*, *з-перед* – 4; *крізь*, *про*, *здля*, *поверх* – 3; *супроти*, *замість*, *позад* – 2.

Такий високий ступінь багатозначності сам по собі дає підстави припустити, що називаються не самостійні значення, а контекстні його

варіанти. З іншого боку, є також приклади, які свідчать про те, що семантична структура прийменників складається з одного інваріантного значення: англ. *absent, ad, as, amid, amongst, astride, aslant, athwart, atop, bar, barring, beneath, betwixt, but, circa, failing, less, next, onto, plus, saving, during, since, than, at all, at first, at hand, at least, according to, because of, from under, from within, in place of, in between, in front of, in spite of, in view of, instead of, near to, next to, out from, outside of* та укр. *довкола, круг, вздовж, замість, поперек, поблизу, обік* та ін.

Кожна мова має свою традиційно сформовану в аспекті норми систему прийменникових відношень. Розробка докладної класифікаційної схеми прийменникових відношень можливо в будь-якій мові лише за наявності глибокого аналізу семантики окремих прийменників, яких і до сьогодні ще не зроблено, за винятком давніших поодиноких праць [72].

Основними критеріями у визначенні семантичних відношень є **рефлексійність, симетричність, безеквівалентність** [273, р. 225].

Відношення називається рефлексійним, якщо між елементами існує еквівалентність. Мовним прикладом рефлексії можуть бути випадки повної синонімії. Симетричність – властивість бінарних відношень. Відношення буде симетричним, якщо між елементами простежується ступінь споріднення. Прикладом можуть служити прийменники фінальної семантики: всі вони синонімічні деякою мірою один до одного, проте мають наприклад, відмінності в морфологічному походженні. Безеквівалентність – наявність одного з лексико-семантичних варіантів прийменника лише в одній із мов.

Відношення, як і речі, не гомогенні й складаються з ряду елементів. Цими елементами (їх у лінгвістиці прийнято називати елементарними змістами) у свою чергу можуть бути властивості або інші речі. У такому випадку зміст кожного прийменникового відношення може бути представлений, з одного боку, як спосіб опису, поділу відношень на ряд диференціальних семантичних елементів, а з іншого, – як результат цього опису у вигляді комбінації диференціальних семантичних елементів, що

передають значення цього відношення [279, р. 164].

У семантичній системі прийменників відкривається складний аспект абстрактних відношень, що виражають суспільне розуміння найрізноманітніших зв'язків між предметами. Ця розмаїтість повинна враховуватися при вивченні системного дослідження семантики прийменника, оскільки основні семантичні підкласи прийменникових відношень зберігаються в англійській та українській мовах через універсальність їх логіки, властивій мові загалом. “Оскільки для людства наявні єдині загальні закони логічного мислення, пише Г. Колшанський, то й мови всього світу повинні містити деякі загальні ознаки, властиві їм як людській мові” [118, с. 22]. Ці загальні ознаки є передумовою однакового опису систем прийменників у зіставлюваних мовах. Очевидно тому широко прийнятими класифікаціями прийменників в граматиках російської, англійської та української мов є класифікація за семантичними ознаками. Так, у рамках загального семантичного критерію наявна класифікація прийменників за абстрактністю/конкретністю відношень, що передаються прийменниками.

Серед абстрактних відношень виділяються: симетрія, перехідність, коннексивність, варіативність, множинність, узагальненість.

Відношення може бути симетричним або асиметричним. Ця категорія оформляє опозиції, подібні до англійських прийменників *of : to* або *by : on*. Перехідність – здатність відношень бути перенесеними на інший предмет. У випадку неперехідності відношення є стабільним, якому протиставляється відношення незавершеності. Це виражається опозицією англійських прийменників *on : to* і *by : of*. Коннексивність (співвідношення, зв'язок) може бути встановлене як взаємозалежне, так і невзаємопов'язане, якщо прямий зв'язок між прийменниками не є можливим, наприклад, опозиція англ. *under : over*, укр. *над : під*. Варіативність – відношення між двома групами об'єктів або двома окремими предметами. У першому випадку це відношення недетерміноване й варіативне, у другому – детерміноване й неваріативне. Це

відношення характерне для англ. *between : through; about : against*. При цьому *through* і *against* утворюють дві єдності по відношенню один до одного, а *between* і *about*, навпаки, – дві множинності.

Множинність може бути представлена як відношення між одним і декількома предметами або між декількома й одним. У першому випадку воно називається множинним, а в другому – одиничним. Ця категорія необхідна, щоб точніше описати опозицію між прийменниками “широкого” значення: синсемантичними й прийменниками точними: асемантичними. Відношення узагальненості може бути встановлене між двома довільно обраними предметами. Якщо ж відношення встановлюється між довільно обраним предметом і предметом, чимсь обумовленим, то воно буде називатися “специфічним” або “особливим”.

До групи абстрактних прийменників належать ті прийменникові конструкції, в семантичній структурі яких індивідуальне значення не є статичним і ярко вираженим [246, р. 298]. Окрім передачі тих чи інших семантичних відношень, абстрактні прийменники вживаються також для передачі загальних граматичних відношень. Ці властивості абстрактних прийменників сприяють розвиткові їхньої багатозначності в аспекті передачі найрізноманітніших відношень [241]. Взяті окремо, без контексту, такі прийменники не дають можливості визначити точне їх значення, або ж встановити певний тип семантичних відношень, які вони виражають, а відтак, уточнити їхню семантику можна лише в умовах певного контексту. Як правило, до абстрактних прийменників в англійській мові відносяться синсемантичні прийменники.

Незаперечним залишається те, що англійські *for, at, in, of, to, by* та українські прийменники *з, із, зі, за, по, на, в, під, від, над, об, між* серед прийменників цього ряду характеризуються найвищим ступенем десемантизації, порівняно з прийменниками англ. *save, till, down* / укр. *понад, наді, надо, поза, поміж, з-за, із-за, з-під, із-під, посеред, повз, з-перед, задля, поверх* семантика яких не є настільки абстрактною. Значення абстрактних

прийменників коректно визначити можна лише за наявності початкового і кінцевого елементів (керуючого і керованого слів) прийменникової конструкції або, рідше, достатнім для виявлення значення може бути кінцевий елемент такої конструкції. Унаслідок надзвичайно широко розвинутої багатозначності і високого ступеня абстрагованості семантичний обсяг цих прийменників залежить від семантичного змісту компонентів прийменникової конструкції, які допомагають конкретизувати значення абстрактного прийменника. Семантична невмотивованість прийменників абстрактного рівня часом призводить до вагань у виборі того чи іншого прийменника навіть серед самих носіїв мови. Про це свідчить і неусталеність їхнього вжитку в одному й тому ж прийменниковому звороті.

Натомість чимало прийменників англійської мови не є беззмістовними у семантичному плані. Оскільки вони мають конкретні значення, то можна чітко визначити той тип семантичних відношень, який вони виражають.

Серед конкретних відношень найбільш важливими є тривалість і партитивність. Тривалість як тип відношення має місце тоді, коли опозиція встановлюється між відношеннями закінченості й незакінченості. Цей тип відношень є фундаментальним. Тривалість симетрична й транзитивна, а нетривалість – асиметрична й інтранзитивна. Ця категорія в українській мові представлена прийменниками *над*: *над*. Партитивність як тип відношення має місце тоді, коли наявна опозиція між цілим і частиною. Так, англ. *over* указує на частковість у просторі, у часі або в ряді, а прийменник *under* – на тотальність.

Окрім цих основних типів відношень, англійські та українські асемантичні прийменники здатні до конкретного вираження й інших типів відношень. Так, наприклад, прийменник *bar* – виражає відношення виключення об'єктів із ряду суміжних; *but* – відношення протиставлення; *circa* – відношення апроксимативності, або приблизності; *failing* – каузальні відношення; *plus* – відношення додавання; *onto* – вказує на місце перебування та направлення дії. В українській мові за допомогою прийменника виражаються відношення дії

до предмета: *зняти з дерева, покласти на стіл, записати в зошиті*; відношення між предметами: *яблуко з дерева, ящик у столі, запис в зошиті*; ознаки предмета: *пісня без слів, багатий на ліси, червоний від морозу*.

Таким чином, прийменники конкретного значення виражають індивідуалізовані відношення між керуючим і керованим словами прийменникових конструкцій. Сильна семантика таких прийменників на зразок *like* може навіть сприяти їхній ад'єктивації, тобто вживанню як самостійної частини мови – прислівника та члена речення: *He was like a man possessed by demons in Biblical times – a man invaded by some presence from Outside* [343].

Ще більш конкретними є асемантичні складні прийменники, які прийнято називати згрупованими прийменниками, що описують відношення між речами з різних точок зору. А найбільш самостійними у семантичному відношенні є прийменникові фрази (див. докладніше:[251]). Таким чином, серед конкретних прийменників можна виділити групи у напрямку більшої конкретизації відношень, що вони виражають: прості асемантичні прийменники, складні асемантичні прийменники, до складу яких входять згруповані прийменники і прийменникові звороти як найбільш конкретні.

Визначені типи семантичних відношень можуть бути зіставлені з граматичними (синтаксичними) категоріями. Множинність можна співвіднести з числом, перехідність – з видом, симетрію – зі способом, коннексивність – із часом, тривалість – із порівнянням, варіативність – із детермінацією імен і дієслів, загальність (*generalite*) – з категорією особи, партитивність – із формами зменшувальними й збільшувальними.

Проаналізовані різні типи семантичних відношень, які можуть встановлюватися у прийменникових конструкціях, свідчать про те, що прийменники мають певний семантичний зміст, інколи яскравий, інколи менш прозорий, який можна назвати їх лексичним значенням.

У свою чергу лексичні значення прийменників можна класифікувати на *загальні, часткові та індивідуальні*. *Загальні* лексичні значення притаманні усім прийменникам якоїсь однієї функціонально-семантичної групи (напр.,

прийменникам темпоральної групи властиве загальне значення темпоральності); часткові лексичні значення притаманні прийменниковим одиницям, які об'єднуються в окремі підгрупи розрядними семами в межах однієї й тієї ж функціонально-семантичної групи (наприклад, у межах загально-темпоральної групи прийменників можна виділити підгрупи з розрядними семами “послідовність” : *After this internal commentary on the Prior's speech, he raised his eyes, and replied to the question which had been put* [352]; “приблизність” : *But, towards Saturday, he got uppish, and went in for weak tea and dry toast* [353]; “тривалість”: *He and Joseph Sedley drank a fitting quantity of port-wine, during the drinking of which Sedley told his best Indian stories*) [363]; індивідуальні ж лексичні значення відрізняють один прийменник від іншого в межах однієї й тієї ж функціонально-семантичної групи/підгрупи.

1.5.3. Індексальні прийменникові відношення. Навчання правильному вживанню службових мовних одиниць (зокрема, прийменників) складає одну з лінгвометодичних труднощів в процесі вивчення граматики англійської мови як іноземної. Багато в чому це, ймовірно, обумовлено тим, що мовець, як правило, орієнтується на опис ситуацій (а їх може бути незліченна кількість), в контексті яких правомірно використання того або іншого прийменника. Тим часом, в даних мовних одиницях, як це переконливо показано в багатьох когнітивно-орієнтованих дослідженнях, фіксуються певні пізнавальні процеси, знання людини про об'єкт дійсності [30, с. 25], що позначається.

Як показують когнітивно-орієнтовані дослідження, досить часто “вибір того або іншого прийменника пов'язаний з системою відліку, відправною точкою якої є місцеположення спостерігача” [149, с.76]. Інакше кажучи, прийменникам властиво функціонування як індексальних (вказівних) знаків. Наприклад, у реченні *There is a racket in front of ball* описується ситуація, коли спостерігач стоїть лицем до обох просторово локалізованих об'єктів (так звана перспектива vis-a-vis), причому перший з названих об'єктів (*a racket*)

знаходиться ближче до спостерігача, ніж інший (*ball*). Досвід суб'єкта сприйняття, зумовлений його знаходженням у просторі, є значущим чинником практично при будь-якому просторовому вживанні прийменникового поєднання *in front of*. Як відзначає Р. Лангакер [261, с.67], вислів типу *I was about to take picture of a house when a blimp landed right in front of it* можливо і у випадках, коли об'єкт (*a blimp*) виявляється позаду будівлі (об'єктивна ситуація), але при цьому спостерігач повинен знаходитися в тому ж місці і сприймати будівлю по фронтальній осі (суб'єктивний чинник). При вживанні прийменника *behind*, який досить часто виступає як антонім прийменникового поєднання *in front of*, вислів містить інформацію про те, що об'єкт (*Estate*), що орієнтується, знаходиться – знову-таки, з погляду суб'єкта сприйняття – із зворотної сторони іншого об'єкту: *Right behind hill is Estate Margarita*. Аналогічним чином, вживання прийменника *at* у ряді просторових контекстів припускає, за спостереженнями А. Херсковіц [256], що та або інша ситуація описується як би при погляді здалеку. Так, вислів типу *Jean is at the park* звучить природно тоді, коли мовець має в своєму розпорядженні непрямі відомості про предмет повідомлення; якщо ж він знаходиться в тій же просторовій області, що і суб'єкт вислову, то використання прийменника *at* стає некоректним, і для опису тієї ж просторової ситуації потрібен прийменник *in*: *Jean is in the park* [151, с. 271]. Аналогічну роль відіграє вказівка на перцептивно-просторову оцінку ситуації з боку мовця/спостерігача при альтернативному використуванні речення *Jim is at the supermarket* та *Jim is in the supermarket*.

Індексальна функція прийменників не обмежується фіксацією того або іншого просторового місцеположення спостерігача. В значеннях даних мовних одиниць часто міститься вказівка на конкретну перцептивну область, активний стан якої обумовлює особливості просторової категоризації. Як показує, наприклад, дослідження С. Лінднера, вживання різного роду просторових післялогів нерідко пов'язано зі свого роду окреслюванням меж

сфери фізичного сприйняття тієї або іншої особи. Так, післялог в реченнях типу *The sun finally came out; A white design stands on a black background; Speak up!* вказує на зміну стану з прихованого в доступний для спостереження, а також з безмовного режиму в чутний. Подібним чином вживається післялог *in*, який в реченнях типу *Vision faded in and before his eyes; Tune in channel and tune static* указує на переміщення в зону перцептивної доступності. В деяких випадках, як свідчить аналізований мовний матеріал С. Лінднера, використання того або іншого післялогу може бути пов'язане з імпліцитною вказівкою на певну частину тіла людини. Наприклад, післялог *out* в реченні *He reached to grab it out* містить в собі імпліцитне посилення до просторової точки відліку, в якості якої виступає центральна вісь тіла при погляді зверху [265, с.56].

Аналіз численних дієслівних конструкцій з післялогами, що свідчать про своєрідну параметризацію людини як лінійного фізичного тіла, приводиться в дисертаційному дослідженні А. Кравченко. Зокрема, на матеріалі індексальних конструкцій з дієсловами зорового сприйняття автор показує, що точкою відліку просторових відносин, що позначаються рядом прийменників, є органи зору людини, або площина напряду погляду, співпадаюча в канонічних умовах сприйняття (при вертикальному положенні суб'єкта) з горизонталлю [134]. Відповідно, об'єкти сприйняття, розташовані вище за цю умовну площину, характеризуватимуться просторовим відношенням *up*, а об'єкти, розташовані нижче за цю площину, – просторовим відношенням *down*: *He reared his head back and looked up at the monument; He was staring down at his injured finger* [369].

Індексальні функції знаків не зводяться до двох згаданих форм просторової вказівки - на об'єкт, що репрезентується, і на точку відліку, яка виступає як суб'єкт сприйняття або одна з його функціональних підсистем.

Реалізація функції індексальних знаків відбувається на перцептивно-ментальному рівні в результаті формування різного роду сенсомоторних програм. Про те, що певні елементи сенсомоторних програм людини можуть

знаходити своє безпосереднє втілення в індексальній функції такого мовного знака, як прийменник, свідчить наступний погляд : “Коли я кажу, що об'єкт на столі, я завжди в думках переміщую себе на стіл або в об'єкт і приписую йому якусь категорію, у принципі відповідну до зв'язку мого тіла і зовнішніх об'єктів. Позбавлене цієї антропологічної добавки слово “на” не відрізняється від слова “під” або виразу “поруч з” [236]. Як показують дані психолінгвістичних досліджень, асоціація певних сенсомоторних програм і вживання прийменників простежується вже в мовному онтогенезі. Згодом ця асоціація перетвориться на стійкий взаємозв'язок, закріплюючись в практиці мовного спілкування, супроводжуючись жестами [236, р. 133; 245, р. 17].

Виконувана прийменниками індексальна функція розпорядження тісно взаємозв'язана (а іноді практично зливається) з функцією іконічної репрезентації певних когнітивних станів людини. Йдеться про широке розуміння іконічності, що припускає “не тільки візуальне зображення, але і регулярну схожість між структурою мови й структурою (яка може виступати як моторна або візуальна організація)” [236, с. 152].

Власне образотворчий аспект в значенні прийменників був свого часу відзначений в роботі Дж. Лайонза [266, с. 235], де говориться про те, що вживання прийменника *through* в реченні *Gwyneth is through kitchen*, рівним чином, як і прислівник *away* в реченні *Church is three miles away*, пов'язано з позначенням свого роду “візуальної подорожі” (*visual journey*) від точки відліку/нагляду до об'єкту сприйняття, або кінцевої мети шляху. Багато в чому схожа інтерпретація прийменникових локативних виразів дається (правда, в інших термінах) в деяких когнітивних дослідженнях [261, с. 72].

Іконічність в значенні “зображення” певних ментально-перцептивних станів людини виявляється в тих випадках, коли як значущі чинники при виборі службових мовних одиниць виступають такі когнітивні параметри, як розподіл уваги, співвідношення фону і фігури (тобто нерухомих об'єктів і тих, що рухаються відповідно), вибір перспективи, ступінь деталізації сприйманого і т.п. [203; 204]. Про ці чинники також ідеться в роботах

Л. Галмі, Р. Лангакера, А. Херськовіц, С. Лінднера та ін.

Як свідчать результати досліджень службових мовних одиниць, що проводяться в рамках когнітивної парадигми, дані мовні одиниці використовуються в процесі мовної комунікації в першу чергу як індексальні і іконічні знаки [248]. Це, у свою чергу, дає підстави припустити, що вживання англійських прийменників і післялогів “за правилами”(тобто як символічні мовні знаки) органічно витікає з їх індексальних і іконічних функцій. Сам по собі механізм варіювання мовних одиниць в діапазоні власне знакових модальностей (“ікона-індекс-символ”) міг би скласти окремий предмет дослідження. Тут необхідно відзначити, що під час переходу мовної одиниці від реалізації однієї знакової функції до іншої важливу роль відіграють процеси індукції і дедукції як основні ментальні операції, що забезпечують ефективну взаємодію людини з навколишнім середовищем.

1.6. Методика зіставлення прийменникових конструкцій англійської та української мов

Мовні системи можна порівнювати як між собою, так і з іншими семіотичними системами. Наш підхід включає обидва моменти: в області англійської мови прийменникові системи описуються через певну семантичну модель, а результати зіставляються з планом вираження в українській мові. Такий шлях дослідження можна назвати зіставно-типологічним.

Предметом нашого розгляду служить план змісту, а план вираження – це зовнішня форма прийменників англійської мови. Що стосується плану вираження в українській мові, то він може бути виведений шляхом встановлення відповідностей з англійськими інваріантними формами перекладних варіантів.

Проведення початого нами дослідження в плані зіставно-типологічного підходу можливо завдяки ізоморфізму, що існує між різними видами

прийменникових відношень усередині однієї мови й між зіставляваними мовами.

Питання визначення прийменника та аналіз його функціональних можливостей більш яскраво простежується з урахуванням його функціонування в різних мовах. Це зумовило до розробки методики зіставно-типологічного аналізу англійських та українських прийменників.

1) на першому етапі за допомогою компонентного аналізу визначено семантичну структуру прийменників; 2) на другому етапі із застосуванням трансформаційно-перекладного і зіставно-типологічного методів встановлено рефлексивні, симетричні та безеквівалентні відношення у прийменникових конструкціях зіставляваних мов; 3) наступний етап передбачав залучення методики дистрибутивного аналізу для внутрішньомовного опису особливостей значення прийменників і тих слів, що складають їхню ліво- і правобічну дистрибуції; 4) трансформаційний аналіз спрямовувався на виявлення варіантних моделей англійських та українських прийменникових конструкцій.

Ефективність цієї методики є можливою у випадку однакового виділення й опису семантики прийменникових систем. Наша процедура ґрунтується на припущенні, що найрізноманітніші вживання, властиві кожному прийменнику, укладаються в певну схему (конфігурацію), у рамках якої координуються його значення і яку потрібно виявити для адекватного зіставлення прийменників у двох мовах.

Визначення повного і часткового збігу (рефлексійних і симетричних відношень) значень прийменників – одне із найскладніших завдань. Для зіставлення значень прийменників слід враховувати їхні кваліфікаційні ознаки, тобто визначальні критерії зіставлення. Це зокрема 1) морфологічне походження прийменників (похідні/непохідні, тобто первинні/вторинні), 2) структура (монокомпонентні/полікомпонентні), 3) морфологічний склад (прості, складні, складені), 4) тип відношень (семантичні, граматичні), що встановлюють прийменники у певних конструкціях. Так, наприклад українському прийменнику *із-за* в англійській мові відповідає англійській

прийменник *out from*. За походженням і структурними ознаками ці прийменники первинні, двокомпонентні, складні, встановлюють один і той самий тип семантичних і граматичних відношень, тому семантичні відношення в англійських та українських конструкціях з цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Український прийменник *вглиб* – вторинний, складний, в англійській мові йому відповідає прийменник *into the depths of* – вторинний, складений, чотирикомпонентний. У цьому випадку ми спостерігаємо **часткову еквівалентність**, або **симетричні відношення**. Таким чином, в основі запропонованої методики зіставлення лежить певна логічна система, що визначає повний або частковий збіг у вираженні прийменниками семантичних і граматичних відношень.

Разом з тим модель однакового опису значень прийменників повинна 1) відбивати властиву лінгвістичну природу аналізованої категорії; 2) бути досить повною, щоб однаковою мірою описувати як конкретні прийменникові відношення (просторові й часові), так і абстрактні (ідеальні): (причинно-наслідкові, цільові). А це у свою чергу можливо, якщо прийменникові відношення будуть описані в двох мовах за однією схемою.

Просторові й часові прийменникові конструкції характеризують зовнішні, об'єктивно існуючі відношення й умови протікання присудкової дії, але не сам процес дії, тому вони можуть бути описані в термінах зовнішніх характеристик дії (ними можуть бути, наприклад, сторони предмета).

Причинні й цільові прийменникові конструкції поєднуються в одну групу, оскільки вони характеризують внутрішні закономірності протікання дієслівної дії. Для їхнього опису важливим є врахування ступеня процесуальності як певної причинної, цільової або модальної границі присудкової дії.

Англійські й українські прийменники не збігаються між собою як за кількістю, так і за значенням. Кожний англійський прийменник може бути переданий в українській мові за допомогою різних мовних засобів, як

лексичних, так і граматичних. Матеріал двомовних словників показує значні розбіжності в семантиці прийменників. Одному англійському прийменнику можуть відповідати кілька українських прийменників, і навпаки. Це становить певні методичні труднощі при викладанні англійської мови, подоланню яких сприятиме типологічне зіставлення систем прийменників у декількох мовах. Свого часу Л.В. Щерба зазначав, що в ряді випадків дуже важливо “створити правила не тільки англійські, французькі, німецькі й т.п., але й російсько-англійські, російсько-французькі, російсько-німецькі й т.ін.” І далі: “Є безліч правил, нікому невідомих і до того ж своєрідних для певної пари іноземних мов” [219].

У зв'язку з цим Е. Бенвеніст писав: “...при вивченні прийменників будь-якої мови будь-якої епохи нова техніка опису необхідна й можлива, і її використання дозволяє відтворити структуру кожного з прийменників і об'єднати ці структури в єдину загальну систему. Це завдання зобов'язує по-новому інтерпретувати відомі факти...” [29, с. 155].

Висновки до розділу 1

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується тенденцією до актуалізації вивчення взаємодії лексики і граматики, особливо в аспектах нових тлумачень явищ аналітизму/синтетизму. Зокрема, в українській мовній системі посилюється роль аналітичних зв'язків, простежується заміна синтетичного способу керування аналітичним. Натомість у германських мовах простежується здатність прийменника до морфемізації як вияв нового синтетизму в сучасній англійській мові. Така можливість злиття з попереднім дієсловом чи віддієслівним елементом характерна риса загалом усієї групи германських мов.

Прийменники належать до розряду незмінних слів, основною ознакою яких є значення релятивності. Саме розвиток у повнозначних частин мови значення релятивності є вихідною передумовою для їхнього

переходу у розряд прийменників. Новий похідний прийменник стає необхідним для мовної системи й з'являється лише в тому разі, якщо здатний більш чітко виразити значення релятивності, порівняно з існуючими прийменниками, і якщо може замінити існуючий прийменник на правах елемента прийменникової системи як більш диференційований і досконалий засіб вираження думки.

Основним граматичним змістом прийменника як в англійській, так і в українській мовах є поєднання повнозначних слів у межах аналітичного словосполучення, а лексичним його значенням – позначення різних типів семантико-синтаксичних відношень між реаліями навколишнього світу. Характерну особливість цієї лексико-граматичної одиниці в обох мовах, її суттєву категоріальну ознаку становить функція засобу двостороннього зв'язку між двома основними класами слів – дієсловом й іменником, а також між іншими повнозначними частинами мови і лексико-граматичними комплексами з номінативною функцією, еквівалентною функції окремого повнозначного слова.

Процес утворення прийменників розглядається в дисертації на рівні розвитку всієї системи службових слів. Вивчення даної проблеми в такому аспекті дає більш глибоке уявлення про еволюцію службових частин мови. Проведений аналіз і синтез наукової літератури дозволяє стверджувати, що поповнення мовної системи новими прийменниками є безперервним процесом. Диференціація способів творення прийменників (транспозиція й дифузія) дає змогу наочно представити різні шляхи поповнення системи службових слів. Виявлення вторинної дифузії прийменників як наступного рівня розвитку мовного знака сприяє необхідності подальшого дослідження процесів розвитку службових слів.

Еволюційні процеси у розвитку прийменника тісно пов'язані з історією розвитку кожної із зіставляваних мов.

У процесі поступового нівелювання і відмирання відмінкових закінчень (флексій) в англійській мові, їх функція перейшла до

прийменників, які почали вживатися з іменниками і займенниками для визначення граматичних зв'язків. Це був перехід до прийменникової системи, який припадає на ранній середньоанглійський період. Редукція відмінків і послаблення ролі флексії зумовили гіперфункцію прийменників навіть і в розмовній і писемній латині, які компенсували граматичну семантику відмінка. Це була дія загальної аналітичної тенденції.

У результаті вивчення прийменників у їхньому історичному розвитку визначено основні джерела поповнення української прийменникової системи, яка почала складатися ще в давньоруську епоху. Джерелом утворення похідних прийменників послужили просторові прислівники, рідше – іменні та дієслівні форми з просторовою семантикою. Усі вторинні прийменники розвинулися внаслідок функціональної транспозиції відповідних форм слів повнозначних частин мови.

З огляду на проаналізовані класифікаційні характеристики прийменників за будовою, загальним характером їх абстрактності / конкретності та за типами семантико-синтаксичних відношень, що вони виражають, можна переконливо підтвердити аналітичний характер тих прийменникових конструкцій, в яких вони функціонують. У роботі виявлено специфіку як асемантичних, так і синсемантичних прийменників англійської та української мови. За характером семантико-синтаксичних відношень, характерних для прийменникових конструкцій англійської та української мови, встановлено 3 типи відношень: 1) просторові, зокрема просторово-локусові та просторово-акціональні, 2) темпоральні й 3) логічні. А виходячи з синтаксичної структури цих конструкцій, виявлено 4 типи семантико-синтаксичних відношень, що виражають прийменники: 1) атрибутивні, 2) обставинні, 3) об'єктні й 4) агентивні відношення.

Підтверджуючи наявність у прийменників лексичного значення у випадку, коли вони не вживаються для вираження граматичного значення, проведена класифікація останніх на загальні, часткові та індивідуальні. Загальні лексичні значення притаманні усім прийменникам якоїсь однієї

лексико-семантичної групи; часткові лексичні значення – прийменниковим одиницям, які об'єднуються в окремі підгрупи розрядними семами в межах однієї й тієї ж лексико-семантичної групи; індивідуальні ж лексичні значення відрізняють один прийменник від іншого в межах однієї й тієї ж лексико-семантичної групи/підгрупи.

При розгляді питання про появу в мові нових прийменників актуалізується поняття когнітивної валентності – здатності нових прийменників, які були одиницями інших морфологічних класів слів, сполучатися з унормованими синтаксичними конструкціями, характерними для певної мови.

Процес переходу повнозначних слів у службові демонструє складну й різнобічну взаємодію лексики й граматики, при якій відбувається поступова втрата у слова колишньої якості й набуття нової. Завершення переходу лексичної одиниці в прийменник означає закріплення в певному елементі семантики відношень (релятивності) замість лексичного значення, втрату прямої семантичної співвідносності з вихідною лексичною одиницею й спільнокореневими словами, нівеляцію автосинтаксичності і перехід до відповідної семантико-граматичної групи прийменників.

Зіставно-типологічний аналіз англійських та українських прийменників відбувається в такі етапи: 1) на першому етапі за допомогою компонентного аналізу визначено семантичну структуру прийменників; 2) на другому етапі із застосуванням трансформаційно-перекладного і зіставно-типологічного методів встановлено рефлексивні, симетричні та безеквівалентні відношення у прийменникових конструкціях зіставлюваних мов; 3) наступний етап передбачав залучення методики дистрибутивного аналізу для внутрішньомовного опису особливостей значення прийменників і тих слів, що складають їхню ліво- і правобічну дистрибуції; 4) трансформаційний аналіз спрямовувався на виявлення варіантних моделей англійських та українських прийменникових конструкцій.

Семантична типологія прийменників англійської та української мов

дозволяє побудувати функціонально-семантичні парадигми конкретних прийменників не в ізольованому вигляді, а з урахуванням взаємодії з іншими прийменниками в семантичному континуумі мови, а також визначити співвідношення первинних і вторинних функцій прийменників і простежити еволюцію (з диференціацією певних етапів) прийменників від вихідних локальних значень до абстрактних.

РОЗДІЛ 2.

ТИПИ СЕМАНТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ У ПРИЙМЕННИКОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

2.1. Інваріантна семантична структура англійських та українських прийменників

Як уже йшлося в першому розділі, погляди лінгвістів як на природу лексичного, так і граматичного значень прийменників докорінно змінювалися з часом. Так, окремі науковці (М. Стеблін-Каменський) розглядали прийменники як одиниці, позбавлені лексичного значення, інші ж це заперечували (О. Смірницький і Б. Ільш), вказуючи на те, що кожен прийменник передає не просто відношення, а якесь конкретне відношення. Окрему позицію в цьому питанні займали ті вчені, які вважали, що в службових частинах мови, зокрема в прийменниках, “сплавлені” разом лексичне і граматичне значення (О. Селіверстова).

З-поміж зарубіжних дослідників, що поділяють першу традиційну концепцію, варто назвати Р. Лангкакера, зокрема його працю “Prepositions as grammatical(izing) elements”, в якій він визначає прийменники як показники лише граматичного зв’язку між словами на синтагматичному рівні. Спираючись на класичне розуміння граматичного значення, притаманного всім словам морфологічного класу і вираженого не словом як таким, а додатковими засобами (зміною слів, здатністю поєднуватися з іншими словами тощо), учений вважає, що “граматичне значення прийменника виражається синтаксичним підрядним зв’язком” [262, р. 112]. Наявність же лексичного значення у прийменників виявляється при перекладі прийменників, а також за їхньої здатності вступати у синонімічні й антонімічні відношення.

Інший погляд ґрунтується на розумінні прийменників як слів, що виконують номінативну функцію і мають своє індивідуальне значення, бо

позначають екстралінгвальні об'єкти – відношення між предметами [282].

Поділяючи саме цей погляд, ми дотримуємося думки про те, що прийменники складають лексико-граматичний клас слів, які позначають відповідні відношення між об'єктами в реальній дійсності, і тому є такими ж повнозначними словами, як і іменники, що називають такі об'єкти. Позначаючи відношення між об'єктами, вираженими іменниками, вони тим самим виконують важливу синтаксичну функцію зв'язку між цими словами у словосполученні й реченні.

Лексичні неточності прийменників призвели до поступової заміни їх менш диференційованими, тобто прийменниками з більш чіткими значеннями. Суперечність цього положення полягала в тому, що прийменники, які мали більш точно передавати відмінкові відношення, виявилися не здатними їх передати в період заміщення відмінкових закінчень, створивши досить строкату картину з погляду значень і піддавшись частковій десемантизації. Одні й ті ж відношення могли передаватися різними прийменниками, оскільки позначився вплив інших граматичних і лексичних закономірностей.

Яскраве відображення цієї строкатості спостерігається в сучасній мові: *in* засвоїв деякі значення, суміжні зі значеннями інструментальності (*written in pencil*), і став активно вживаним (*a decline in waste, a rise in production*). *From* вживається з більшістю слів, що означають “походження, роз'єднання, відділення, позбавлення” [271, р. 34].

Лексичні й граматичні значення тісно переплітаються в межах одного прийменника. Смысловий зміст і смысловий об'єм одного прийменника можуть бути дуже великими (*in, to, for, at, on, from*), окремі ж значення такого прийменника розташовуються між полюсами (найконкретнішим і найабстрактнішим значенням) і мають різний ступінь вираження. Ця теза означає, що межу між “суто лексичними і суто граматичними значеннями” прийменників визначити майже неможливо, адже переходи одних значень в інші (див. докладніше: [106]) варто розглядати в кожному окремому випадку.

2.1.1. Інваріантно-варіантні просторові й темпоральні семантико-смилові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов

Сучасні дослідники, науково обґрунтовуючи наявність лексичного значення у прийменників, виділяють загальне категоріальне граматичне та індивідуальне лексичне значення прийменників [75, с.12].

З огляду на цю подвійну роль, яку виконує прийменник (синтаксичну та лексичну), Б. М. Аксененко у своїй праці “Предлоги англійського язика” поділяє прийменники на дві основні категорії: лексичні та граматичні. Лексичні прийменники поділяються в свою чергу також на дві групи: вільні й фіксовані [4, с. 40].

Вільні лексичні прийменники визначають відношення простору і часу і мають певну синтаксичну незалежність. Вони не зв’язані фразеологічними сполученнями, і тому їх зв’язок з іншими словами не буває постійним, а залежить від кожного окремого випадку. Наприклад:

They went to (across, into, round, out of) the village.

Вони пішли до (через, в, навколо, з) села.

У цьому реченні зв’язок вільного прийменника *to* не є постійним і єдиним, бо замість *to* можна підставити *across, into, round* чи *out of*, і в кожному випадку ці прийменники вільно вступають у семантичний зв’язок з “повнозначним” словом [4, с. 42].

Аналіз семантики прийменників ставить перед дослідниками (В. Гак, С. Гурський, М. Конюшкевич, Т. Маляр, О. Селіверстова, Г. Тер-Авакян, R. Dirven, Ch. Fries, G. Leech) питання про організацію їхньої семантичної структури, яку дещо по-різному витлумачують у когнітивній і лексичній семантиці.

У когнітивних дослідженнях семантичну структуру прийменників інтерпретують як схему-образ, яка дозволяє когнітивно адекватним способом представити як значення прийменника, так і структуру його багатозначності. Значення прийменників будується за принципом **радіально організованої**

структури, коли вихідне значення є центром, від якого йдуть радіуси похідних значень. Модифікації останніх уточнюється за рахунок семантичних елементів контексту. Кожне з вторинних значень розвивається безпосередньо з вихідного (в нашому випадку це просторове значення на рівні ідентифікаційної семи) і не залежить від попереднього похідного. Зв'язок між лексико-семантичними варіантами опосередкований наявністю саме вихідного, стрижневого значення. Окремі значення прийменника можуть формуватися під впливом перетворення простору, зміни типу непросторових відношень, переходу контекстних варіантів в окреме значення. Темпоральні й логічні значення прийменників розглядаються при цьому як контекстно зумовлені варіанти локативного значення. Саме в цьому і полягає завдання когнітивного підходу до аналізу семантики прийменників, зокрема простежити, як вихідна просторова схема поширюється на непросторові ситуації.

Проте, радіальний шлях розвитку семантичної структури прийменника в чистому вигляді не зустрічається. Ю. Апресян увів термін радіально-ланцюжковий тип зчеплення значень слова [11]. Здійснений у роботі компонентний аналіз свідчить про **радіально-ланцюжкову семантичну структуру прийменників** зіставлюваних мов.

Так, наприклад, вихідне локусове значення англ. прийменника **over** – ‘положення поверх якогось предмета’ (*his hand was over his heart*) лежить в основі найбільшої кількості похідних значень. Від нього відходять значення – положення над чимось (*clouds were drifting over the sea*), положення поперек чогось (*a new bridge over a river*), положення по той бік (*he lived over the river*), положення поблизу (*over the fire*); вихідне акціональне значення – рух у різних напрямках (*a smile stole over his face*), від якого відходять інші, зокрема рух через якусь перешкоду (*to jump over the fence*). Оскільки простір неможливо уявити поза часом, цілком логічним є темпоральне значення прийменника **over** – проміжок часу (*over 3 months ago*). У соціальному просторі маємо такі значення: більш високе положення (*he had an advantage*

over him), засіб передачі (over the radio). Кожне з цих значень розвивалося з вихідного значення. Окремі значення можуть розвиватися не з вихідного, а з похідного, наприклад значення предмет суперечки (to quarrel over a matter) і подолання труднощів (to get over difficulties) розвинулися з акціонального значення – рух через якусь перешкоду.

У семантичних розвідках семантичну структуру прийменників розуміють як сукупність елементарних смислів, найдрібніших значень смислових компонентів – сем, кожна з яких є відображенням у свідомості носіїв мови розрізнявальних ознак, об'єктивно властивих денотату (Г. Уфимцева). У реферованій праці поєднано обидва підходи, адже принциповим є осмислення не лише самого значення прийменника як певного типу відношень, а того факту, які саме об'єкти-поняття перебувають у цих відношеннях. Тому концепція інваріантного значення слова дотична концепції триалізму (О. Огуй), згідно з якою спільний інваріант поєднує конкретні різноспрямовані варіанти (мова й мовлення; синхронія й діахронія; парадигматика і синтагматика). А це означає, що семантичну структуру прийменника становить сукупність лексико-семантичних варіантів, або семних характеристик, потенційно властивих цій категорії слів як елементам мовної системи, що актуалізуються в контекстному вживанні.

Виходячи з цього, семантичну структуру і для англійських, і для українських прийменників встановлюємо, спираючись на процедуру компонентного аналізу. *Архісемою* семантичної структури прийменників є субкатегоріальна ознака 'відношення' (релятивність). *Диференційними семами* – інваріантні семантичні відношення: 'просторові (локальні й акціональні)', 'темпоральні', 'логічні'. *Ідентифікаційні семи* визначають обсяг значення прийменників всередині семантичних відношень. У свою чергу ідентифікаційні семи реалізуються в *потенційних семах*, встановлюючи смислові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов (рис. 1).

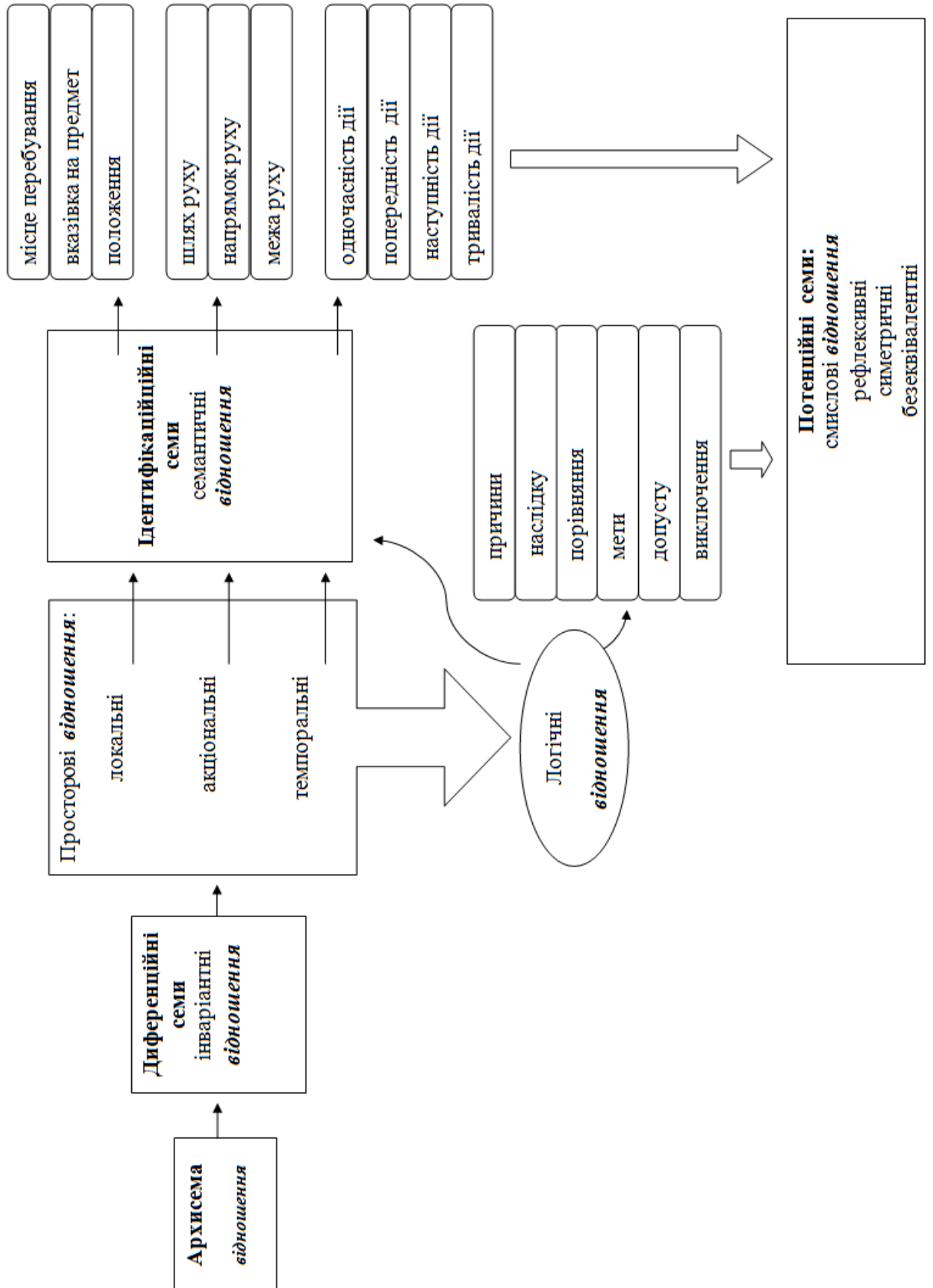

Рис. 1. Модель семантичної структури прийменникових конструкцій англійської та української мови

В основі власного значення прийменника лежить певний узагальнений тип відношень, що об'єктивно існує між предметами, явищами реальної дійсності. Це значення не змінюється в кожному випадку вживання того самого прийменника і не може бути “послабленим”, оскільки “послаблених” типів відношень не існує [231; 237]. Інваріантне значення прийменника – це абстракція, воно розпізнається у зіставленні зі значеннями інших прийменників як окремий тип відношень у парадигматичному плані, а конкретизується внаслідок актуалізації у синтагматичному плані – позначенні цього типу відношень між окремими об'єктами [269].

Так, інваріантне просторове значення прийменників є загальним значенням, що реалізується через часткові значення *прийменників місця*, які відповідають на запитання *де?* знаходиться об'єкт в просторі щодо інших об'єктів) [57, с. 57].

Загалом простір це одна зі стрижневих онтологічних реалій, яка сприймається і диференціюється людиною. Розглядаючи простір в межах семіосфери, Ю. Лотман [146, с. 174] пов'язує його з реконструкцією таких понять, як верх/низ, внутрішній/зовнішній, замкненість/відкритість, рух у просторі, тут/там, попереду/позаду тощо. Відповідно до такого осмислення простору, прийменники зіставлюваних мов, що виражають просторові відношення, поділяються на 2 семантичні групи, до складу яких входять:

- 1) просторово-локусові та
- 2) просторово-акціональні.

Таблиця 2. 1

Англійська мова	Українська мова	Англійська мова	Українська мова
Above	над	in	в, на
About	поблизу	in front of	перед, попереду
Across	через, упоперек	inside	в середині, в

Against	біля , навпроти, проти, поруч	next to	біля, поблизу
Along	по, вздовж	near	біля, у, поруч
Among	між, серед	out of	поза
Alongside	рядом, поряд, поруч, поблизу	on	на
At	у, біля, в, на	opposite	проти ,навпроти
Atop	на, поверх	outside	зовні, за межами,
Before	перед, попереду	over	над, зверху
Behind	за, позаду	round / around	біля, довкола, навколо, навкруги
Below	під, нижче	past	мимо
Beside	поруч з, біля, коло, поблизу	under	під, нижче
Between	між, поміж, проміж, серед	underneath	під, внизу
Beyond	за, по той бік, поза	upon	на
Close to	близько, поруч	within	всередині, в межах

Прийменники з диференційною семою **‘просторовість’** становлять основний тип, бо поєднуються з іменниками конкретної семантики, досить детально диференціюють значення і служать базою для виникнення двох інших типів прийменників (**темпоральних і логічних**).

Просторові відношення диференціюються як локальні й акціональні.

На базі **просторово-локальних відношень** у прийменниках зіставлюваних мов актуалізуються 3 ідентифікаційні семи: 1) ‘місце перебування’; 2) ‘вказівка на предмет’; 3) ‘положення’.

Ідентифікаційна сема ‘місце перебування’ реалізується в потенційних семах:

1) **точного місця перебування (знаходження):**

англ.: *in , at, out of, outside, outside of, within, on (at) the right (hand), on (at) the right (hand);*

укр.: *в, у, на, поза, в межах, праворуч, праворуч від, ліворуч, ліворуч від, зовні, поза межами, за межами.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*He ought now to have been **at** school; but his mama had taken him home for a month or two [342] / Незнайомий робітник охоче розповідав йому про всіх, кого знав у цьому місті [311].*

*I'll be **in** my bedroom, making no noise and pretending I'm not there [367] / Розуміння товарищкості стало сердечнішим і ясним, як ніколи ні вдома, ні в школі [318].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*, або *еквівалентними*.

Часткову еквівалентність, або *симетричні відношення* (коли між об'єктами зіставлення простежується ступінь споріднення), встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами: *We were waiting in the reception area **outside** the entrance to the locker rooms [358]; Полягло їх моді **поза межами** обозу зо три тисяч [315].*

За структурними ознаками та походженням український прийменник *поза межами* — вторинний, складений (двокомпонентний) і відіменний. Англійський *outside* — вторинний, складний і відіменний.

2) *неточного місця знаходження (перебування):*

англ.: *about, around, against, alongside, beside, near, on the other side of, past;*

укр.: *близько, за, збоку, довкола, обабіч, обіруч, обік, обіч, обабіч, по, при, поряд, поряд з, поруч з, по ту сторону, повз, навколо, круг, навкруг, навкруги, неподалік від.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*Silence fell - silence deep and black as the darkness which was **around** me [354] / Невелика хвиля минула, а вже **довкола** цілої долини запалали огнища довгим рядом [341].*

*The Princess got us **past** the gate guard (John Varley) / **За** хатами стояли стайні та інші господарські будинки [341].*

Особливою прихильністю Полуботків користувався Вознесенський

храм у Чернігові, розташований **поблизу** їхньої садиби [311] / *He lifted into the air, described a short curve, and struck the deck **alongside** the corpse on his head and shoulders [361].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Часткову еквівалентність, або **симетричні відношення** (коли між об'єктами зіставлення простежується ступінь споріднення), встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами: *They were sitting on a bank **beside** the road, where a track crossed alongside a wood [354]; **Неподалік від** кам'яниці, порід старезними дубами Павло Полуботок якось приймав російського царя Петра I [327].*

За структурними ознаками та походженням українській прийменник **неподалік від** є вторинними, складеними (двокомпонентним), прислівниковим. Англійський **beside** — вторинний, складний.

Безеквівалентними (такими, що не мають повних відповідників у значенні й перекладі) є українські прийменники: **обабіч, обіч, обік, обіруч**:

Обабіч *пляшок стоять скляні вази з помаранчами, цукерками, плитками шоколаду, пастилою, тістечками, — мерехтять, випромінюючи з боків веселку і снопи проміння [311]; А яка криниця без зелені? Традиційно **обіч** них висаджують калину [326]; А на стіні, напроти вікон, над її ліжком, висіло дороге металеве дзеркало і **обік** нього дерев'яний, сріблом окований, чотирострунний торбан [341]) Стояв він там довго і розіслав був у всю малоросійську Україну, що лежить **обіруч** річки Дніпра, свої гетьманські універсали [315].*

Сфера функціонування цих прийменників обмежена розмовною мовою.

Ідентифікаційна сема 'вказівка на предмет, місце' — в потенційній семі:

- 1) *на поверхні яких відбувається дія, рух або хто -, що-небудь перебуває, розташовується, розміщується:*

англ.: *atop, on top of, over, on, upon*;

укр.: *по, на, поверх, зверху*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*... and if you're lucky it looks like the bullet went through the head and spread tomato sauce all **over** the wall in back of the guy [348] / Внизу, **по** землі, слався мох, пообростав усе, що тільки можна [311].*

***Atop** one flight of stairs stood a man of immense girth, whose skin yet hung in folds as if he had once been twice so big (Robert Jordan); Смерком уже їхало вузьким плаєм **поверх** синевідських гір двоє люда на невеличких, та крепких гірських кониках [315].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*, або *еквівалентними*.

Часткову еквівалентність, або *симетричні відношення* (коли між об'єктами зіставлення простежується ступінь споріднення), встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами: ***On top of** the fridge stood tonight's pudding [367] / **На** столі лежав розкритий зошит моїх записок [316].*

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *on top of* – вторинний, складений (трьохкомпонентний), відіменний; а український *на* – первинний, простий.

Ідентифікаційна сема ‘положення’ – в потенційних семах:

1) *положення над чимось*:

англ.: *atop, above, aloft, over*;

укр.: *зверху, вище, вгорі, над, понад, поверх*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*There **atop** the main altar, propped open on a gilded book stand, sat an enormous leather-bound Bible [343]; She approached, and saw the likeness of Mr. Wickham suspended, amongst several other miniatures, **over** the mantelpiece [342] / **Над** шумним гірським потоком, на зеленій поляні серед ліса стояли шатри ловців [341].*

*The nurse took her left arm and wrapped the rubber tube around it, just **above** the elbow [347] / З битою шляху зривався наполоханими табунами коней пронизливий вітер, влітав у вузькі вулички і **вище** хат підіймав мерзлу порошу назустріч роям дрібних метеликів [339].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Безеквівалентним англійський прийменник: **aloft**

*Fresh waters run **aloft** the sea [365].*

Syn. for aloft – above, up, on the top of, in the sky, in the air

2) **положення навпроти:**

англ.: *against, in front of, before, opposite;*

укр.: *за, по ту сторону, перед, попереду, проти, навпроти, через, крізь, супроти, насупроти.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*The light from the lamp **opposite** our door caught the white curve of her neck [358] / Ти з мушкетами на самому переді. Дуло **проти** дуло [330].*

*Ackroyd was sitting as I had left him in the armchair **before** the fire [345] / **Перед** танком попового будинку Сафрона зупинив озброєний до зубів вартовий [327].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

Часткова еквівалентність, або **симетричні відношення** : *From my window I watched the garden **in front of** her house, but she passed neither in nor out [344] / **Навпроти** входу здіймалося на бронзовому тринозі невелике писалище [314].*

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник **in front of** – вторинний, складений (трьохкомпонентний), прислівниковий; український **навпроти** – вторинний, складний.

Безеквівалентними (такими, що не мають повних відповідників у значенні й перекладі) є українськи прийменники **супроти, насупроти,**

насупротив: У вечері того ж дня вони втрьох сиділи на колоді, що лежала через річку, як кладка, **супроти** хати [312]; В коридорі, **насупроти** відчинених дверей, військові й цивільні начальники стояли купкою й гаряче щось пошепки обговорювали, жестикулювали [311]; Олекса присунув стілець і сів **насупротив** мене [341].

Сфера функціонування цих прийменників обмежена розмовною мовою.

3) положення в безпосередньому сусідстві:

англ.: *near, near to, next to, a step from, at the side of, close to, close upon, next door to, nigh;*

укр.: біля, близько, близько від, коло, поряд, поряд з, поруч з, по сусідству з, у, поблизу, побіля, попри, недалеко від, неподалік від.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*A little boy with oblique dark eyes was shepherding a pig, and **by** the house door stood a woman [354] / Моя рука і серце давно у ваших ніг... [316].*

*He pointed toward the floor **near** the statue's giant toes [367] / Богдан, нахмурившись, стоїть **біля** столу над розкритим конспектом, наче пригадує щось [319].*

*Out of the cabinet **next to** Brent's bed, she took a large blue plastic basin and a washcloth [347] / На підставі того наказу генерал Кречетников прибув із своїм військом до Умані й зупинився **поруч із** табором Залізняка [324].*

*I sat and crouched upon a rug **near to** the door, lay the aged Atoua [354] / Вони були щасливі, їм не було ніякого діла до того, що ось тут, **поряд** з ними, так мучиться і страждає Улас [327].*

*In the morning I was to carry a parcel to Como, a place **not far from** home [367] / Мабуть, найстаріша пам'ять про це стародавнє поняття збереглася в топонімах принаймні двох сіл на Дніпрі **неподалік від** Києва та в місті на Дунаї [314].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

Безеквівалентними (такими, що не мають повних відповідників у значенні й перекладі) є українські прийменники *побіля*, *попри*: *Доктор Рудольф зносить із кутка жмені сірих дрібно побитих камінців і складає їх купою на столі побіля апарата* [316]; *Коля проходила під скелястими урвищами попри саму воду, роблячи дугу навколо Байкалу в кількадесят кілометрів* [312].

Прийменник *побіля* – того ж значення, що й *біля*, але з відтінком (як і всі прийменники з префіксом *по*) поширення дії, протягу в довжину.

4) **положення всередині:**

англ.: *among, amid, amongst, in, inside, within, in the middle, in the midst of;*

укр.: *в, у, серед, посеред, всередині, посередині, у середині, у межах*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

A loin of roast pork was sizzling in the oven [367] / *Повітря в лісі напоєне було тою парою й запахом живиці* [341].

I have traveled a great distance to scatter ashes amongst these tombs [343];
... and the valley, here contracted into a glen, allowed room only for the stream, and a narrow walk amidst the rough coppice-wood which bordered it [342] / *По Святій горі серед виплеканих, пишних садів повитикалися зелені покрівлі кам'яниць* [328].

There was the sound of a tremendous drumming of hoofs inside the van [367] / *Зчинився галас і всередині Кодака* [325].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

Часткову еквівалентність, або **симетричні відношення** встановлено при зіставленні таких прийменників :

The modest dwelling within the Church of Saint-Sulpice was located on the second floor of the church itself [343] / *Цієї миті заграла мелодія в кишені міністра* [311] / *Від цього Чорного шл'яху в межах України відгалуджувалося чимало доріг на схід до Дніпра та на захід до Бугу* [324]

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *within* – первинний, складний; український *в* – первинний, простий, а *в межах* – вторинний та складений (двокомпонентний)

Poirot stood in the middle of the hall frowning [345] / Схвильований, приголомшений, він мовчки спинився *посеред* келії [333].

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *in the middle of* – вторинний, складений; український *посеред* – вторинний, складний.

Безеквівалентним є український прийменник *межи*: *Григорій міг лежати, притаївшись десь межи колодами, годинами і дивитися, як під крутим берегом в кам'яних розсипах клопочеться горностаї* [311].

5) *положення під чимось*:

англ.: *beneath, below, under, underneath*;

укр.: *під, внизу, нижче, нанизу, насподі, попід, по нижче від*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

One arm was under his head, the other lay on top of the blankets [345] / Вони сиділи в городі *під* великою липою, над котрою, ніби невидима музика, бриніло безліч комах [330].

Younger men beneath them had at first fretted, then, becoming frustrated, had moved elsewhere [342] / *Нижче* від нього — віце-канцлер Шафіров, маленький, товстенький, кашляє, чхає, плює в хустинку і раз у раз витирає чоло [330].

Частковий збіг значень зіставляваних прийменників маємо в таких прикладах:

He left another message. Right underneath the first one [367] / Вікно вгорі, аж *під* стелею, як в камері [316].

За структурними ознаками і будовою український прийменник *під* — первинний, простий. Англійський *underneath* — первинний, складний.

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*.

Безеквівалентними (такими, що не мають повних відповідників у значенні й перекладі) є українські прийменники **насподі**, **понід**: *Не випадково **насподі** старовинного іконостасу було зображено герб Полуботків [315]; Швидко біжать поїзди степами, швидко плывуть кораблі морями, ще швидше летять літаки **понід** небесами, та найшвидше летить материне серце [311].*

б) положення між об'єктами:

англ.: *between, in between;*

укр.: *між, межи, поміж, проміж.*

*I do believe that she had fallen asleep again **between** the arm-chair and the state-room [364] / **Між** Борцагівкою і табором, на майдані, поміст будують [330].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

Безеквівалентним є український прийменник **межи**: *Григорій міг лежати, притаївшись десь **межи** колодами, годинами і дивитися, як під крутим берегом в кам'яних розсипах клопочеться горностай [311].*

Сфера функціонування прийменника **межи** обмежена розмовною мовою.

7) положення вздовж, паралельно чогось:

англ.: *along, alongside, alongside of, by, past;*

укр.: *вздовж, по, повз, мимо, упродовж.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*They had built city-states in all the natural harbors **along** the Pacific Coast as far down as Baja California (B. Disraeli) / **Повз** них їхали валки гречинських возів — одні на полуніч, везучи з Ольбії сіль [314].*

*So great was his speed that as he curved **past** the corner of the cabin he slipped and fell [365] / Се мовив чоловік, проходячи **мимо** них [314].*

*I purposely passed within a boat or two's length of the floating Custom House, and so out to catch the stream, **alongside** of two emigrant ships*

[348] / *I вогкими од хвилювання та підсвідомого щастя очима проводить його **вздовж** великого шляху, як нещодавно проводила воїнів [328].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

8) **положення позаду:**

англ.: *behind, beyond, abaft*;

укр.: *безпосередньо за, ззаду, за, позаду*.

*Gabriel advanced from the little pantry **behind** the office [358] / Максим держався тепер **позаду** бояр [341].*

Семантичні відношення є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Безеквівалентними є англійський прийменник *abaft*: *Louis at four in the afternoon, and she stood on the lower guard **abaft** the paddle box [353].*

З середньоанглійського періоду прийменник *abaft* використовується виключно в морській термінології [149, с. 79].

Часткові значення просторово-акціональних *прийменників напрямку руху* відповідають на запитання: куди? (рухається об'єкт в просторі щодо інших об'єктів)

Таблиця 2.2

Англійська мова	Українська мова	Англійська мова	Українська мова
<i>across</i>	через, уперек	<i>out</i>	з
<i>after</i>	за, після, через	<i>out of</i>	із
<i>along</i>	уздовж, по	<i>over</i>	через, над
<i>behind</i>	за, після, позаду	<i>past</i>	повз, після
<i>by</i>	мимо, повз	<i>round/(around)</i>	навколо, навкруги
<i>down</i>	вниз, уздовж по	<i>till</i>	до, по
<i>for</i>	в, до	<i>through</i>	через, крізь, по
<i>from</i>	з, від	<i>to</i>	до, в, на
<i>into</i>	в	<i>toward(s)</i>	до, в напрямку до

<i>inside</i>	всередину, у	<i>up</i>	угору, вверх, по
<i>in the direction of</i>	до, в напрямку до	<i>upon</i>	на

Прийменники з ознакою ‘просторова акціональність’ скласифіковано у 3 підгрупи на основі ідентифікаційних сем: 1) ‘шлях руху’; 2) ‘напрямок руху’; 3) ‘межа руху’.

Ідентифікаційна сема ‘шлях руху’ реалізується в потенційних семах: Ідентифікаційна сема ‘шлях руху’ реалізується в потенційних семах:

1) *дій/руху, направлених убік предмета або особи, міста, установи – куди:*

англ.: *for, in, to, unto, on, upon, towards, over, in the direction of;*

укр.: *в, на, до, в напрямку до, на шляху до, назустріч, убік.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*When will we be headed **for** the island?* [347] / *І, ще не почувши відповіді, кинувся **до** забарикадованих дверей* [315].

*He had fallen **upon** his knees, and was rapidly scouring the floor with a small stick of what looked liked a black cosmetic* [373] / *І дощ іде їм **на** голову, **на** плечі, **на** руки* [316].

*... who had stumped over to the rail and was gazing with a like intentness **in the direction of** the invisible danger* [369] / *Блоцниця повзе далі, далі, **в напрямку до** слідчого* [311].

*Elizabeth thanked him from her heart, and then walked **towards** a table where a few books were lying* [342] / *Ось він устав, підійшов **до** краю берега і вдивляється чогось до води в річці* [332].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*

Безеквівалентним є український прийменник *назустріч*:

*Поїзд йде по паралелях із заходу на схід, **назустріч** сонцю* [311].

Український прийменник *назустріч* ми рахуємо безеквівалентним, хоча в україно-англійських словниках (Ukrainian-English Dictionary

(В. Малишев, О. Петраковський) знаходимо переклад – *towards*. В той самий час в статтях англо-українських словників (Великий англо-український словник (М. Адамчик), Англо-український словник (М. Балла) знаходимо переклад прийменника *towards* – в напрямку до, на. Словосполучення с прийменником *назустріч* перекладаються на англійську мову при застосуванні інших прийменникових та безприйменникових словосполучень (*назустріч небезпеці* – *to rush the danger*; вони йшли по вулиці *назустріч нам* – *they were coming up the street to meet us* ; йти *назустріч комусь* - *to meet somebody half-way*).

2) *дії, руху за якимось предметом, відставання:*

англ.: *after, behind*;

укр.: *за, ззаду, позаду, поза, після, слідом за, услід за.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

Harry sprang after him, trying not to make a sound [367] / *Ходила за ними по всіх містах, носила на плечах колачі й білі сорочки, ноги ніколи не боліли їй* [339].

I looked behind us and there it was [364] / *І гостей дорогих не стидається, — обізвався ззаду нього голос жінки Полікарпа* [337].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними* або *еквівалентними*.

Часткову еквівалентність, або симетричні відношення, встановлено при зіставленні таких прийменників: Його запрягли на вірність і тайну, заосмотрили червінцями і талярами й виправили слідом за Никанором [330] / *I'll take Ginny and you two come right after us* [367].

За структурними ознаками і походженням український прийменник *слідом за* є вторинним, складеним (двокомпонентним) і відіменним. Англійський *after* — первинний, простий. Слід зазначити, що в даному прикладі на переклад прийменника впливає слово “right”

Безеквівалентним є український прийменник *поза*:

І мороз пішов їм поза плечі [330].

Сфера функціонування прийменника *поза* обмежена розмовною мовою.

Ідентифікаційна сема ‘напрямок руху’ – в потенційних семах:

1) *напрямку всередину (куди?), все, що рухається всередину якогось об'єкта:*

англ.: *into, in, inside, to;*

укр.: *в (у), всередину, усередину, вглиб, углиб.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

She put the letter and photograph back in her uniform pocket and reached for the pen she had laid down [368] / Я її, тітонько, в скриню замкну, щоб діти мої й онуки дивились... [318].

The agent who picked you up at the hotel slipped it inside your pocket before you left your room” [343] / Шість чоловіків, в'язнів, що сиділи в одному з трійників, раптом вирвались геть всередину тюрми [311].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*.

Часткову еквівалентність, або симетричні відношення, встановлено при зіставленні таких прийменників: I therefore went into the house with the intention of clearing up this point [351] / Пролунав перший постріл, і куля смачно шубовснула у воду попереду носа човна [329].

За структурними ознаками англійський прийменник *into* – складний, а український *у* – простий.

Вернувшись вглиб камери, він там мовчки щось понишпорив, а тоді приніс і дав Андрієві три мотузяних ланті [311] / Then the Son of God, Christ, abounding in love, will descend into the depths of the earth [343].

За структурними ознаками і походженням український прийменник *вглиб* – вторинний, складний; англійський *into the depths of* – вторинний, складений, чотирикомпонентний.

2) *руху повз, навколо певного місця або предмета:*

англ.: *around, across, along, alongside, by, past, over, through;*

укр.: *вздовж, крізь, круг, навколо, уздовж, по, повз, проз, через.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*Steps came running **along** the outer passage [342] / Тоді довго тягнеться **уздовж** берега пласка рівнина, утворена тисячолітніми виносками каламутних рік [319].*

*'I spent the happiest three weeks of my life in this funny little place,' Lily told him, driving **past** the old man [319] / І Залізник, кивнувши головою, попрямував **повз** старців і калік до цвинтаря [320].*

*... while the two young men pushed their way **through** the knot of gazers [358] / Шумило раптом зострожив свого невтомного коника, пробився **крізь** передню лаву й ударив у скопище [314].*

*We bought some biscuits and chocolate which we ate sedulously as we wandered **through** the squalid streets where the families of the fishermen live [358] / А **по** вулиці йде, пританцьовує, сміхом заливається молодість, їхня молодість, його молодість [311].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Безеквівалентними (такими, що не мають повних відповідників у значенні й перекладі) є українські прийменники **попід, проз**: *Він обходить частину будинку: проходить **проз** вікно, завертає за ріг, тоді знову назад проз вікно й завертає за другий ріг, стріваючися з другим вартовими [317]; Йшов без поспіху вверх костельною вулицею, невдовзі повернув **попід** мури ліцею, дуже потребував з кимсь говорити [332].*

Сфера функціонування цих прийменників обмежена розмовною мовою.

2) руху вниз:

нгл.: *down*;

укр.: з, *вниз по*.

Часткову еквівалентність, або **симетричні відношення**, встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами: *I felt a drop or*

two of blood trickling down my neck [342] / Почала громада крутими стежками **вниз по** обривах спускатися в долину [341].

За структурними ознаками український прийменник **вниз по** є вторинним, складеним і двокомпонентним. Англійський **down** — первинний, простий. При цьому варто зазначити про особливості прийменника *down*, який виражає значення не тільки *вниз по*, але і *вздовж*, які перекладати необхідно в контексті [190, с. 60]. Наприклад: *down the stairs* – вниз сходами, *down the hall* – уздовж коридором, *down the street* вздовж вулиці, або вниз по вулиці.

4) *руху вгору*:

англ.: *up, up to*;

укр.: *на, вгору (по) до, уверх по*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

Near at hand came the long rows of dwellings, approaching curved up the hill-slope [360] / Але не встиг він вилізти **на** дерево, не встиг відламати пару галузок, як у куцах щось шумно зашерехтіло [332].

We joined Callie at the breeding pen, climbed up to the top of the ten-meter gate and stood with her (John Varley) / Собор неначе злипався докупи з високими чавунними сходами й поренчатами по їх, що піднімались **вгору до** плацу — цвинтаря [311].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Ідентифікаційна сема ‘межа руху’ – в потенційних семах:

1) *місця або предмета, що є вихідним пунктом руху, переміщення*:

англ.: *from, out of, out from, from underneath, from under, from amid, from behind, from within, from outside, from under*;

укр.: *від, з, із, іззаду, з-над, з-за, з середини, з-під, з-поза, од*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

The speed with which I ran from the galley caused excruciating pain in my knee [367] / Вурушивши з місця — десь з Таганки чи з Сухаревки, з-над

харківської Лопані [311].

*Once a beautiful flower put its head **out from** the grass ... [373] / Глянув на свою стару, що плакала між жінками, і виймив **із-за** пазухи хустину [339].*

***From under** clefts among the rocks I gathered a few dry sticks and chips [343] / Не відразу й побачив, як із протилежного боку, **з-під** круч Дніпра, виповзла, немовби **з-під** землі, нова дужа рать пішців [338].*

*Music was coming **from behind** one of the doors [343] / Тоді він заднім кінцем списа, вдарив його в живіт, і спис вийшов **іздаду** його, і впав він там, і помер на місці [330]; Сонце сховалося за двір і **з-поза** білих стін сипало золотом на Мотрю і на тітку [332].*

*All there was to look at was an antique machine against the wall, a few feet **from** my face [344] / А чутки невидимими потічками розтікалися, розповзалися **од** княжого двору по всьому граду [338].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Часткову еквівалентність, або **симетричні відношення**, встановлено при зіставленні таких прийменників :

*Miss Sharp put her pale face **out of** the window and actually flung the book back into the garden [369] / Але він не пішов просто, а знайшов у паркані дірку і вліз **із** завулка у власний город [311].*

За структурними ознаками англійський прийменник **out of** — складний. Український прийменник **із** - простий.

2) межі поширення дії, явища:

англ.: *till, until*;

укр.: *до, по, ближче до, поближче до.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*There let it lie **until** the End [370] / **До** станції не більше півгодини їзди [328] / Ніби там спереду не фронт, а парад, у сталєво-сірих одностроях, у*

глибоких, **по** самі плечі, шоломах, всміхаючись на привітання і ловлячи на льоту китиці квітів [332].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

Безеквівалентним є український прийменник *поближче до* : *Через те козаки й тулилися зі своїми Січами завжди **поближче до** Великого Лугу, щоб їх там ніхто не дістав* [324].

Прийменникові конструкції з первинними та вторинними прийменниками становлять багатий арсенал засобів для якнайдетальнішого вираження різноманітних відтінків просторових відношень при тому, що безприйменникові утворення спроможні встановлювати лише транзитивні різновиди просторових відношень [12, с. 112]. Переваги прийменникових сполучень можна вбачати і в тому, що вони здатні виражати часові та каузальні типи релятивних значень, яких не мають безприйменникові конструкції.

Темпоральність – це об’єктивно-суб’єктивна категорія [238], яка, з одного боку, співвідноситься з об’єктивним (реальним) часом, з іншого, з відображенням часових характеристик і відношень дійсності в свідомості людей, тобто концептуальним часом [131, с. 142]. Модель темпоральності, на думку Л. О. Чернейко [207, с. 125], має вигляд спіралі, спроектованої на мовну площину. Ця спіраль є незамкнутою і охоплює всі рівні мови. Незамкненість спіралі пов’язана з тим, що кількість засобів вираження темпоральності в будь-якій мові є невичерпною і постійно поповнюється за рахунок різних моделей прийменникових конструкцій.

Інваріантне часове значення прийменників є загальним значенням і реалізується через часткові значення прийменників часу, які відповідають на запитання *коли?* (відбувалася подія щодо інших об’єктів).

Таблиця 2.3

Англійська мова	Українська мова	Англійська мова	Українська мова
at	в, у	from	з
after	після	in	в, у, за
about	близько	near	біля (майже)
around	біля (приблизно)	on	на
before	до, перед, раніше	over	за, протягом
between	між	since	з, від
beyond	пізніше	towards	під, ближче до
by	до, під	till, until	до
during	протягом	through	протягом, по
for	на, протягом	within	через, протягом
in the course of	під час	up to	до

Приєменники з ознакою ‘**темпоральність**’ класифіковано у 4 підгрупи на основі ідентифікаційних сем: 1) ‘одночасність’; 2) ‘попередність дії щодо часового орієнтира’; 3) ‘наступність дії щодо часового орієнтира’; 4) ‘тривалість’.

Ідентифікаційна сема ‘одночасність’ реалізується в потенційних семах:

1) *точно або приблизного позначення години, дня, дати, моменту, коли відбувається дія:*

англ.: *at, on, for, in;*

укр.: *в, у, на, об.*

*You start **on** Monday with the idea implanted in your bosom that you are going to enjoy yourself [357] / Школи **в** той день не було [318].*

*He bullied and punished me; not two or three times **in** the week, nor once or twice in the day... [342]) / Минають «поверки» через підняття сукнинки в віконечку, змінюються вартові, відбуваються раз **на** день візити до умивальні [311].*

At that time of night, three local trains come in close upon each other [345] / *Їздив у фурманку на цукроварню по жом чи маляс, столярював, у вільну ж годину за книжку брався* [327].

У зіставлюваних мовах індивідуальні значення прийменників англ.: *at, on, for, in* / укр.: *в, у, на, об* ‘точного або приблизного позначення години, дня, дати, моменту, коли відбувається дія,’ повністю збігаються. Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**.

2) вказівки про перебіг події через деякий час:

англ.: *in, after*;

укр.: *в, через*.

У наведених прикладах виявлено повний збіг значень зіставлюваних прийменників:

Maybe when you feel a little better in a few days, we'll see more of each other [347] *I was primed for it, after a year of fighting Alphans* [359] / *Через день або два він виїздив, обвантажений усяким добром* [341].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Ідентифікаційна сема ‘попередність дії щодо часового орієнтира’ – в потенційній семі:

1) проміжку часу після чи до дії:

англ.: *after, before, behind, beyond, by, over, past, upon*;

укр.: *до, після, на, (не) пізніше, раніше, перед тим як*.

Повний збіг значень демонструють прийменники у наведених прикладах:

It was a quarter past ten as we went up the stairs [345] / *По обіді запряг коні, сідає на віз і їде в поле* [332].

By the 1300s, the Vatican sanction had helped the Knights amass so much power [343] / *До ранку всі чортові пани були передушені, а наших і слід завіяло!* [339].

Часткову еквівалентність, або симетричні відношення, встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами:

*Ackroyd waited just a minute **before** replying* (Agatha Christie) / **Перед тим як** іти на трибунал, їх гарненько поголили, звеліли причепуритись (Іван Багряний).

Ідентифікаційна сема ‘наступність дії щодо часового орієнтира’ – в потенційній семі:

1) **вказівки відрізка, періоду часу:**

англ.: *between, during, for, in, in the course of, over, through, throughout* ;

укр.: *впродовж, за, по, в процесі, між, протягом, під час*

Повний збіг значень демонструють прийменники у наведених прикладах:

*The big panther turned his head away **in** half a minute* [351] / **За** хвилину прибігла, вся тремтяча, із заплаканими очима [312].

*Harry spent a lot of time **over** the next few days dodging out of sight whenever he saw Gilderoy Lockhart coming down a corridor* [367] / **Не** одна буря й **напасть** прокотилися над сивою головою матері городів руських **за** це століття [312].

*This reckoning was **in the course of** the reign of King Elessar adopted in all his lands except the Shire* [351] / В голосі хлопця **під час** співу чується і радість і непевність [310].

Часткову еквівалентність, або симетричні відношення, встановлено при зіставленні інших прийменників із потенційними семами:

*It would be common knowledge all over the village **within** the space of an hour and a half* [345] / Кождої весни, **протягом** більше вже як п'ятдесятьох літ, Захар, виходячи за ліками, пробував самотно, в молитвах і думках [341].

За будовою та походженням англійський прийменник **within** – первинний, складний; український **протягом** – вторинний, простий, прислівниковий.

2) **початку часу дії:**

англ.: *from, since*;

укр.: *з, від, майже з, починаючи з.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*And remember, though she says she was in her bedroom **from** nine-thirty until ten o'clock, there is no one to confirm her statement [345] / З того часу вже не було ладу між свекрухою та невісткою [331].*

*He's been drinking **since** Friday [358] / **Від** самого досвіта в ловецькім таборі великий рух і тривожне дозидання [341].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Безеквівалентними є українські прийменники **майже з, починаючи з**: *Він знав Найду майже з дитячих літ [337]; Через таке становище козаччина, починаючи з 1604 року, почала хутко зростати [324].*

3) часової межі дії, стану:

англ.: *to, till, until, up to*;

укр.: *до, не раніше.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*George goes to sleep at a bank from ten **to** four each day, except Saturdays [357] / The household slept late on Sunday morning; even Mahailey did not get up **until** seven [342] / What keeps them dancing **till** five o'clock in the morning through a whole mortal season? [369] / Антоша недавно приїхав з фільварку, а Ліда **до** полудня спала [328].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Безеквівалентними є українські прийменники **раніше, не раніше**: *Розстріляють не раніше, чим вдосвіта... [337].*

Ідентифікаційна сема 'тривалість' – в потенційних семах: 'указівки відрізка, періоду часу' **приблизного періоду часу**:

англ.: *about, around, near, toward or towards*;

укр.: *близько, біля, ближче до, коло.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*Heard the doctor tell your folks that you were going to be here **about** a month [347] / Таким легким почув себе Максим, позбувшись тих залізних тягарів, що **близько** добу втискалися йому не лише в тіло, але немовби аж у душу [341].*

*I remember **around** three o'clock that afternoon I was standing way the hell up on the top of Thomson Hill [366] / **Біля** полудня вийшов на пасіку, привітався з Марком Григоровичем Синуцею [328] / Він прожив під сонцем **коло** ста літ, ніколи не ховаючись у холодок [318].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**

Часткову еквівалентність спостерігаємо в таких прикладах: *But **towards** the end of the day they found their road again barred by a ridge of high land [366] / Наступного дня **ближче до** вечора вивідцям пощастило знайти кілька недорізаних родів, що ховались у найнепрístupніших лісових хащах [314].*

За будовою та походженням англійський прийменник **towards** – первинний, складний; український **ближче до** – вторинний, складений.

Доволі широкий спектр інваріантних відношень у прийменникових конструкціях пов'язують із поняттям причини (умови і наслідку), які служать людині для того, щоб упорядковувати навколишній світ [220].

Причинність (інакше: каузальність), як стверджує Ч. Ляхур [148, с. 70] це філософська, а також лінгвістична категорія на позначення необхідного зв'язку явищ, з яких одне явище (назване причиною) зумовлює інше (назване наслідком або дією).

Каузальна семантика, за спостереженнями цього ученого, розвивалася з просторового значення. Чимало причинових відношень пов'язані з тим, що категорія причини є здебільшого об'єктом логіки [148, с. 71]. Причина була свого роду таємницею, абстракцією. Свідомість давньої людини, намагаючись розкрити причину за допомогою зрозумілих їй фізичних

відчуттів, шукала її стосовно різних частин предмета, розташованого в просторі [229]. Отож, до причинних умовно-наслідкових відношень належать також прийменники, за допомогою яких виражаються відношення способу дії: *in* та відношення мети: *after, toward or towards*. Саме потреба реалізації відношень мети в комунікативному акті породжує необхідність використання прийменникових сполучень як синтаксичної компенсації браку граматичних засобів.

2.1.2. Інваріантно-варіантні логічні семантико-сміслові відношення у прийменникових конструкціях англійської та української мов.

Фіксовані лексичні прийменники визначають ті ж відношення, що й вільні прийменники, але більш абстрактні. Вжитий з іменником, займенником, дієсловом, прикметником чи прислівником, фіксований прийменник своїм лексичним значенням вказує або тільки уточнює зміст цих відношень. Фіксований прийменник може надавати значення мети, наслідку, причини та інших логічних відношень. Крім того, з фіксованим прийменником повнозначне слово вступає в постійне семантичне сполучення, що і відрізняє його від вільного прийменника [4, с. 43].

Наприклад:

I am not susceptible to scents.

Я не чутливий до запахів.

Прикметник *susceptible* (чутливий) може вступати в семантичне сполучення лише з прийменником *to*, який по відношенню до *susceptible* є постійним, фіксованим і вказує на абстрактне поняття. Велика кількість дієслів, іменників і прикметників виявляють своє певне значення тільки в сполученні з певними фіксованими прийменниками.

В ряді випадків смислове злиття дієслів з прийменниками настільки тісне, що прийменник втрачає своє значення. Дієслово при цьому набуває цілком нового значення, і прийменник слід розглядати як невід'ємну частину дієслова – як післяйменник. Наприклад: *to find out* – дізнаватися; *to put on* –

надівати; *to take off* – скидати. Тут післяйменники *out, on, off* цілком злилися з дієсловами і не мають самостійного значення.

Різниця між вільними і фіксованими прийменниками полягає в тому, що в конструкції з вільним прийменником вирішальним є значення самого прийменника, тоді як в конструкції з фіксованим прийменником вирішальне значення має повнозначне слово.

Інваріантне логічне (умовно-наслідкове) значення прийменників є загальним значенням, яке конкретизується через значення прийменників причини, мети тощо, які відповідають на запитання за яких умов, у зв'язку з чим, за якої причини? [221].

Таблиця 2. 4

Англійська мова	Українська мова	Англійська мова	Українська мова
<i>as</i>	подібно до	<i>except for</i>	крім, окрім
<i>about</i>	через, із-за, за	<i>in behalf of</i>	заради
<i>as for</i>	щодо	<i>in order to</i>	з метою
<i>as well as</i>	разом з	<i>in counter of</i>	наперекір, всупереч
<i>apart from</i>	крім, окрім	<i>in spite of</i>	не зважаючи на, попри
<i>against</i>	проти	<i>in comparison with</i>	порівняно з
<i>bar</i>	за винятком	<i>failing</i>	за відсутністю
<i>barring</i>	крім	<i>for</i>	для, задля
<i>because of</i>	внаслідок	<i>for all</i>	не дивлячись на
<i>besides</i>	крім того	<i>for the sake of</i>	задля, для блага
<i>but</i>	крім	<i>notwithstanding</i>	проте
<i>counter to</i>	наперекір	<i>owing to</i>	завдяки, як результат
<i>despite</i>	не дивлячись на	<i>out of</i>	через, із-за
<i>due to</i>	через, завдяки	<i>over</i>	із-за, через
<i>except for</i>	за винятком	<i>save</i>	крім, окрім
<i>towards</i>	задля	<i>thanks to</i>	завдяки

<i>on account of</i>	у зв'язку з, із-за, через	<i>versus</i>	на противагу, порівняно з
----------------------	------------------------------	---------------	------------------------------

Прийменники з категоріальною ознакою 'ЛОГІЧНІСТЬ' скласифіковано у 6 підгруп на основі ідентифікаційних сем: 1) 'причини'; 2) 'наслідку'; 3) 'мети'; 4) 'порівняння'; 5) 'допусту'; 6) 'винятків'.

Ідентифікаційна сема 'причина' реалізується в потенційних семах:

1) *перешкода, походження*:

англ.: *about, as for, due to, in spite of, because of, for, due to, out of, on account of, over, owing to, thanks to, through*;

укр.: *від, внаслідок, з, із-за, з-за, за браком, з огляду на, за, завдяки, зважаючи на, не дивлячись на, через, незважаючи на, під дією, під владою, під впливом, у результаті, у зв'язку з, у нагороду за, у надії на, у силу, щодо*.

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*We never seem to have anything to quarrel **about** [357] / Але слабі твердині падали, більше **через** зраду і підкупство, ніж силою поборені [341].*

*I return **thanks to** you and to Dr. Solander for the pleasure which I received in yesterday's conversation [358] / Лавра, яка згоріла майже дощенту у двадцяті роки вісімнадцятого століття, віродилася знову з попелу, **завдяки** щедрим пожертвам монархів і монархинь [338].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*, або *еквівалентними*.

Часткову еквівалентність спостерігаємо в таких прикладах:

*It was **because of** this that I paid the price for thee at the Council [359] / **Внаслідок** цього найбагатші бояри могли дозволити собі утримувати власні бойові дружини з дрібніших феодалів [314].*

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *because of* – вторинний, складений (двокомпонентний); український *внаслідок* – вторинний, складний, відіменний.

*For the silly thing would cry **over** a dead canary-bird; or **over** a mouse that the cat haply had seized upon [369] / Гадали **із-за** його старого віку, а може, щоб поки що не робити великого шуму [330].*

За структурними ознаками та походженням український прийменник **із-за** – первинний, складний. Англійський **over** — первинний, простий

*As **for** the girl, she shrank from him terrified, and, placing her hands before her sweet face, began to weep [342] / Нарешті порушена була запорозька регула **щодо** жіноцтва [324].*

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник **as for** – вторинний, складений (двокомпонентний); український **щодо** – вторинний, складний.

Прикметною ознакою прийменника **щодо** (який еквівалентний російському *касательно, относительно* й ін.) є його походження. Він утворений від відносного займенника *що* і прийменника *до*. Показово, що прийменник **щодо** поступово витісняє тотожні компоненти, які здебільшого постають стилістично маркованими, порівн.: *щодо (чого), стосовно до, з приводу, відносно* [155, с. 406].

Безеквівалентними є українські прийменники з огляду на, за браком, під дією: *Оскільки він був дуже старий і його не можна було бити залізною палкою» не ризикуючи затовкти на першому ж допиті, то, з огляду на його гилу, його змушували бігати по кімнаті [311]; Люди гинуть найчастіше не через слабкість, не за браком сил, а через надмірну довірливість [319]; ... тоді як навіть могутні гори руйнуються під дією стихій [319].*

Ідентифікаційна сема ‘порівняння’ – в потенційних семах:

англ.: *for, against, as, like, about, of, in comparison with;*

укр.: *на противагу від, подібно до, порівняно з, порівняно до, проти, у порівнянні з.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*How cosy it looked **against** her! [354] / Бідолашний романтик пережив тяжку епопею, хоч вона **проти** Андрієвої видавалась за іграшку [311].*

*I assure you that if Darcy were not such a great tall fellow, **in comparison with** myself, I should not pay him half so much deference [342] / Навіть той образ «Чорного ворона», який жив в уяві, був занадто поетичний **порівняно з дійсністю** [311].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є **рефлексійними**, або **еквівалентними**.

Часткову еквівалентність спостерігаємо в таких прикладах:

*I was angry with old Cotter for alluding to me **as** a child [358] ; But, **like** good servants let us hear and see, and say nothing [363] / ... видає закони **подібно до** Зевса, а також до царя земного [327].*

За структурними ознаками та походженням український прийменник **подібно до** вторинний, складений і двоконпонентний. Англійський **as** — первинний, простий.

Ідентифікаційна сема ‘мети’ – в потенційних семах:

1) мотивація, призначення

англ.: *in order to, because of, for, for the sake of, in behalf of, toward or towards, with the intention of;*

укр.: *в ім'я, в інтересах, для, для блага, з метою, за, задля, ради, заради, на, на честь, по.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*I remember my brother-in-law going for a short sea trip once, **for** the benefit of his health [357] / Ясний розум складав усе бачене й чути, зерно до зерна, в скарбницю пам'яті, як матеріали **для** думки [341].*

*It was founded, in part, **with the intention of** seeing this false religion destroyed [356] / Ти ідеши до природи з **наміром** вбити, і вона закривається перед тобою [335].*

*I believe Rigby's great speech on Aldborough has done more **towards** the reaction than all the violence of the Political Unions put together [350] /*

***Задля** цієї перемоги він не жалкував сил, часу і навіть життя [327].*

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із

цими прийменниками є *рефлексійними*, або *еквівалентними*.

Часткову еквівалентність спостерігаємо в таких прикладах:

I had striven a little to draw him to me, for the sake of his beauty and his wit
[354] / *Син піднявся проти батька й піднявся заради жони...* [314]

За структурними ознаками і будовою український прийменник *заради* – вторинний, складний; англійський *for the sake of* – вторинний, складений, чотирикомпонентний.

Ідентифікаційна ‘допусту’ – в потенційних семах:

1) вирізнення, протиставлення:

англ.: *as well as, for all, besides, in spite of (despite), in counter to, notwithstanding;*

укр.: *при, крім того, oprіч, до того ж, на додаток до, без огляду на, всупереч, наперекір, на (у) противагу, разом з, незважаючи на, незалежно від, не дивлячись на, попри, супереч.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

She walked slowly, looking to right and left, and notwithstanding the emotions of indignation and embarrassment that fought for the possession of her somewhat opulent bosom, she could not but reflect that here was the material for a very pretty piece of prose [353] / *Камера, всупереч тюремним законам, зовсім не освітлена* [311].

I am a thousand times cleverer and more charming than that creature, for all her wealth [369] / *А ще дивніше було Володькові, а також і його мамі, що, не дивлячись на ранній час і не дивлячись на перше вересня, тут навколо так тихо* [332].

In spite of his airy tone, there was a look of great bitterness on his face [367] / *Він знав, відчував, що, незважаючи на всю його красномовність, мало рук підійметься на притихлих зборах* [327].

Часткову еквівалентність спостерігаємо в таких прикладах:

The warmth and clean smell of the soap were good, and Brent began to relax a little despite the pain [347] / *... дехто просто в штаненятах та*

сорочині, що, **не дивлячись на** страшну спеку, застебнута на всі гудзики [324].

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *despite* – вторинний, складний; український **не дивлячись на** – вторинний, складений, трьохкомпонентний.

*He grant to any of his subjects the right to entertain or act upon religious convictions which ran **counter to** his own theory of the Church* (H. Melville) / Тоді чотири українських фронти відокремились від своєї техніки з самою лише легкою зброєю й пішли **наперекір** стихіям і воєнним доктринам громити ворога й гнати його так, як не знав ще ніхто ніколи [318].

За структурними ознаками та походженням англійський прийменник *counter to* – вторинний, складений (двокомпонентний); український **наперекір** – вторинний, складний.

Ідентифікаційна сема ‘виняток’ – в потенційних семах: ‘виключення зі згаданого’:

англ.: *but, but for, except, except for, bar, barring, apart from, aside from, excepting, failing, save, saving, with the exception of*;

укр.: *за виключенням, за винятком, за відсутністю, крім, окрім.*

Повний збіг значень прийменників виявлено у прикладах:

*... anyone can understand that, and I will allow nobody to play in it **but** myself* [374] / **Окрім** Малали, Пантелій, по науцненню Ларивона, читав ще також хроніку Георгія Амартола [319]

*After his return to his home he never spoke of it again to anyone, **save** Gandalf and Frodo* [373] / Нічого не знайдено, **крім** спустошення і загибелі цвіту людського [318].

*Most of the fixed furniture, **except for** the horseshoe-shaped desk, was data-processing equipment intended to resist any effort to move it without using chemical explosives* (B. Disraeli) / Насамперед на всю масу в 340 чоловік майже не було людей з нижчою освітою, **за винятком** вірмен та кількох селян [312].

Семантичні відношення в англійських та українських конструкціях із цими прийменниками є *рефлексійними*, або *еквівалентними*.

Із наведених прикладів видно, що інваріантні відношення, які виражають прийменники у синтаксичних конструкціях зіставлюваних мов, є досить багатограними і такими, що в інших контекстах можуть розвивати свої значеннєві можливості. Це дає підстави для висновку про самостійне значення лексичного прийменника, яке не залежить від тих слів, що входять до складу словосполучення і визначають його значення.

Узагальнений тип відношень – інваріантне значення прийменника не може однозначно розкритися в окремих його довільних типових актуалізаціях (*He is good at games; He is at work*). Воно узагальнюється і вживається з найрізноманітнішими співвідносними об'єктами, узагальнення яких зводиться до обмеженої кількості типів. Самі ці типи об'єктів і визначають відповідні основні типи різних смислів всього прийменникового словосполучення, а не різні значення самого прийменника.

Структурно значущі іменні компоненти прийменникового словосполучення не є рівнозначними у формуванні однозначного смислу прийменникового словосполучення. Серед них завжди є головний, смисловизначальний компонент. У кожному з досліджених типів відношень він вирізняється специфічними властивостями лексичних одиниць прийменникових словосполучень. Ці ж смислоутворювальні фактори діють і в межах одного типу відношень.

Змінні значення прийменникових словосполучень доповнюють загальні положення теорії інваріантності значення слова та прийменника.

Якщо розглядати англійські прийменники за трьома типами інваріантних значень простору, часу та логічні, то отримаємо такі результати у процентному співвідношенні від загальної кількості (300 прийменників): *прийменники місця* (10%), *прийменники напряму руху* (20%), *прийменники часу* (15%), *логічні прийменники* (55%).

2.2. Функціональний потенціал інваріантно-варіантних значень прийменників в англійській та українській мовах

З досліджуваних найбільш уживаних прийменників розглянемо ті, що мають декілька значень, тобто є полісемантичними. Основну увагу будемо приділяти просторовому, темпоральному та логічному значенням.

Англійські прийменники у процесі свого функціонування виявляють різні варіанти своїх лексичних значень, які мають повні відповідники в українській мові, але виражають їх за допомогою різних прийменників, а не одного, як в англійській мові.

Так, зокрема прийменник **about** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце, оточення, простір (укр. *навколо, по, при*): *We spent a long time walking **about** the noisy streets flanked by high stone walls* [358] / *На команду варта заметушилась навколо порожнього ешелону і **по** всій території* [311];

2) приблизну відстань, кількість (укр. *близько, майже*): *Ramgunge, where there is a magistrate, is only forty miles off, and there is a cavalry station **about** thirty miles farther* [369] / *З одної ями, що була **близько** 3 метрів од берега Кубані, козаки підкопались до річки* [324];

3) ставлення до когось, відношення, зв'язок (укр. *про, (щодо), відносно*): *He had told me stories **about** the catacombs and about Napoleon Bonaparte* [358] / *Та він, здавалось, не пам'ятав **про** рану* [318];

4) час (укр. *майже, близько, тільки-но, тільки що, щойно*): *Heard the doctor tell your folks that you were going to be here **about** a month* [347] / *Які даремно шукали щастя за допомогою штика **майже** сто років* [318];

5) манеру, зовнішній вигляд, внутрішній зміст (укр. *в, у (перен.)*): *But there was something uneasy **about** her eyes* [365] / *І ні туги, ні суму не було **в** його очах* [310];

6) причину або привід (укр. *через, за, із-за, у зв'язку з*): *We never seem to have anything to quarrel **about*** [362] / *Тільки **через** це його чекання я*

повернув за ними [316].

Англійський прийменник **after** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) час, послідовність події (укр. *після, за*): *After this internal commentary on the Prior's speech, he raised his eyes, and replied to the question which had been put* [368] / Він бачив її до цього тільки один раз, **після** драматичної події в цирку [334];

2) рух позаду, напрям (укр. *після, слідом за*): *He swam so strong after the boat that he would have reached me very quickly, there being but little wind* [365] / Жеребець зрозумів, за ким треба гнатись, й кинувся **слідом за** оленем [314];

3) проміжок часу після чи до дії (укр. *після*): *After a few minutes, he heard the sound of sharp hard heels against the tile floor in the hallway* [347] / Кривна помста **після** семи років утрачала вагу, й Людота се теж знав [314];

4) відповідність (укр. *згідно з, відповідно, за, по*): *If only one might create the future after one's own heart* [360] / Коли я **згідно з** бажанням вашим перейду до короля Карла [330];

5) увагу, турботу про когось (укр. *про, за*): *"We'd better look after father and mother," said Ursula anxiously* [360] / Самих найкращих людей поставимо доглядати за ними [337];

6) мету (укр. *за, на*): *For a thousand years we have scrabbled after fish heads, but now we have a reason to live - to learn, to discover, to be free!* [355]/ Мокани, які раніше чимало потерпали від запорожців, тепер почали в плавнях полювати **на** них, як на дичину, і вбивати поодиноці [324].

Англійський прийменник **against** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) зіткнення з чимсь, напрям (укр. *на, проти, об*): *I fell, striking my head against the door and cutting it* [342] / Богдан ошелешено позадкував і вдарився головою **об** яблуню [314];

2) протилежність (укр. *проти*): *My mother had married him against the*

wishes of her friends, who considered the match beneath her [342] / Брав той наказ хлопець, як те останнє, що одно хіба поверне ним — проти вітру, проти метелиці і **проти** власного сумління — додому [332];

3) положення напроти, безпосереднє сусідство (укр. *напроти, навпроти, поряд, по сусідству, у, біля*): *The sergeant makes them stand in a row **against** the wall and hold up their plates* [358] / Так, я бачу будинок і дерево **навпроти** мого вікна, бачу пензель на столі [334].

Англійський прийменник **across** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення по іншу сторону (укр. *через, по*): *It was ten o'clock that night when Mrs. Wheeler, waiting in the kitchen, heard Havel's wagon rumble **across** the little bridge over Lovely Creek* [365] / Увечері того ж дня вони втрьох сиділи на колоді, що лежала **через** річку, як кладка, супроти хати [311];

2) положення поперек чогось (укр. *поперек*): *For this purpose, a table richly covered with scarlet cloth was placed transversely **across** the platform (Walter Scott) / ... але **поперек** головного окопу подекуди лежали інші, чотирикутні, посеред яких колись, мабуть, стояли баити* [324];

3) напрямку руху (укр. *крізь, через*): *It sent a pang **across** his heart to think how this old gentleman would look upon him when they met* [365] / Дмитро перший провів Орла **через** місток, пройшов трохи берегом і зупинився перед драговиною [337];

4) випадкову зустріч (укр. *з, на*): *At sea, you come **across** plenty of people very bad indeed, whole boat-loads of them* [357] / Обминув і пасіку, щоб часом не зустрітися з Марком Григоровичем [337];

Англійський прийменник **at** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце знаходження, положення чогось (укр. *в, у, при, на*): *There was one hanging up in a hotel **at** Oxford at which I was staying last spring* [357] / **В** чернігівському будинку полковника **в** окремій скрині переховувалася його

бібліотека [315].

2) напрям, рух, дію (укр. *на, до, з, у*): *He swore like a madman and jabbed at me with an oar* [354] / *Він стрибнув на землю й опинився в материних обіймах* [314];

3) зумовлену близькість (укр. *біля, в, при*): *Wherefore the clerk put on his white comforter, and tried to warm himself at the candle* [355] / *Вони раді були послухати страшні бувальщини, що чудово вимальовувалися в уяві людей біля загасаючого вогнища* [325];

4) вік, час (укр. *в, о, на, при*): *At two o'clock yesterday afternoon a small packet, wrapped in brown paper, was handed in by the postman* [361] / *Завтра о шестій призначила йому у мене побачення* [316];

5) стан, становище, заняття, діяльність (укр. *у, на, над, за, при*): *You are very quick at observing* [361] / *За роботою чоловік навіть пообідати не має часу* [337];

6) привід, причину (укр. *з, за, по, на, від*): *I was surprised at this sentiment and involuntarily glanced up at his face* [358] / *А камеру наглядач, на прохання нещасних мешканців, залишив відчиненою, щоб провітрювалась і просихала* [311];

7) ціну, міру, кількість (укр. *по, за*) : *I must have it at any cost* [354]; *За таку ціну я бачив перед цим кращі помешкання* [316];

8) дії (укр. характер, спосіб. *передається формою ор. від*): *I managed to articulate, at cost of great pain to my aching throat* [361] / *Він щасливий, що зміг доказати батькові свою велику до нього любов хоча б ціною власної руки* [332];

Англійський прийменник **before** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце знаходження (укр. *перед, спереду, поперед*): *He set the tray on a little table before the couch* [358] / *Перед тюрмою стоїть стовпище, готове щомить розбивати браму...* [311];

2) час (укр. *перед, до, попереду*): *I trust your reverences will obtain shelter*

before the storm comes on [362] / *А тепер **перед** війною треба нам поставити у Києві твердо ногу* [329];

3) вищої міри, ступеня (укр. *вище, більше*): *He is **before** the others in his class* [358] / *Він випередив своїх однокласників (щодо успіхів)*;

4) передумови (укр. *попереду*): *The world is **before** the two young ladies; and so, farewell to Chiswick Mall* [369] / *Та ще **попереду** них днів та днів* [337].

Англійський прийменник **behind** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце знаходження: (укр. *здаду, позаду, за, поза, після*): *No doubt she told him her opinion of it, when, another blind-man being in office, they were so very confidential together, **behind** the curtains* [350] / *Перший дик з'явився на стежці тільки тоді, коли **за** Дніпром устало сонце* [314];

2) рух за якимось предметом (укр. *здаду, позаду, за, поза, після*): *The door hissed shut **behind** him, cutting off the drumming of the rain on the landing stage* [356] / *Падіння закінчується несподіваним ривком **за** спину* [312];

3) підтримку когось/чогоось (укр. *за*): *But despite these problems O'Donnell and those **behind** him had had their way and the gaps in staff were painstakingly filled with new, well-qualified men ...* [358] / *З тим він покинув раду і пішов до свого куреня, а слідом **за** ним склала свої клейноди й уся військова старшина* [324].

Англійський прийменник **beside** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення (укр. *поруч з, коло, біля*): *As best man, he would be standing **beside** the altar* [350] / *Санько лежить на його місці **поруч з** Андрієм і мріє* [311];

2) напрям, рух, дію (укр. *поруч з, коло, біля, мимо*): *She came close **beside** him, offering her shoulder* [354] / *Так само жартома одхилилась од брата і пішла **поруч з** ним **попереду** батьків* [311];

3) порівняння (укр. *в порівнянні з, поряд з*): *The proposal he had made seemed quite reasonable **beside** the others* [361] / *Тоді **в порівнянні з** грецькими*

та іншими городами, яких набачився за дев'ять літ блукання, Київ город здався йому сміховинне маленьким і нікчемним [314];

4) виключення (крім, опріч) : ... *and when Miss Bingley left them together, could attempt little **beside** expressions of gratitude* [342] / **Крім** крижня, за поясом у хлопця висіло двоє каченят, ледве вбитих у колодочки [314].

5) переносне значення (укр. поза): *That is **beside** the question* / Він ще не перейшов був тієї лінії, **поза** котрою починається “наплевать” [330];

Англійський прийменник **between** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення (укр. між): *It would stand in a direct line **between** the door and the window* [353] / **Між** Борцагівкою і табором, на майдані, поміст будують [330];

2) час (укр. між): *It was at that hour **between** afternoon and night when, for the idle, the wanderer, things are apt to take on a wistful aspect* [351] / В роках 1880-1884-х я бачив їх і на піскуватих косах Дніпра між Олександрівськом та Нікополем і на озерах Базавлугу, а **між** 1870-1880 роками навіть на каміннях побіля скель Сагайдачного [324];

3) відносини між двома групами, двома особами чи речами (укр. між): *In fact, it was a little battle **between** the young lady and the old one, and the latter was worsted* [369] / Жодного ладу **між** козаками [318];

4) вік (укр. між): *She was **between** thirty and forty and she had fair hair* [355] / Йому було шкода Гатила — ще ж молодий **між**, усього тридцять восьми літ рясн топче [314].

Англійський прийменник **beyond** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення (укр. по той бік, за): *But way off alone, out by himself **beyond** boat and shore, he was practicing* [358] / **По той бік** тину стояв княжий тивун, а біля нього два можі зоружені [314];

2) час (укр. пізніше, після): *We've got kids like Brenda here who hardly remember anything **beyond** last year* [364] / Воно виникло в межах нинішньої

столиці України не **пізніше** VI сторіччя до н. е. й існувало за часів Геродота [314];

3) якість, властивість (укр. *поза, вище (перен.)*): *If any one should see us they'll take us for thieves, or lunatics, **beyond** a doubt* [365] / **Поза** сумнівом, він мав на увазі безнастанне інтелектуальне зусилля, потребу безперервної переоцінки та витривалість у шуканнях [314];

4) додатковість (укр. *крім, окрім, окрім, понад*): *She had tried to teach it to me but I had no aptitude **beyond** a few kitchen words* [370] / **Окрім** міщан, що по городах торги і комори крамнії мали [317].

Англійський прийменник **by** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення (укр. *при, коло, біля, вздовж, повз*): *A little boy with oblique dark eyes was shepherding a pig, and **by** the house door stood a woman* [354] / **Коло** лісу струмують темносині міні, а тут, на городах, вони ще ледве беруться сизим димком [337];

2) напрям, рух, дію (укр. *вздовж, повз, мимо*): *He was hanging **by** them, head downward* [354] / Тільки парк, **повз** який вони проїздили, переїхавши площу, буйно розрісся, стояв, як дикий праліс [311];

3) завершення дії, події тощо (укр. *на, до, під*): *I'd go crazy **by** September if we didn't have the island, he thought* [347] / Під кінець XVI ст. в Києві почали селитись запорізькі козаки [324];

4) міру, розмір, тривалість часу (укр. *на, по, протягом*): *And we will come into the croplands to play with thee **by** night* [359] / ... а стрілянина не вщухала **протягом** ночі [337];

5) характер, спосіб дії (укр. *на, по, тощо*): ***By** nature inoffensive, friendly and obliging, his presentation at St. James's had made him courteous* [342] / Її мобілізували останньою, бо більше **по** закону не мали права мобілізувати [332];

6) передачу орудного відмінку в укр. мові: *If these shadows remain unaltered **by** the Future, the child will die* [357] / **Машиною** до Вінниці на завод

їздили [337];

Англійський прийменник **for** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) мету, наслідок (укр. для, за, заради, на): *I've got a fire for cheerfulness, and the windows open to keep cool* [365] / *Після похорону діда Данка Богдан у війську нового Великого князя пішов мститися грекам за жахливий підступ* [314];

2) місце призначення поїздки, подорожі тощо (укр. в, в напрямі, на, до): *When will we be headed for the island?* [347] / *Роман махнув в напрямі вигорілої вулиці, — все тлін, мотлох...* [318];

3) причину, привід (укр. через, внаслідок): *You don't think I do this for pleasure* [349] / *Й усе через свою підозрливість* [314];

4) час, його тривалість (укр. на, протягом): *This led him to Paganini, and we sat for an hour over a bottle of claret while he told me anecdote after anecdote of that extraordinary man* [361] / *Ми вимагаємо від вас, щоб протягом двадцяти чотирьох годин ви видали в наші руки всіх своїх головарів* [332];

5) заміщення (укр. замість, за): *This is my substitute for pistol and ball* [354] / *Замість пісні несміливо плеснула задириста частушка* [337];

6) належність, призначення (укр. для, відповідає укр. оруд. від.): *For Amelia it was quite a new, fresh, brilliant world, with all the bloom upon it* [369] / *Обіда ворушилася в душі, що відпустив її, що не жертвував для неї усім* [330].

Англійський прийменник **from** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) відокремлення, від'їзд, відбуття, прибуття, відстань (укр. з, від): *With an ill-will Scrooge dismounted from his stool* [348] / *І мряка стала стіною від землі до неба — глухого, беззоряного* [318];

2) час (укр. від, з): *From that time Sarah hated me with her whole heart and soul* [346] / *І дійсно, з того часу все пішло по-іншому* [332];

3) джерело, походження (укр. від, з, у): *My dear chap, all our modern unhappiness comes **from** pity* [354] / *Голос його уривався **від** страждання* [318];

4) мотив, привід (укр. з): *He did it **from** necessity and not from a sense of duty* [366] / *Він зробив це з необхідності, а не з почуття обов'язку* [316].

5) відмінність (укр. з, від): *"I don't know. I couldn't tell the beets **from** the fruit cup or the angel cake from the roast beef," Jewel laughed* [347] / *А раз так, то що їхня справедливість, честь, що воно таке, чим різниться **від** честі офіцера якого-небудь?* [316].

Англійський прийменник **in** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце, простір, відстань (укр. в, у, на): *And now they need hardly be **in** the house at all* [350] / ***В** будинку — п'ять кімнат, тяжкі дубові стільці, шафи, етажерки з книжками* [318];

2) напрям (укр. в): *As she is going **in** the opposite direction, she is very probably bound for San Francisco* [361] / *З низин летіли **в** село бусли і поблискували білими крилам* [327];

3) час (укр. в, у): *It was a blazing hot day **in** August* [355] / *Вона зразу забула, що **в** неділю не можна лягати* [327];

4) відрізок майбутнього часу, через який відбудеться подія тощо (укр. через, за): *Maybe when you feel a little better **in** a few days, we'll see more of each other* [347] / ***Через** сім літ усе повторюється, як і в тій товстезній книзі, що її колись Годой умисне забув у сьому теремі* [314];

5) умови, обставини (укр. в): *Medical science was **in** a far less advanced state than now, and they used to put it down to laziness* [357] / *Шість тисяч тільки їх оставлено в реєстрі, да й тії, бувши **в** великій неволі в старшини, тягли* [316];

6) фізичний або духовний стан (укр. в, у): *"Down, Balder, down! I am not **in** the humour for foolery."* [369] / ***В** запалі я, хочачи затягнутись од хвилювання папиросою, тикнув її другим кінцем у рот, вогнем* [316];

7) зовнішнього оформлення (укр. в, на): *A young woman **in** blue walked through the door [347] / Троє в будьонівках, а четвертий, очевидно командир, в кубанці [337];*

8) спосіб виразу, засобу, матеріалу (укр. в, на, у): *It's still **in** draft form, and I haven't shown it to anyone except my editor [343] / Спочатку він зробив усе в чорновому варіанті [317];*

9) спосіб дії (перекладається прислівниками або прикметниками): ***In** a loud, clear voice he began to chant, each word echoing sharply from the mountains [358] / Вадим засміявся і з тим же піднятим сміхом у голосі голосно проговорив [316];*

10) сферу прояву ознаки або область дії (укр. в, на): *She was passionately interested **in** reform [350] / Таким чином і цей єдиний, такий прославлений в історії всіх тюрем, засіб оборони тут був недійсним [311];*

11) ступінь чи об'єм (укр. у, в): *He had nevertheless been a cause of change **in** minor matters [361] / ... відразу ж з'явилися там у великих кількостях [328];*

Англійський прийменник **into** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) рух всередину, напрям (укр. в, у): *The path soon led deeper **into** the woodland, and crossed more than one brook [368] / Зімхнув тяжко, сунув ганчірочку в кишеню [332];*

2) рух в часі та просторі (укр. в, у): *As when a man gets up at four o'clock and goes out **into** a summer morning, and beasts, birds, trees stare at him and he feels as if all had been made new [354] / ... й вітер ніс її слова в нітьму [318];*

3) проникнення в якусь сферу, середовище (укр. в, на): *It was coming back **into** fashion [365] / Іди в школу, вчи дітей добра [318];*

4) перехід в інший стан, форму (укр. в, на): *It was a bud of the holy lotus new breaking **into** bloom, and from it came a most sweet scent [354] / Кануєта в головки звивається [327];*

5) результат дії (перекладається описово): *She burst **into** angry tears*

and left me wondering [354] / *Уж й не говорите, добрый человек, — ще дужче розплакалась Анютка* [340];

б) поділ розламування на частини, згинання тощо (укр. в): *But if you went closer you would see that they had been cut **into** long thick even slices* [343] / *Під руку Текелія було надано велике військо, й він, зібравши його до фортеці Єлизавети, поділив **на** п'ять відділів* [324].

Англійський прийменник **of** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) належність, смак, запах і відповідає українському родовому, іноді орудному, відмінку (відповідає укр. род. від, іноді оруд.від.): *Through a little hole in the wall the children had crept in, and they were sitting in the branches **of** the trees* [373] / *Але потім тільки вчорашні **сліди ворони** та ще **осторонь** — ямки од заячих ніг* [317];

2) кількість, число, вагу, розмір, властивість (укр. передається оруд. від.): *Most **of** the little pictures were different views of the same house* [344] / ***Більшість селян** було за* [332];

3) відстань, напрям (укр. від): *Long says that Netherfield is taken by a young man of large fortune from the north **of** England* [342] / *На північ **від** острова, біля уста річки Томаківки, — чимале озеро Калинівське* [324];

4) причину (укр. від, з): *When poor Miss Birch died **of** the scarlet fever, was Miss Pinkerton known to write personally to the parents of her pupils* [343] / *Мій чуря помер **від** ран, які завдав йому Іван Ніс* [330];

5) час (укр. в (за), а також відповідає на запитання “коли?”, “з якого моменту?”): ***Of** late he had felt no such pleasure* [373] / *... а він з ранку порався по господарству — хазяйновитий вдався* [337];

б) складову частину чогось, матеріал, речовину (укр. з): *Lunch was at one, and consisted **of** four courses* [358] / *Кожен пост складався з двох кулетників, спостерігача і зв'язківця* [337];

7) об'єкт дії, бажання (відповідає укр. оруд.від.): *He caught hold **of** her hands, but she shrank back* [354] / *... спитав хірург, що був на обході*

палат, і взяв його **за** руку [318];

8) предмет розмови (укр. *про*): *Let them talk **of** their oriental summer climates of everlasting conservatories* [354] / *Незнайомий робітник охоче розповідав йому **про** всіх, кого знав у цьому місті* [311];

9) якість, властивість, вік (укр. *передається оруд. від.*): *He is a man **of** nearly fifty years of age, rubicund **of** face and genial **of** manner* [358] / *Маленька, щупла, **років** дванадцять...* [332];

10) джерело, походження (укр. *від,з*): *But one **of** us seems to be keeping mightily quiet about his part in this dangerous adventure* [367] / *Лише один з тієї братії — він же староста камери — підійшов до Андрія й попросив закурити, пильно його оглядаючи* [311].

Англійський прийменник **on** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місцезнаходження (укр. *на, по, з*): *There were flower-pots **on** the window-sill, and guns hanging **on** nails, queer mugs, china and pewter, and portraits of Queen Victoria* [354] / *Фрей погасив цигарку в попільничці **на** столі, перекинувшись при тому кількома словами з Сергєєвим і Великіним, і пішов* [311];

2) напрям (укр. *в, на*): *He put the empty bowl back **on** the floor* [367] / *... а міцну руку покладе **на** її голову, як кладуть дорослі дітям* [337];

3) опору, залежність (укр. *на, від*): *Years ago she had always said that as soon as Adam was **on** his own and self-supporting she would quit nursing, but she never had* [361] / *Все буде залежати **від** нас* [315];

4) час, термін, послідовність дії (укр. *в, по, після, відповідає укр. род. від.*): *You start **on** Monday with the idea implanted in your bosom that you are going to enjoy yourself* [357] / ***В** неділю рано-пораненьку у всі дзвони дзвонять, і старії, і малії в весь голос голосять* [324];

5) стан, процес, характер дії (укр. *в, на*): *His plan did not vary **on** seeing them* [342] / *Він те знав, однак це не заспокоювало, і тривога в крові, спершу слабка і майже невловна, дедалі густішала* [315];

б) теми предмета викладу (укр. *про, з, відносно*): *The reader may consult Dame Juliana Berners' book **on the subject** [373] / Вона мовчить, бо у свято гріх лаятись, але коли б усім тим, що плещуть **про** фабрику, покорчило язика, то це було б дуже добре [327].*

Англійський прийменник **out of** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) середовище, його межі (укр. *поза, за, за межами*): *When they were older, and played **out of doors**, he had only to insinuate that Claude was afraid, to make him try a frosted axe with his tongue, or jump from the shed roof [365] / Полягло їх тоді **поза межами** обозу зо три тисячі [315];*

2) рух зсередини (укр. *з*): *They slipped **out of the kitchen** and down a narrow passageway to an uneven staircase [367] / Якось надвечір Маланка вийшла з хати і наткнулась на Гафійку, що стояла притулена до відвірка [327];*

3) причину, мотив (укр. *через, із-за*): *Laugh as much as you chose, but you will not laugh me **out of my opinion** [342] / Й усе **через** свою підозрливість [314];*

4) складову частину, матеріал, частку (укр. *з*): *He chose three **out of the number** / Він вибрав трьох з усієї кількості [322];*

5) співвідношення частини і цілого (укр. *з*): *She had twelve intimate and bosom friends **out of the twenty-four young ladies** [369] / Один з них знав російську мову й перекладав всю його фонограму на їх незрозумілу мову [318];*

б) виключення, позбавлення (укр. *з*): *To be centered for shame meant that he would be cast **out of gull society**, banished to a solitary life on the Far Cliffs [365] / ... мов зараз тільки з неволі випущений: невеличкий, похилий [329].*

Англійський прийменник **over** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення над або поверх якогось предмета (укр. *над, на, через, понад*): *I told him that I had been watching the sun rise **over the city of Alexandria** [355] / Луняло небо, блідли зорі, поранній туман знімався **понад** ставком [330];*

2) напрям, характер руху, дії (укр. *через, на, по*): *He has thrown it **over** the bed* [343] / *Та саме в той мент, здіймаючи з мисника миску, Маланка скинула **на** нього оком* [327];

3) положення поперек чогось (укр. *через, по*): *At the little bridge **over** the creek, he stopped to get his breath* [372] / *Через річку йшла до воріт гребелька* [318];

4) причину (укр. *через, з*): *Oh! How heartily did she grieve **over** every ungracious sensation she had ever encouraged* [342] / *Тільки мати **через** це часто плакала, коли тебе дома не було* [337];

5) проміжок часу (укр. *понад, більш як*): *"It was a little **over** three months ago," Kirk said* [347] / *Відтоді минуло **більш як** дев'ять років* [314];

6) предмет розмови, суперечки тощо (укр. *щодо, про, відносно*): *I was yet puzzling **over** this phenomenon* [358] / *Висунули певні умови **щодо** харчування війська та плати за його участь у війні* [324].

Англійський прийменник **outside** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення зовні (укр. *поза, за межами, за межі*): ***Outside** her room she ran into the blood lady wheeling her cart* [347] / *Тупім зірвався з місця, пройшов **поза** хатою і швидко затих, віддаляючись* [311];

2) виключення (укр. *крім, за винятком*): *He has no occupation **outside** his office work* [365] / *Усі військові чайки запорожців, **за винятком** тих, що козаки встигли заховати або потопити* [324].

Англійський прийменник **past** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення (укр. *за, по ту сторону*): *The house just **past** the church* [356] / *Аж **за** селом гостей з музикою зустрічали* [337];

2) напрямок руху (укр. *мимо, повз*): *The entire nation, with the exception of fourteen persons, mainly little children, marched **past** the throne* [363] / *І кроки знову гримлять **мимо** вікон* [311];

3) час, що минув після певного строку (укр. *після, за*): *He spared no*

*time that day for talk with other gulls, but flew on **past** sunset [362] / Після заходу сонця веселе птаство, що вдень розважало мою самотність, замовкало й засинало [324];*

4) вихід за межі чогось по віку, якості, числу та ін. (укр. за, понад, більш ніж): *The companion of the church dignitary was a man **past** forty, thin, strong, tall, and muscular [372] / Не роздумуй над життям, а лише живи, та ще коли тобі літ мало що **понад** тридцять і коли носиш офіцерський мундир [330].*

Англійський прийменник **through** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) місце, напрям руху (укр. через, крізь): *They hurried **through** the garden and back into the house [367] / Пройшовши **через** Київ, Поділ, поминувши Вишгород дорогою війни, весняного вечора сержант Іван Орлюк прийшов у своє село [318];*

2) тривалість часу (укр. протягом, під час): *All **through** the meal they left unspoken their feelings for each other [356] / Задоволені, що наглядач їх не накрив **під час** цієї операції [311];*

3) причину (укр. через): *Could you still love me even if, **through** my folly, the worst should happen [357] / ... він **через** газету від батька відмовився [340];*

4) засіб (укр. завдяки, через, за допомогою): ***Through** his relief at being alive, he felt a moment of triumph at what he saw — some fear in the fat, pale face [358] / Але ж **завдяки** тому безладдю гетьман Правобережжя донині **держить** [330].*

Англійський прийменник **throughout** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) фізичний простір, об'єм (укр. через, впродовж): *The overstrain upon our brains has produced a general depression **throughout** the system [357] / Щодо битого шляху **впродовж** усього Великого Лугу, то, певно, ним їздили тільки взимку, коли річку вкривала крига [324];*

2) час (укр. впродовж): *A Labourer lay listening to a Nightingale's song*

throughout the summer night [361] / *I так тривало впродовж* *двох тижнів* [324].

Англійський прийменник **till** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) час, обмежений певним відрізком (укр. до): *What keeps them dancing till five o'clock in the morning through a whole mortal season?* [369] / *Він вас не випустив би до ранку* [341];

2) обмеження (укр. до, доки): *Leonard threw up his head. "I'm a good customer; he can like it or lump it, till the price of binding twine goes down!"* (Willa Cather) / *Так мусить бути, доки сонце на небі світить* [314].

Англійський прийменник **to** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) напрям руху, місце розташування, прибуття тощо (укр. до, на, в): *The catastrophe came, and she was brought to the Mall as to her home* [369] / *Дим шугав угору все вище та вище, ніби до самих хмар* [332];

2) призначення, спрямованість (укр. для, відповідає укр. дав. від.): *She would have introduced me to this angel in that sky-blue dressing-gown with red-hot lapels* [365] / *Грибовський шепотів на вухо йому переклад і так само жер її очима* [318];

3) час (укр. до, перед, без): *George goes to sleep at a bank from ten to four each day, except Saturdays, when they wake him up and put him outside at two* [357] / *Отець Яков щодня приходив в обідню пору і сидів до вечора* [311];

4) мету, стан, становище (укр. до, для): *But I will come to the dream later* [361] / *Самі ж гвардійці мовчки повзтимуть до своєї мети* [318];

5) ставлення, реагування (укр. щодо, по відношенню до, на): *You were both very kind to him, I must say* [358] / *Власне, страшний кримінальник виявився великим праведником, лише не по відношенню до тих, хто покрутив йому душу* [311];

6) приналежність, прикріплення (укр. до): *In the centre of that circle three men, pale-skinned Brythonians, were bound to tall stakes of black iron* [358] /

На двох кобилах їхали якась жона в довгому чорному полотті та маленький хлопчик, прив'язаний **до** сідла за ніжки [314];

7) порівняння (укр. з, над): *The inmate was lying in troubled slumber upon a couch similar **to** that on which the Palmer himself had passed the night [373]* / Цей указ істотно розширив повноваження Малоросійської колегії в порівнянні з інструкцією від 16 травня 1722 року й принципово змінив розстановку політичних сил в Україні [327];

8) перехід з одного стану в інший (укр. до): *At this surprising change of my circumstances, from a merchant **to** a miserable slave, I was perfectly overwhelmed [348]* / ... спонукали Павла Полуботка **до** заглиблення в минувшину [327];

Англійський прийменник **towards** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) рух в певному напрямі (укр. до, в напрямі до): *Instinctively we had wandered **towards** the river [355]* / Андрій прямував **до** старого береста, що ріс на вершечку горба [327];

2) наближення, завершення (часу) (укр. до, під, ближче до): *But, **towards** Saturday, he got uppish, and went in for weak tea and dry toast [357]* / Чим **ближче до** “знаменного дня”, тим швидше летить час ... [316];

3) призначення, мету (укр. для, на): *I believe Rigby's great speech on Aldborough has done more **towards** the reaction than all the violence of the Political Unions put together [348]* / Гордо піднялась її губка — не добрий знак **для** залицання! [328];

4) ставлення, відношення до когось або чогось (укр. до, щодо, відносно): *In the light of the world's attitude **toward** woman and her duties, the nature of Carrie's mental state deserves consideration [352]* / Лише турбота **про** обійдених долею та ще жалість до хворої дівчини з золотавим пушком на шії і великими сумними очима, надихнула мене на Діяння [323].

Англійський прийменник **under** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення одного предмета нижче іншого (укр. *під, нижче*): *The silence was as gray as the air — as deadly as the growing circles **under** her eyes* [365] / *Сидів він **під** сліпучо-синім небом і під гілкою бузку і, склавши грубезні свої руки, спочивав* [311];

2) напрямок дії (укр. *під, нижче*): *Then he shoved the bundle of banknotes **under** the pillow of the ornate single bed* [361] / *Скинув їх **нижче** колін і присів навпочіпки* [315];

3) меншу кількість, розмір, обсяг, вік, ціну тощо (укр. *нижче, менше*): *Bayliss had a farm implement business in Frankfort, and though he was still **under** thirty he had made a very considerable financial success* [371] / *Але не встиг Подорожній роздивитись, звідки починати, як не **менше** десяти голосів підхопили текст* [318];

4) перебування під владою, захистом, керівництвом та ін. (укр. *під, при, за*): *Some precautions had been taken to place those entrances **under** the protection of projecting angles ...* [371] / *водночас із тим, як козацтво зміцнювалося, зростала й нехтіть його бути **під** владою Польщі* [324];

5) стан (укр. *під, в*): *He was alive, trembling ever so slightly with delight, proud that his fear was **under** control* [358] / *Коли ту могилу року 1862-го розрили **під** наглядом учених, то виявилось, що там похований скіфський цар наглядом учених, то виявилось, що там похований скіфський цар* [324].

Англійський прийменник **up** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) рух (укр. *вверх по, вгору по, нагору по, проти, в напрямі, по, на*): *Ten minutes later the Citroën lurched to the left, ran on a hundred yards **up** a small side road partly overgrown with grass* [358] / *А зараз поза кашицями йшли скопані грядки з фасолею й горохом, що вилися **вгору по** тичинню, з буряками й капустою* [341];

2) місцезнаходження (укр. *вгорі, нагорі, на*) *They found them two miles **up** the road* [361] / ***Вгорі** і внизу озера - зарослі смерек* [329];

Англійський прийменник **via** та його різні українські еквіваленти

позначають:

1) рух (укр. *через, крізь*): *He probably came from Leningrad to Berlin via Warsaw* [364] / *Об'єднане московсько-українське військо переправилося через Самару і пішло далі у степ* [338];

2) спосіб дії (укр. *шляхом, за допомогою*): *His secretary contacted me a few weeks ago via e-mail* [343] / *Через його вона обіцяла післати ці листи до Войнаровського* [330].

Англійський прийменник **with** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) зв'язок, сумісність дії, узгодження (укр. *з, із*): *This infatuated young man used sometimes to take tea with Miss Pinkerton, to whom he had been presented by his mamma* [369] / *Він обходить частину будинку: проходить повз вікно, завертає за ріг, тоді знову назад проз вікно й завертає за другий ріг, стріваючися з другим вартовим* [320];

2) одночасність дії (укр. *з*): *Everything has changed with his death* [343] / *З приходом Андрія вчителів у Санька збільшилося* [339];

3) причину (укр. *із-за, через, від*): *The poor boy was ready to die with fear, and begged of me not to go on shore till day* [345] / *Чув єсмь, — ухильно відповів Борислав, похоловши від страху* [314];

4) знаряддя дії або способу (передається оруд. від.): *Then Harris packed the strawberry jam on top of a tomato and squashed it, and they had to pick out the tomato with a teaspoon* [357] / *Оскільки він був дуже старий і його не можна було бити залізною палкою* [314];

5) наявність чогось, характерну ознаку (укр. *без, з*): *Half the wolves drew back with snarls and bared teeth, while the others turned from the blood-spattered mess on the snow to face Kalvan* [365] / *... лише турбота про обійдених долею та ще жалість до хворої дівчини з золотавим пушком на шиї і великими сумними очима, надихнула мене на Діяння* [318];

6) особу на яку направлена дія (укр. *у,з*): *I first got acquainted with the master of a ship who had been on the coast of Guinea* [360] / *Якого тобі,*

вразий сину? — підводячись, поздоровкався з Дмитром [337];

7) порівняння (укр. з): *I could show you hills, in comparison **with** which you'd call that a valley* [344] / *І вже вона не здається важкою в порівнянні з “Красою”, навпаки, здається, що вони обидві мають щось надзвичайно спільне й рідне між собою* [316].

Англійський прийменник **within** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) положення в межах, всередині якогось місця (укр. у межах, всередині, на): *Toward the end, I heard her moving about **within** the hut* [360] / *Мене вони поклали **всередині** фургону, добре замостивши подушками й покривалами* [324];

2) обмежений простір, відстань (укр. у (в) межах): *They opened fire as soon as they got **within** fifty yards* [364] / *Від цього Чорного шляху **в межах** України відгалуджувалося чимало доріг на схід до Дніпра та на захід до Бугу* [324];

3) обумовлений час, обмежений певним періодом (укр. через, протягом): *And **within** five minutes, the class had sunk back into its usual torpor* [367] / *А балакати почнеш годів **через** десять, як воно вже там було не було* [318];

Англійський прийменник **without** та його різні українські еквіваленти позначають:

1) брак або відсутність чогось (укр. без): *I accepted the invitation **without** further ceremony* [355] / *Я щасливий, що не став злим, що житиму **без** ненависті й страху, що збагнув своє місце на землі* [318];

2) дію, яка не відбувається (укр. без того щоб): *Bond slipped a packet of notes on to the table **without** counting them* [358] / *Та й **без** того немало траплялося запорожцям лиха на морі від хуртовини* [324]

Розглянемо також деякі англійські та українські моносемантичні прийменники.

Англійський прийменник **absent** та його український еквівалент *без*

позначають відсутність: *Absent a legislative fix, this is an invitation for years of litigation* [352] / *Без участі Війська Запорозького року 1651-го виникла й Білоцерківська згода гетьмана з поляками* [324];

Англійський прийменник **according to** та його українські еквіваленти *згідно з, по, відповідно до* позначають відповідність чомусь: *Now to Baloo's word I will add one bull, and a fat one, newly killed, not half a mile from here, if ye will accept the man's cub according to the Law* [359] / *Після тривалих кровопролитних битв військо відходило, згідно з стратегічним планом командування* [318].

Англійські прийменники *amid, amongst* та його українські еквіваленти *серед, посеред, між* позначають місце положення: *But he had gathered these and more. Nearly ten times their number camped amid the jagged mountains around the amphitheatre, and scores of others joined them every day* [352] / *Посеред тих звалищ величної природи виднілися подекуди медведячі стежки, протоптані від давніх-давен* [341].

Англійський прийменник **amongst** та його українські еквіваленти *між, серед, посередині* позначають місце положення: *But there they were, in the heart of it; on Change, amongst the merchants; who hurried up and down* [358] / *Як камінь стояли серед моря людських голів* [330].

Англійський прийменник **atop** та його українські еквіваленти *над, поверх* позначають місце розташування: *Atop one flight of stairs stood a man of immense girth, whose skin yet hung in folds as if he had once been twice so big* [363] / *Навколо січових будівель копали окопи, а поверх земляних валів робили ще засіки з дубів* [324];

Англійський прийменник **bar** та його українські еквіваленти *за винятком, крім* позначають виключення: *This was your best performance, bar none* [367] / *Нічого не знайдено, крім спустошення і загибелі цвіту людського* [318].

Англійський прийменник **because of** та його українські еквіваленти *в наслідок, через, з-за* позначають причину: *Finally, I always go to sea as a*

sailor, because of the wholesome exercise and pure air of the fore-castle deck [356] / Але слабі твердині падали, більше **через** зраду і підкупство, ніж силою поборені [341].

Англійський прийменник **but** та його український еквівалент *крім* позначають виключення: ... *anyone can understand that, and I will allow nobody to play in it but myself* [372] / Яке твоє останнє бажання, Василю Леонтієвичу, кажи, гетьман обіцяв сповнити, **крім** одного... [330].

Англійський прийменник **despite** та його український еквівалент *не дивлячись на* позначають стан: *The warmth and clean smell of the soap were good, and Brent began to relax a little despite the pain* [347] / А ще дивніше було Володькові, а також і його мамі, що, **не дивлячись на** ранній час і **не дивлячись на** перше вересня, тут навколо так тихо [332].

Англійський прийменник **during** та його українські еквіваленти *протягом, під час* позначають час: *But once during the short voyage our eyes met and we laughed* [358] / Вже **під час** богослужіння в церкві помітна була тривога [330].

Англійські прийменники **except, excluding, save** та їхні українські еквіваленти *за винятком, окрім* позначають виключення: *I am now teaching him the Master Words of the Jungle that shall protect him with the birds and the Snake People, and all that hunt on four feet, except his own pack* [359] / Всякий козак усю здобич, **окрім** зброї, мав скласти докупи [324]; *He loved the lady-god beyond all love he had ever known, not even excluding his love for Skipper* [358] / ... і всі козаки, **за винятком** небагатьох, загинули в морі [324]; *The box is a yellow, half-pound honeydew box, with nothing distinctive save two thumb marks at the left bottom corner* [358] / Світлиця ж Мирослави була, **крім** м'яких шкір по стінах і помості, пристроєна в цвіті [341].

Англійський прийменник **following** та його українські еквіваленти *після, слідом за* позначають послідовність подій: *In the three or four days following the death of Andrew MacDonald, I spent a lot of time at the library* [363] / Залізник **слідом за** ним увійшов до невеликої напівтемної келії [322].

Англійський прийменник **in front of** та його українські еквіваленти *перед, спереду* позначають передування подій: *After a cold shower, he sat at the writing-table **in front of** the window [365] / **Перед** кожним дворичем вони зупинялися і викликали голосно хазяїв по ім'ю [341].*

Англійський прийменник **including** та його український еквівалент *включаючи* позначають включення: *They examined every inch of it, inside and out, **including** the pipes below [367] / ... включаючи дітей, жінок і старших людей [324].*

Англійський прийменник **instead of** та його український еквівалент *замість* позначають взаємозаміну: *He awoke feeling as if he had eaten heavily overnight, **instead of** having eaten nothing [354] / Він вийшов, і заслона з войлока, що служила **замість** дверей, неспокійно захиталася за ним [341];*

Англійські прийменники **near, next to** та їхні українські еквіваленти *коло, близько, біля, поряд* позначають місце розташування: *She smoothed his hair, and set him upon the table **near** the Queen [344] / **Біля** хати сірл и скопані грядки, від воріт до порога вела стежечка [327]; *Out of the cabinet **next to** Brent's bed, she took a large blue plastic basin and a washcloth [347] / Тенер ось вони обидва з батьком зовсім близько **коло** станції [332] .**

Англійський прийменник **notwithstanding** та його українські еквіваленти *не дивлячись на, всупереч* позначають спосіб дії: *She walked slowly, looking to right and left, and **notwithstanding** the emotions of indignation and embarrassment that fought for the possession of her somewhat opulent bosom, she could not but reflect that here was the material for a very pretty piece of prose [366] / На очі, **всупереч** хотінню, напливає щось мокрого На очі, всупереч хотінню, напливає щось мокрого [332] ;*

Англійський прийменник **opposite** та його українські еквіваленти *проти, навпроти* позначають місце розташування: ***Opposite** him was another boy, particularly ragged at knee and elbow [361] / Я ханком натяг на себе пальто й вибіг на вулицю саме **проти** Десятинної церкви [323].*

Англійський прийменник **onto** та його український еквівалент *на* позначають направлення дії: *Then Yorky will climb **onto** the wing and look inside* [365] / *І він поставив горнятко **на** стіл та насипав в миску юшки* [327].

Англійський прийменник **pending** та його українські еквіваленти *впродовж, протягом* позначають тривалість дії: ***Pending** these observations, the days were flying by; and Rose was rapidly recovering* [349] / *І так тривало **впродовж** багатьох років* [324];

Англійський прийменник **respecting** та його українські еквіваленти *відносно, щодо, про, що, стосовно* позначають відносне порівняння: *Lady Catherine had many other questions to ask **respecting** their journey* [365] / *... а запорожці **щодо** зброї й військового строю опинилися далеко позаду своїх сусідів* [324];

Англійський прийменник **since** та його українські еквіваленти *з, від, після* позначають час: *She has been suffering **since** yesterday from brain symptoms of great severity* [358] / *Бо наш час піде **від** того дня вперед, від котрого спаде з очей наших остання скалка ганьби, неслави, наруги* [332].

Англійський прийменник **than** та його український еквівалент *порівняно з* позначають порівняння: *He is a person **than** whom I can imagine no one more courteous* [358] / *Цей важкий, злорадний, недобрий, настирливий гул, такий мізерний і нікчемний **в порівнянні з** величиною землі і неба* [328].

Англійський прийменник **thanks to** та його українські еквіваленти *завдяки, через* позначають допустовість: *He was a secret agent, and still alive **thanks to** his exact attention to the detail of his profession* [365] / *Він заперечував чутки й залишився живий чудом, **завдяки** своєму велетенському здоров'ю* [318].

Англійський прийменник **until** та його український еквівалент *до* позначають часову межу дії: *The household slept late on Sunday morning; even Mahailey did not get up **until** seven* [372] / *Мусимо до ранку вибратися з цього місця Мусимо до ранку вибратися з цього місця* [332].

З усіх проаналізованих нами прийменників до полісемантичних

відносяться ті, які здебільшого виражають часові, просторові та умовно-причинові відношення.

Часове та просторове значення мають такі англійські прийменники: *after, against, at, before, between, beyond, by, near, past, to, towards, throughout, till, under, until, up to, within.*

Два основні значення: причини та просторове мають прийменники *out of, with.*

Часове, просторове та значення причини мають прийменники *about, for, from, in, of, on, over, through.* Такі прийменники, як *behind, beside, into, outside, up, without, via* є полісемантичними, але головне їх значення позначати простір.

З-поміж моносемантичних прийменників значення простору мають: *aboard, above, across, along, amid, among, around (round), aloft, below, beneath, besides, down, following, in front of, next, off, opposite, via.* Прийменник *since* має яскраво виражене часове значення. Значення причини виражають прийменники: *because, by virtue of, due to, for want of, owing to.*

Більшість прийменників не мають жодного з трьох основних значень, за якими ми проводили аналіз (час, простір чи причина), оскільки характеризуються конкретними відношеннями, наприклад: *in point of, in exchange for, in contrast to, in relation to, in behalf of, in favour of, in the teeth of, for the sake of, notwithstanding, as per, wanting, in case of, case of, in comparison with, in connection with, in addition to, including, less, like, unlike, minus, as a result of, as distinct from, exclusive of, plus, concerning, considering, despite, except, by means of, regarding, respecting, save, versus, etc.*

Тому, виходячи з тих розрахунків, які ми отримали в нашому дослідженні при аналізі полісемантичних та моносемантичних прийменників зіставлюваних мов, можна з упевненістю говорити про те, що на внутрішньомовному рівні кількість конкретних прийменників в англійській мові, тобто моносемантичних, майже вдвічі більша (англ. 198 / укр. 111), ніж абстрактних прийменників, тобто полісемантичних (англ. 102 / укр. 189),

індивідуальне значення яких можна встановити лише в певному контексті. На міжмовному рівні українські прийменники характеризуються ширшою абстракцією, ніж англійські, тобто кількість українських полісемантичних прийменників є вдвічі більшою.

Висновки до розділу 2

Науково обґрунтовуючи наявність лексичного значення у прийменників та спираючись на процедуру компонентного аналізу, у роботі визначено семантичну структуру прийменників – схему-образ – інваріант значення, що складається з набору семних характеристик, потенційно властивих цій категорії слів як елементам мовної системи, які актуалізуються в контексті. Архісему семантичної структури прийменників становить субкатегоріальна ознака ‘відношення’ (релятивність). Диференційними семами є інваріантні семантичні відношення: ‘просторові (локальні й акціональні)’, ‘темпоральні’, ‘логічні’. Ідентифікаційні семи визначають обсяг значення прийменників усередині семантичних відношень. У свою чергу ідентифікаційні семи реалізуються в потенційних семах, встановлюючи смислові відношення.

У межах потенційних сем визначено рефлексійні смислові відношення (еквівалентні). Симетричні (частково еквівалентні) відношення простежуються у морфологічному походженні прийменників (первинні/вторинні). У зв’язку з тим, що синонімічний потенціал непохідних прийменників є ширшим в українській мові, то мають місце українські безеквівалентні лексико-семантичні варіанти прийменників. Англійські безеквівалентні варіанти є поодинокими.

В основі власного значення прийменника лежить певний узагальнений тип відношень, що об’єктивно існує між предметами, явищами реальної дійсності. Це значення не змінюється в кожному випадку вживання того самого прийменника і є його інваріантом.

Інваріантне значення прийменника – це абстракція, воно розпізнається у зіставленні зі значеннями інших прийменників як окремий тип відношень у парадигматичному плані, а конкретизується внаслідок актуалізації у синтагматичному плані – позначенні цього типу відношень між окремими об'єктами. Інваріантне значення прийменника характерне для вільних та фіксованих прийменників.

Вільні лексичні прийменники встановлюють відношення простору і часу і мають синтаксичну незалежність. Вони не зв'язані фразеологічними сполученнями, і тому їх зв'язок з іншими словами не буває постійним, а залежить від кожного окремого випадку. Фіксовані лексичні прийменники встановлюють ті ж відношення, що й вільні прийменники, але більш абстрактні. Вжитий з іменником, займенником, дієсловом, прикметником чи прислівником, фіксований прийменник своїм лексичним значенням вказує або тільки уточнює зміст цих відношень.

Так, інваріантне просторове значення прийменників є загальним значенням, що реалізується через часткові значення просторово-локусових та просторово-акціональних прийменників.

Часткові значення просторово-локусових прийменників виражають відношення індивідуальних значень: 1) точного місця перебування (знаходження); 2) неточного місця перебування (знаходження); 3) вказівки на предмет, місце, на поверхні яких відбувається дія, рух або хто -, що-небудь перебуває, розташовується; 4) положення над чимось; 5) положення навпроти; 6) положення в безпосередньому сусідстві; 7) положення всередині; 8) положення під чимось; 9) положення між об'єктами; 10) положення вздовж, паралельно чогось; 11) положення позаду, що переважно повністю збігаються у зіставляваних мовах. Частковий збіг значень характерний для прийменників *outside* / *поза межами*; *beside* / *поруч з, поблизу, неподалік від*; *atop* / *поверх*. Не мають відповідників в українській мові англійські просторово-локусові прийменники *aloft*, *abaft* та

відповідників в англійській мові українські прийменники *обабіч, обіч, обік, обіруч, насупроти, побіля, проміж, насподі, понід*.

Часткові значення просторово-акціональних прийменників виражають відношення індивідуальних значень: 1) дії/руху, направлених убік предмета або особи, міста, установи; 2) напрямку всередину, все, що рухається всередину якогось об'єкта; 3) руху повз, навколо певного місця або предмета; 4) дії, руху за якимось предметом, відставання; 5) руху вниз; 6) руху ввверх; 7) місця або предмета, що є вихідним пунктом руху, переміщення; 8) межі поширення дії, явища. Частковий збіг значень характерний для прийменників *from / од*. Не мають відповідників в англійській мові українські прийменники *назустріч, проз, понід, поза*.

Інваріантне темпоральне значення прийменників є загальним значенням і реалізується через часткові значення прийменників часу. Часткові значення прийменників виражають відношення індивідуальних значень: 1) точного або приблизного позначення години, дня, дати, моменту, коли відбувається дія; 2) вказівки відрізка, періоду часу; 3) вказівки про перебіг події через деякий час; 4) проміжку часу після чи до дії; 5) початку часу дії; 6) часової межі дії, стану; 7) приблизного періоду часу. Не мають відповідників в англійській мові українські прийменники *майже з, починаючи з, не раніше*.

Різниця між вільними і фіксованими прийменниками полягає в тому, що в конструкції з вільним прийменником вирішальним є значення самого прийменника, тоді як в конструкції з фіксованим прийменником вирішальне значення має повнозначне слово.

Інваріантне логічне значення прийменників є загальним значенням і реалізується через часткові значення прийменників: 1) причини; 2) наслідку; 2) порівняння; 3) мети; 4) допусту; 5) винятку. Не мають відповідників в англійській мові українські прийменники *з огляду на, під дією, за браком*.

Інваріантні відношення, які виражають прийменники у синтаксичних конструкціях зіставлюваних мов, є досить багатогранними і такими, що в інших контекстах можуть розвивати свої значеннєві можливості. Це дає підстави для висновку про самостійне значення прийменника, яке не залежить від тих слів, що входять до складу словосполучення і визначають його значення.

Англійські прийменники у процесі свого функціонування виявляють різні варіанти своїх лексичних значень, які мають повні відповідники в українській мові. Натомість синонімічний потенціал полісемантичних прийменників є більш широким в українській мові, порівняно з англійською, адже одному англійському прийменнику, що є полісемантичним, відповідає від 3-х і більше українських прийменникових аналогів.

Зіставно-типологічний аналіз досліджуваних полісемантичних та моносемантичних прийменників засвідчив те, що на внутрішньомовному рівні кількість конкретних прийменників в англійській мові, тобто моносемантичних, майже вдвічі більша (англ. 198 / укр.111), ніж абстрактних прийменників, тобто полісемантичних (англ. 102 / укр. 189), варіантне індивідуальне значення яких актуалізується в певному контексті. На міжмовному рівні українські прийменники характеризуються ширшою абстракцією, ніж англійські, тобто кількість українських полісемантичних прийменників є вдвічі більшою.

РОЗДІЛ 3.

ТИПИ ГРАМАТИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПРИЙМЕННИКІВ

3.1. Характер вираження граматичних відношень у прийменникових конструкціях англійської та української мов

Прийменник відіграє важливу роль у структурі речення. Прийменники, як і інші слова становлять поєднання граматичної та лексичної сторін. Як відмічає А.І. Смирницький, спільне значення прийменників – “відношення предмета до предмета, явища, ситуації” [183, с. 19].

Грамматика має справу також з іншими загальними фактами в сфері вживання прийменників [50, с. 68]. Переважно вона розглядає питання про те, як прийменники виражають місце перебування або рух (віддалення або наближення), а також питання про відношення між локальним і часовим значеннями одного й того ж прийменника. Але в першу чергу грамматика розглядає випадки вживання таких прийменників, які втрачають своє локальне або часове значення і стають допоміжними словами [262, 272].

Грамматична сторона прийменників впливає із їх варіантного значення й полягає у тому, що вони служать для поєднання слів у словосполученнях та реченнях. Виражаючи відношення між двома членами словосполучення, прийменник характеризується наявністю зв'язку з кожним з них, і звідси, завжди має подвійний зв'язок. Подвійний зв'язок обов'язковий для прийменника, тому що він служить для з'єднання двох слів, дієслова з іменником або іменника з іменником, як наприклад *to look at a picture; to live in city; participation in work; love towards the motherland*.

У прийменника й у словосполученні, як правило, двосторонній зв'язок, бо він виконує роль “з'єднувача” повнозначних слів і виражає відношення між ними. Прийменник не може бути самостійним членом речення або словосполучення „ Об'єднання тільки прийменника з іменником (*on the table,*

in the room, with him), – як пише В. М. Ярцева, – не утворює словосполучення, оскільки немає необхідної структурної закінченості" [230, с. 437]. Прийменник ніби вказує ще на один елемент сполучення - дієслово: (*lay*) *on the table*; (*is*) *in the room*; (*came*) *with him*.

Дуже часто при послаблені конкретного лексичного значення, прийменник підлягає все більшому впливу дієслова, є залежним від останнього. Це характерно для прийменників *in, at, to, on* у сполученнях на зразок: *to allude to, to depend on, to believe in, to look at*. Таким чином, сформувалися прийменникові ідіоматичні конструкції, у яких прийменник займає місце лише слідом за дієсловом [234, с. 6].

У плані граматичної сполучуваності з іншими розрядами слів прийменник виявляє специфічну рису – здатність вводити слова тільки субстантивного характеру.

Ця особливість прийменника виявляється у системі англійської мови, розкриваючи всю своєрідність англійського прийменника і його значну відмінність від відповідного службового слова в системі української мови. Граматична сполучуваність англійського прийменника значно ширше й, найголовніше, багато в чому якісно відмінна від тієї, яку виявляє український прийменник.

Англійський прийменник, окрім введенням таких розрядів слів, як іменник, займенник, числівник і субстантивованій прикметник, також може додатково приєднувати: 1) герундій – особливу іменну форму дієслова, 2) особливий клас займенникових прислівників. Крім окремих слів, як зазначає О. Єлисеєва, англійський прийменник закономірно приєднує прийменниково-іменні сполучення, різні словосполучення й навіть цілі синтаксичні групи, що збігаються по своєму складу й формі з підрядними реченнями [85, с. 50].

Прийменники вказують на відношення іменника / займенника до інших слів у реченні. В англійській мові, на відміну від української мови, іменник не має непрямих відмінків (за винятком присвійного відмінка / Possesive / Genitive / Case), значення відмінкових відносин між словами в реченні передаються

прийменниками. Наприклад, значення родового відмінка в українській мові в англійській може передавати прийменник *of*, значення давального відмінка - прийменник *to*, а значення орудного відмінка в англійській мові може бути передано або за допомогою прийменника *with* або *by* [280]:

The countries of Europe - Країни Європи (родовий відмінок).

I always tell a story to the children before they go to bed - Я завжди розповідаю дітям казку, перш ніж вони ляжуть спати (давальний відмінок).

Send it by air mail - Відправте це авіапоштою (орудний відмінок).

Write with a pen - Пишіть ручкою (орудний відмінок).

В інших випадках сам прийменник окремо не перекладається українською мовою, а лише в поєднанні **прийменник + іменник** у відповідному відмінку.

Наприклад: англійські прийменники передають граматичне значення **родового відмінка** (кого? чого?) в українській мові.

Таблиця 3.1.

Укр. прийменник	Значення	Приклад укр. мовою	Приклад англ. мовою
без	= <i>without</i>	вона зараз без роботи	she is without a job now
вздовж	= <i>along</i>	він йшов вздовж берега моря	he went along the sea shore
замість	= <i>instead of</i>	вона буде співати замість сестри	she will sing instead of her sister
біля	= <i>near</i>	телевізор стоїть біля вікна	the TV set stands near the window
навколо	= <i>round, around</i>	планети обертаються навколо сонця	planets are revolving around the Sun
для	= <i>for, intended for</i>	це подарунок для мами	this present is for Mummy

	= <i>comparative/ relative meaning</i>	ДЛЯ весны зараз зимно	it is cold for spring
ДО		ми дісталися ДО зупинки автобуса	we reached the bus stop
	= <i>until</i>	ми чекали тебе ДО ранку	we waited for you till morning
	= <i>before</i>	дощ йшов ДО четвертої години	it rained until four
З	= <i>from, out of</i>	він повернувся з Польщі	he came back from Poland
	= <i>of (one of)</i>	він один з найбагатших людей в світі	He is one of the richest man in the world
	= <i>made of</i>	стіл зроблений з дерева	the table is made of wood
З-під	= <i>denotes the former content</i>	коробка з під черевиків	shoe box
Крім	= <i>besides</i>	крім оповідань, він любить писати вірші	besides from stories, he also likes writing poetry
	= <i>except</i>	крім нього ніхто не знає дороги	no one knows the way except for him
ПОВЗ	= <i>past, by</i>	ми пройшли ПОВЗ бібліотеки	we were walking past the library
Від	= <i>from (distance)</i>	він живе недалеко Від вокзалу	he lives not far from the railway station
	= <i>from (person)</i>	я отримав лист від друга	I got a letter from a friend
	= <i>in curative context</i>	ліки від грипу	flu medicine

	= <i>in contexts involving protection,</i>	захищати місто від ворогу	to protect the city against an enemy
	= <i>evasion</i>	відмовитись від сніданку	to refuse breakfast
	= <i>riddance</i>	позбавитись будинку	to get rid of a house
після	= <i>after</i>	після театру ми пішли додому	after the theatre we went home
проти	= <i>opposite</i>	стоянка таксі знаходиться проти театру	a taxi rank is opposite the theatre
	= <i>against (opposed to)</i>	ми проти насилля	we are against violence
заради	= <i>for the sake of</i>	заради миру на Землі	for the sake of peace on the planet
з	= <i>from</i>	повертатися з концерту	to come back from a concert
	= <i>from (since)</i>	працювати з ранку до ночі	to work from morning till night
	= <i>from off</i>	він взяв книгу з полицки	he took a book from a shelf
серед	= <i>among</i>	серед нас немає співаків	there are no singers among us
у(в)	= <i>possession</i>	в мене є сад	I have a garden
	= <i>at the home of</i>	я був у сестри	I was at my sister's place
	= <i>by, at</i>	стіл стоїть у вікна	a table is by the window

Англійські прийменники передають граматичне значення **давального відмінку** (кому? чому?) в українській мові і позначають особу, на яку

спрямована дія.

Таблиця 3.2.

*I gave an advise **to** him.*

Я дав (кому?) йому пораду.

*He explained the rule **to** the student.*

Він пояснив правило (кому?) студенту.

*The book belongs **to** me.*

Книга належить (кому?) мені.

Англійські прийменники відповідають українському **орудному відмінку (ким? чим?)**, позначаючи діючу особу або діючу силу після дієслів у пасивному стані.

Таблиця 3. 3.

Укр. прийм.	Значення	Приклад укр. мовою	Приклад англ. мовою
з (зі)	= <i>with (together)</i>	говорити з акцентом	to speak with an accent
	= <i>with (occasion)</i>	поздоровляю з Різдвом	merry Christmas
	= <i>with (in some particular relation to)</i>	вона погодилася зі мною	She agreed with me
	= <i>behind (location)</i>	за будинком був сад	there was a garden behind the house
за	= <i>after (to follow)</i>	собаки гналися за лисицею	the dogs ran after the fox
	= <i>for (to fetch)</i>	я послала його за лікарем	I sent him for a doctor
	= <i>at (during)</i>	ми багато говорили за обідом	we spoke a lot during dinner
між	= <i>between</i>	між землею і небом	between earth and sky
	= <i>among</i>	ця розмова залишиться між нами	this conversation will be strictly among us

над	= <i>over, above</i>	над будинком літали птахи	the birds flew over the house
	= <i>on</i>	я працюю над статтею	I am working on an article
перед	= <i>in front of</i>	сад перед будинком	the garden is in front of the house
	= <i>before (time)</i>	він помив руки перед обідом	he washed his hands before dinner
під	= <i>under (location)</i>	кіт під столом	a cat is under the table
поза	= <i>outside (situated on the exterior)</i>	маленький будиночок поза містом	a little house outside the city

Англійські прийменники передають граматичне значення українського місцевого відмінка

Таблиця 3. 4.

Укр. прийм.	Значення	Приклад укр. мовою	Приклад англ. мовою
в	= <i>in, at (location)</i>	приємно гуляти в саду	it is pleasant to walk in the garden
	= <i>in (referring to month, year, century)</i>	в січні йшов сніг	it snowed in January
	= <i>links words denoting guilt, suspicion, confession</i>	він зізнався в злочині	he confessed to the crime
на	= <i>referring the place</i>	він працює на заводі	he works at the factory
	= <i>referring to musical instrument</i>	грати на скрипці	to play the violin
	= <i>speaking a foreign language</i>	говорити на іноземній мові	to speak a foreign language

про	= <i>about</i>	я думаю про театр	I am thinking about the theatre
------------	----------------	-----------------------------	---

Англійські прийменники передають граматичне значення українського знахідного відмінка

Таблиця 3.5.

Укр. прийм.	Значення	Приклад укр. мовою	Приклад англ. мовою
у(в)	= <i>into (direction)</i>	камінь впав в річку	the stone fell into the river
	= <i>on, at (time, day)</i>	він приїхав в 2	he arrived at two o'clock
	= <i>referring to sports game</i>	грати в футбол	to play football
	= <i>at, on (referring to a target)</i>	поранений в голову	he is wounded in the head
	= <i>in (to denote an object of belief, infatuation)</i>	вірити в майбутнє	to believe in the future
за	= <i>behind (direction)</i>	поклади книгу за стіл	put the book behind the table
	= <i>for (on behalf of)</i>	я прошу вас за брата	I ask you on behalf of my brother
	= <i>for (in place of)</i>	він працює за друга	he works instead of his friend
	= <i>for (rewarding, thanking)</i>	дякую за подарунок	thank you for the gift
	= <i>before (with a period of time stated)</i>	вона прийшла за годину до початку	she came an hour earlier
	= <i>in (the course of)</i>	я зробив це за тиждень	I did it in one week

на	= <i>onto (direction)</i>	поклади книгу на стіл	put the book onto the table
	= <i>to</i>	ми їдемо на концерт	we are going to the concert
	= <i>for (extent of time)</i>	він поїхав на місяць	he went away for a month
	= <i>referring to reaction</i>	дати відповідь на запитання	to answer the question
під	= <i>under (direction)</i>	поклади книгу під стол	put the book under the table
	= <i>under accompaniment</i>	танцювати під оркестр	to dance to an orchestra
	= <i>imitation</i>	Співати під Шаляпіна	to sing along with Shaliapin
через	= <i>across</i>	я йду через площу	I am walking across the square
	= <i>through</i>	я йду через ліс	I am walking through the wood
	= <i>through (by means of)</i>	передати вітання через брата	to say hello through one's brother
	= <i>via</i>	їхати в Москву через Київ	to go to Moscow via Kyiv
	= <i>in (after the lapse of)</i>	я повернусь через тиждень	I will come back in a week

Граматичні відношення, що встановлюються англійськими прийменниками, не завжди відповідають якимось конкретним українським прийменникам. Той самий англійський прийменник може відповідати різним українським прийменникам:

He ought now to have been at school – в школі;

*He tried to warm himself **at** the candle – біля свічки;*

At seven o'clock a small packet was handed in by the postman – о сьомій годині.

При перекладі деяких англійських речень, в українській мові використовуються не прийменники, а інші засоби, наприклад:

*I managed to articulate, **at** cost of great pain to my aching throat – ціною (передається формою ор. від);*

***In** a loud, clear voice he began to chant – гучним, ясним голосом (перекладається прислівниками або прикметниками);*

*She burst **into** angry and left me wondering – розгнівалася (перекладається описово).*

Існує і зворотнє явище, коли в англійському реченні прийменник може бути відсутній, а при перекладі українською мовою він є обов'язковим, наприклад:

*Хто так ніжно грає **на** роялі!? – play the piano;*

*Гатило віддав коня отрокові й увійшов **до** хати – enter the hut;*

*Сам собі відповів **на** запитання – answer the question.*

Окрім того, за спостереженнями Сущинської, в англійській мові є дієслівна форма, відсутня в українській мові, *герундій* - неособова форма дієслова з характерним *ing*-закінченням: *Thank you for helping me* - Дякую вам за допомогу мені (= за те, що допомогли); *I can rely on being invited to party* – Я можу розраховувати на запрошення на вечірку (= на те, що мене запросять).

Такі речення зустрічаються, звичайно, набагато рідше, ніж конструкція з іменником або займенником.

I'm not very good at learning languages. - Я не дуже здатний до вивчення мов.

She was surprised at what he said. - Її здивувало те, що він сказав / Вона була здивована тим, що він сказав.

I am very interested in what you've just said. - Мене дуже цікавить те, що

Ви щойно сказали [190, с. 116].

Наявність предметності в значенні герундія робить його приєднання прийменником закономірним. Варто тільки підкреслити, що в здатності герундія вводиться прийменником проявляється більший ступінь субстантивності герундія, порівняно з іншою іменною формою англійського дієслова - інфінітивом, що не може бути приєднаний прийменником.

Постійним і закономірним явищем в англійській мові є використання прийменника для введення займенникових прислівників двох різних лексико-семантичних класів: 1) прислівників *now, then, here, there, where* й ін.; 2) прийменникових прислівників *above, across, behind, over, under* й ін., а також складних прислівників, як *within, without, outside* й ін.

now, then:

But by now there was that tolerance in him..; that has been, before now, a motive for; but never from his father's lips till now; I hadn't cried until now; it has been up to now; it will be discussed at the next session, i. e. a year from now, since then; up till then nobody thought he had much in him.

***here, there, where* тощо:**

that's a fine view from here; we could be out of here; we met by chance just outside here; she could not hear the typewriter from there; at where?; he came nobody knows from whence; the heat came from everywhere, from the sky and the sun; the shot had come from somewhere in the Preserve.

***above, behind, under, without, within* й ін.:**

He longed to see the beauty of the landscape from above; the guide appeared suddenly from below; coming up on his home from behind; so that the skiff would bring the shark out from under; but the money was taken from upstairs; from downstairs the loud wail of a baby arose.

Цікаво, що члени останньої групи прислівників приєднуються в основному тільки прийменником *from*.

Цікаві випадки введення прийменником прийменниково-іменних сполучень прислівникового характеру: *I told them we shouldn't be in until after*

tea; wait until after the show; it never has occurred to me till since the funeral today that..; changes since before the war; an old clock that had been with him since before his marriage fifty years ago..; many place – names do not go back to before the Norman Conquest; I could see you from across the valley; but the old man brought it out from under the bed; I could start the day with a pipe, instead of with my own company; his money went into the pockets of the greedy English lawyers instead of to the painters.

Для введення прийменниково-іменних сполучень вживаються в основному прийменники з часовим або просторовим значеннями.

У синтаксичних побудовах такого роду функція прийменника, що вводить прийменниково-іменний комплекс, не обмежена тільки встановленням зв'язку між прийменниково-іменним сполученням і керуючим словом; прийменник, що вводить прийменниково-іменне сполучення, одночасно виконує функцію об'єднання елементів цього сполучення в єдиний комплекс, що характеризується тісним зв'язком його членів.

Порівняємо: а) *I could see you across the valley. I could see you from the valley*; б) *I could see you from across the valley*.

Очевидно, що в наведених прикладах (а) зв'язок між прийменниками *across* й *from* з іменником *valley* зовсім вільний: прийменники *across* й *from* здійснюють синтаксичний зв'язок між керуючим дієсловом *see* і керованим іменником *valley*. У прикладі (б) *across the valley* виступає як єдине сполучення, кероване прийменником *from*, що встановлює зв'язок між цим сполученням і керуючим дієсловом *see*.

Таким чином, прийменник, що вводить прийменниково-іменну конструкцію, грає в синтаксичному плані двояку роль: сполучну між керуючим словом і керованим сполученням й одночасно об'єднуючу між членами прийменниково-іменного сполучення. Стягнення усередині прийменниково-іменного сполучення надає всьому комплексу субстантивний характер, що й веде до сприйняття його як єдиного цілого.

Особливий інтерес серед прийменників, що вводять прийменниково-

іменні сполучення, представляє *from*. Наприклад, в реченнях типу “*But the old man brought it from under the bed*” установлюється тісний зв’язок між *from* й *under*, що веде до утворення складного прийменника типу *onto, into, out of*. Як складні прийменники, утворені за допомогою *from*, ми визначили такі утворення: *from above, from among, from behind, from beneath, from beyond, from in front of, from hack of, from off, from out of, from out, from over, from under*.

Об’єднуюча функція прийменника розкривається також при приєднанні їм інфінітивних словосполучень: *a considerable argument arises about where to place it; it was one of a series with advice on how to recognize them; the problem of how to turn the present situation to account* [183, с. 96].

Часто вживання того або іншого прийменника залежить лише від передуючого йому дієслова. Так, наприклад, після дієслова *to laugh* – *сміятися* з вживається лише прийменник *at*: *He laughed at her joke* – Він сміявся над її жартом. Прикметник *sure* – *впевнений* вимагає після себе прийменника *of*: *He was sure of his success* – Він був впевнений у своєму успіху.

Багато прийменників збігаються за формою з прислівниками. Відрізнити їх можна по ролі, яку вони відіграють в реченні. Прийменники виражають відношення між іменниками (або займенниками) та іншими словами, є службовими, а не самостійними словами. Прислівники ж визначають дієслово, є самостійними словами і несуть на собі наголос:

Таблиця 3.6.

Прийменник	Родовий відмінок	Давальний відмінок
<i>вдзовж along</i>	Матвій пройшов впоперек, вдзовж свого поля [312] / They had built city-states in all the natural harbors along the Pacific Coast [347]	

<p><i>вглиб into the depths of</i></p>	<p>Вернувшись вглиб камери, він там мовчки щось понишпорив, а тоді приніс і дав Андрієві три мотузяних лапті [311] / Then the Son of God, Christ, abounding in love, will descend into the depths of the earth [343]</p>	
<p><i>всередині inside</i></p>	<p>Мене вони поклали всередині фургону, добре замостивши подушками й покривалами [324] / The agent who picked you up at the hotel slipped it inside your pocket before you left your room [343].</p>	
<p><i>всупереч contrary to</i></p>		<p>Камера, всупереч тюремним законам, зовсім не освітлена [311] / Cleopatra, hast, contrary to thy promise aided the rebel murderer Cassius [354]</p>
<p><i>замість instead of</i></p>	<p>Замість пісні плеснула задириста частушка [337] / He awoke feeling as if he had eaten heavily overnight, instead of having eaten nothing [354]</p>	
<p><i>коло by the side of</i></p>	<p>Коло лісу струмують темносині тіні [324] /He lay down by the side of the road and slipped into unconsciousness [343]</p>	

<p><i>навколо around</i></p>	<p>На команду варта заметушилась навколо порожнього ешелону і по всій території [311] / Around the edge of this cap was a stiff bandeau of leather [373]</p>	
<p><i>поза outside</i></p>	<p>Outside her room she ran into the blood lady wheeling her cart. [347] / Їх бачили з багатьох високих місць ген там у просторах поза ґратами [332]</p>	
<p><i>попереду in front of</i></p>	<p>He watched the easy walk of the other in front of him [361] / Так само жартома одхилилась од брата і пішла поруч з ним попереду батьків [329]</p>	
<p><i>повз past</i></p>	<p>І Залізник, кивнувши головою, попрямував повз старців і калік до цвинтаря [311] / The entire nation, with the exception of fourteen persons marched past the throne [345]</p>	
<p><i>поблизу close to</i></p>	<p>І от вони “привезли” зброю й заховали її поблизу Харкова на Рашковій дач [311] / We are so close to land [361]</p>	
<p><i>після after</i></p>	<p>Кревна помста після семи років утрачала вагу, й Людота се теж знав [314] / After a few minutes, he heard the sound of sharp hard heels against the tile floor in the hallway [347]</p>	

<p><i>проти opposite</i></p>	<p>Я хапком натяг на себе пальто й вибіг на вулицю саме проти Десятинної церкви [325] / Opposite him was another boy, particularly ragged at knee and elbow [348]</p>	
<p><i>подібно similar to</i></p>		<p>Гатило не носився подібно до конунга між своїх воїв [314] / It was quite similar to the one I had witnessed [361]</p>
<p><i>позаду behind</i></p>	<p>Перший дик з'явився на стежці тільки тоді, коли за Дніпром устало сонце [314] / They were so very confidential together, behind the curtains [348]</p>	
<p><i>поперек across</i></p>	<p>Стежка, що виднілася поперек поляни до печери [333] / A table richly covered with scarlet cloth was placed transversely across the platform [369]</p>	
<p><i>посеред in the midst of</i></p>	<p>Посеред тих звалищ величної природи виднілися подекуди медведячі стежки [333] / ... said Lockhart, standing flustered in the midst of the hall [367]</p>	

3.2. Особливості граматичної сполучуваності англійських та українських прийменників

Якщо зіставити прийменникову систему англійської мови, яка за морфологічним типом належить до аналітичних мов, з українською, то варто говорити про досить розвинену й динамічну систему прийменникових конструкцій останньої, які демонструють вияви аналітичності граматичного ладу цієї слов'янської мови. І, навпаки, здатність прийменника до морфемізації є одним із виявів нового синтетизму в сучасній, переважно аналітичній, англійській мові. Така можливість злиття з попереднім дієсловом чи віддієслівним елементом характерна риса загалом усієї групи германських мов. Вона не властива слов'янським, зокрема українській, в яких цьому словотворчому засобу відповідає префіксація. Морфемізований прийменник у таких-одинацях, як *hoped-for*, *jeered-at*, *unheard-of* тощо має односторонній зв'язок із попереднім елементом, а вся дієслівно-прийменникова конструкція (постпозитивна група) ад'єктивізується, тобто набуває нової категоріальної якості:

*"I don't understand such hostility," murmured he, watching as their **hoped-for** transport began to slip out of sight eastward [343].*

*The whole population are gazing on this **unheard-of** wonder with joy and amazement [344].*

*They are grotesquely gnarled and twisted, taking most **unthought-of** shapes and positions [366].*

Звертає на себе увагу той факт, що ці (*for*, *at*, *of*) й інші прийменникові форманти не мають аналогів ні серед постпозитивних придієслівних часток, ні серед прислівників. Це підтверджує думку про специфіку процесу синтетизації прийменникових конструкцій в сучасній англійській мові, які входять до складу постпозитивної групи: *He got up early; he put on his greatcoat; I hope you don't misunderstand me, he went on nervously.* У реченні *They made up their quarrel* елемент *up* – постпозитив; в реченні *Up in the*

mountains the air is clear and bracing – прислівник; в реченні *We went up the hill* – прийменник. Постпозитиви виступають як показники завершеності дієслівного комплексу: *Police caught up smugglers* – дієслово *to catch* – “ловити” вказує на незавершеність дії, а в комплексі з постпозитивом *up* дія стає завершеною: *catch up* – “спіймати”. Це своєрідне явище властиве саме англійській мові і не характерне ані для романських, ані для слов’янських мов [201].

У результаті зіставлення граматичних відношень в англійських та українських прийменникових конструкціях виявлено різну кількість граматичних моделей: в англійській мові 8: 1) V + Prep. + N (*I put a coin into the pocket*); 2) N + Prep. + N (*an envelope atop a sheet of paper*); 3) Prep. + N + V (*beyond the trees there was a house*); 4) V + Prep. + PP (*he appeared from behind the curtain*); 5) Adj. + Prep. + N (*happy with the news*); 6) Inf. + Prep. + N (*he was ready to go to the movies*); 7) V + Prep. + Adv. (*I hadn't cried until now*); 8) V + Prep. + Gerund. (*I can rely on being invited*), в українській – лише 3: 1) V + Prep. + N gen/acc/loc (*сторонній голос обізався ззаду нього*); 2) N + Prep. + N gen/acc/loc (*шлях в межах України*); 3) Prep. + N gen/acc/loc + V (*довкола долини палали вогні*). Кількісна перевага граматичних моделей в англійській мові пояснюється тим, що, втративши у ранньому середньоанглійському періоді систему відмінків, функцію вираження граматичних значень у синтаксичних конструкціях взяли на себе прийменники. Українська мова, окрім прийменників як засобів вираження граматичних відношень, зберегла систему відмінків, коли граматичне значення може виражатися шляхом зміни граматичної форми.

3.2.1. Моделі постпозиційних прийменникових конструкцій англійської мови. У сучасній англійській мові порядок слів має суттєве граматичне значення. Місце, що займає слово в реченні, стає засобом характеристики його граматичної функції, зумовленої зв’язками з іншими словами. Порушення звичайного порядку членів речення сприяє зміні

синтаксичних, семантичних й функціональних відношень, а з ними й усього змісту висловлення. Зміна порядку слів у реченні є в англійській мові або граматичним засобом оформлення певної структури речення, або емоційно-експресивним способом виділення якомусь членом речення.

Оскільки назва “прийменник”, як зазначає М. Балла, походить від латинського слова *prepositio*, яке складається з двох компонентів: *pre* (перед) і *positus* (поставлений), то традиційно прийменники визначають як слова, що розташовані перед іменником або займенником. Проте прийменники вживаються не тільки з іменниками та їх еквівалентами, але й з дієсловами, прикметниками, дієприкметниками і прислівниками. Тому прийменники, які вживаються з цими частинами мови, можуть вживатися як перед ними, так і після них [21].

Досліджуючи прийменникові синтаксичні утворення, лінгвісти справедливо вказують на обов’язковість двостороннього зв’язку прийменника з головним і залежним компонентами словосполучення [224]. А тому структура традиційної побудови двокомпонентного прийменникового словосполучення як в англійській, так і в українській мовах має спільну модель: “головний компонент + прийменник + залежний компонент” [232; 233]. Наприклад:

You are thinking about this girl.

He goes there for meeting her.

This preposition refers to this noun.

Утім, відмінною особливістю прийменників англійської мови є той факт, що вони можуть не втрачати зв’язки з повнозначними словами навіть при їх дистантному розташуванні [183, с. 61]. Наприклад:

What are you thinking about?

What does he go there for?

The noun this preposition refers to is a borrowing.

Існує декілька моделей інверсії прийменникових конструкцій, які описують дистантну постпозицію прийменника [176, с. 15].

Кожна модель має властиві їй граматичні, семантичні й функціональні особливості.

I модель: Pr. (Adv.) + V + Prep. Релевантною ознакою цієї моделі є наявність залежного члена, вираженого питальним займенником або прислівником *what, who (m), where, which* й ін.

Конструкції, побудовані за цієї моделлю, містять спеціальні питання, включаючи еліптичні: *What were you talking about?* [365]; *“I need your help; ‘she said at once. What about?’”* [347].

Переважно до цієї моделі належать підрядні речення, які за своєю синтаксичною функцією є підрядними підметами, присудками, додатками, обставинами місця, допусту тощо. Наприклад:

But what I wanted to talk to you about is the inquest [347]; *This isn't what I wanted you for* [347]; *I don't remember what I talked about* [365]; *There's more things and cheaper things and better things where we come from* [356]; *Whoever he looks like, he's become wonderfully handsome*” [366].

II модель: N + V + Prep. До цієї моделі належать конструкції з незалежним членом і прийменником у складі відносного підрядного речення й залежним членом у складі головного речення. При цьому залежний член функціонує як антецеденте підрядне речення. Таким чином, прийменникова група розчленована у різних частинах складнопідрядного речення: *I'm talking about a place you were not at, anyway* [355]; *I'm going to work for the things I believe in* [364].

У тому випадку, якщо підрядне речення вводиться відносними словами *which, who* або *where*, тоді залежний член дублюється також у складі підрядного речення, що зближає ці приклади з моделлю I: *This is young Oliver Twist whom we were speaking about* [348].

До даної моделі належать й стійкі формули на зразок *(not) that know* (або його еквіваленти) + *of* із модально-емфатичним запереченням: *Is he dead? Not that I know of* [345].

III модель: N + Participle II + Prep. Релевантною ознакою цієї моделі

є наявність дієприкметника II пасивного стану як незалежного члена. Залежним членом у цьому випадку є підмет або суб'єкт неособової дієслівної форми: *In Dufton, or even Warley I was thought of as being a big man* [344].

Постпозитивне розміщення прийменника найчастіше має місце в тричленній конструкції з об'єктно-предикативним членом: *See her tomorrow and get it done with* [342].

Відокремлення прийменника характерно для конструкцій з атрибутивним дієприкметником II у постпозиції по відношенню до означуваного слова: *Sam intimated by a nod that he recollected the problem alluded to by his parents* [348].

Особливо часто атрибутивний дієприкметник II зустрічається в поезії як засіб стильового забарвлення: *What temper at the prospect did not wake to happiness unthought of?* [365] або там, де потрібні короткі лаконічні висловлення: *Privilege: an advantage not shared in by all* [358].

Відокремлення прийменника відбувається тоді, коли дієприкметник II вживається у функції препозитивного означення. При цьому зберігається звичайне лінійне розташування компонентів прийменникового сполучення: *незалежний член – прийменник – залежний член*: *He was a well carred for wearon* [363].

У таких побудовах прийменник пов'язаний із залежним членом не безпосередньо, а через дієприкметник . Опосередкований характер зв'язку прийменника із залежним членом виражається на формальному рівні, тобто в дефісному написанні. Прийменник з дієприкметником утворює у цьому випадку прикметник-комполит.

IV модель: N (Pr.) + Inf. + Prep. Релевантною ознакою моделі IV є інфінітив як незалежний член [214]. Найбільш уживаною конструкцією з відокремленим прийменником є постпозитивний атрибутивний інфінітив: *There was no dry spot to sleep on* [358].

Оскільки інфінітив у таких конструкціях виконує функцію неузгодженого означення, то позначувальне, що є залежним членом

прийменникової групи, найчастіше виражається іменниками широкої семантики (*thing, place, matter, time*) або неозначеними займенниками: *I wanted someone to talk to...* [336]; *There is nothing to envy me for* [365]; *We got something else to worry about* [364].

Відокремлення прийменника, як правило, має місце у випадку, якщо інфінітив входить у складений присудок, частиною якого є прикметник, що передає модальне відношення між підметом (позначувальним) і дією, вираженою інфінітивом: *She's lovely, I said. Not just lovely to look at-she's sweet and innocent and good* [360]; *But he knew that, when I had paid the fee, I should not have enough to live on* [364].

Часте використання відокремленого прийменника спостерігається в інфінітивних зворотах з *for*: *It's not important enough for me to think about and yet it is, because it's a symbol* [361].

Широке вживання інфінітива з відокремленим прийменником сприяє утворенню стійких сполучень: *to begin with, to start with, to add to*, які виконують функцію вставного члена речення. Як залежний член виступає все речення, в якому функціонує вставний член: *To begin with, he was no more gently born than I was* [350].

V модель: N + Gerund + Prep. Релевантною ознакою цієї моделі є герундій як незалежний член: *Of course, 'tis the only thing worth working for, fighting for, dying for* [356].

Звертає на себе увагу найбільша частотність конструкцій із прийменниками після слова *worth*.

VI модель: N + V + Prep. Релевантною ознакою моделі VI служить дистантність залежного члена (звичайно прийменникового дододатку або прийменникової обставини) від прийменника у фінальній позиції речення: *The other two I should have to dig back for and contrive* [359]; *This I had never thought of* [349]; *What a state she must be in* [372].

Відокремлення прийменника в цій моделі відбувається за рахунок інвертованого порядку слів і використовується винятково з метою створення

емфазі. На відміну від попередніх моделей, релевантними ознаками яких є синтаксико-морфологічна будова, модель VI не пов'язана ні з якою конкретною граматичною конструкцією, а тому ми її віднесли до моделі, в якій прийменники виражають функціонально-семантичні відношення.

VII модель: N (Pr.) + V + Adj. + Prep. Релевантною ознакою цієї моделі є суфікс прикметника – *able*. Незалежний член представлений в основі прикметника, а залежний – у підметі або позначувальному: *I didn't think you'd be talkable-to* [363]. Оскільки ця модель пов'язана з конкретним суфіксом, то ми її визначили як словотворчу.

Наявність перерахованих вище ознак не виключає, безумовно, конструкції із препозитивним прийменником. Синонімічні побудови із пре- і постпозитивним прийменником зустрічаються звичайно в моделях I, II й VI: *Socane (with dignity) Do you know to whom you are speaking, my good man? Lickcheese (recklessly) I know well enough who I'm speaking to* [359].

Граматична синонімія відкриває широкий простір для функціональної варіативності подібних паралельних конструкцій.

В поодиноких випадках вживається постпозитивний прийменник без наявності релевантних ознак, перерахованих вище. Прикладом такого вживання є конструкція з *over*: *get something over with: Why didn't he get it over with?* [364].

Подібна конструкція, очевидно, утворилася за аналогією зі зворотом *Accusative plus Participle II*, тобто моделі III.

Обов'язкове дистантне вживання прийменника спостерігається в моделях III й VII. У моделях IV й V прийменник розташований препозитивно лише в тих випадках, коли інфінітив або герундій не входять у розглянуті вище конструкції, що зумовлюють відокремлення прийменника. Оскільки, конструкції з відокремленим прийменником є для герундія й інфінітива більше вживаними, то, узагальнюючи вище викладене, можна твердити, що постпозиція прийменника в цілому характерна для моделей, релевантними ознаками яких є наявність прийменникової групи в незалежному члені, тобто

в моделях III, IV, V, VII.

Слід зазначити, що виділені для кожної моделі ознаки не є взаємовиключними. У ряді випадків можлива наявність не однієї, а двох ознак, у зв'язку із чим той самий приклад може належати до двох різних моделей: *That's the woman that is not to joke about* [349].

Наведений приклад може бути віднесений або до моделі II, оскільки залежний член прийменникової групи є антецедентом підрядного означального речення, або до моделі IV, оскільки незалежним членом служить постпозитивний атрибутивний інфінітив.

Наявність двох різних релевантних ознак відокремлення прийменника має місце й у прикладі типу: *Well, what is there to look so happy about?* [356]. Тут ознакою моделі I є питальне слово *what* як залежний член, ознакою ж моделі IV служить інфінітив як незалежний член.

Виділені моделі характерні для всіх можливих випадків відокремлення прийменника в сучасній англійській мові. Вживання постпозитивного прийменника поза рамками розглянутих вище конструкцій має оказіональний характер і становить наближений варіант до тієї або іншої моделі [31, с. 84].

Найбільш уживані прийменникові сполуки, побудовані за моделлю I: *talk about, what...be like, where...come from, what...look like, what...be (all) about, what...be up to, look for, think about, wait for, think of, where...go to, what...go through, what...drive at, where...get to, be in, be afraid of, come to, ask for, what...be after, what...see about, get at, where...be from, what...have been through, what...be made of, talk of, believe in*. Прийменники *about, from, up to, for, of, to, through, at, in, after* найчастіше беруть участь у формуванні моделі I **постпозиційної прийменникової конструкції**.

Треба зауважити, що тільки в моделі I зустрічається прийменник *like*. Більшість з цих прийменників є синсемантичними, які виражають такі типи семантичних відношень: просторові, темпоральні та причинові: *about, from, for, of, through, in*. Прийменники *to, at, after, up to* виражають темпоральне та просторове значення.

Щодо моделі II, то тут найбільш уживаними є сполуки: *think of, talk about, look at, be in, tell about, be interested in, look for, (not) that I know of, know about, hear of, speak of, speak about, think about, tell of, talk to, care about, hope for, go to, line in, be after, believe in, worry about, care for, take (get) hold of, come from, go through, speak to, wish for, read about, look upon, be sure of, be sorry for, account for, get rid of, indulge in, live with, hear about, listen to, come to, pass through*. Прийменники *of, about, at, in, for, to, after, from, through, upon, with* найчастіше беруть участь у формуванні моделі II.

Як і в моделі I, більшість із прийменників можуть виражати такі ж типи семантичних відношень: просторові, темпоральні та логічні: *about, from, for, of, through, in*. Прийменники *to, at* мають темпоральне та просторове значення. Прийменник *with* виражає два основні значення: причини та простору.

До найбільш уживаних сполук моделі III належать: *call upon, do with, speak to, do for, talk about, meet with, send for, dispose of, refer to, take care of, listen to, look at, speak of, agree to, pay for, provide for, look upon, shoot at, rely upon*. Найчастіше вживаними прийменниками у конструкції моделі III є: *upon, with, to, for about, of, at*.

Найбільш уживані сполуки моделі IV: *think about, look at, worry about, live in, speak of, talk to, think of, talk about, live with, look after, go to, attend to, be grateful to, be afraid of, remember by*.

Прийменники IV моделі виражають такі типи семантичних відношень: темпоральні, просторові, причинові: *about, in, of*; темпоральні, просторові: *to, at, after, by*.

Прийменник *with*, що виражає значення причини та простору, також характерний і для моделі IV.

У моделях V, VI, VII вживаються майже всі вище перераховані прийменники, що виражають різні значення: *of, about, at, in, for, to, after, from, through, upon, with*.

Препозиційні прийменникові словосполучення зустрічаються також у

моделях I, II й VI, тобто прийменники, притаманні цим моделям, можуть займати препозицію по відношенню до тих частин мови і членів речення, з якими вони вжиті.

Постпозицію найчастіше займають прості прийменники, більшість з яких виражають три основні значення: темпоральне, просторове та причинове. У постпозиції прийменники вживаються з дієсловом (найчастіше), дієприкметником II, інфінітивом, герундієм та прикметниковою конструкцією з суфіксом – *able*.

3.2.2. Моделі відмінково-прийменникових конструкцій української мови. Кожний український прийменник має визначене коло зв'язків з відповідними відмінками і виражає певні відношення тільки з відповідною формою. На цій основі у роботі виявлено моделі граматичної сполучуваності прийменників, тобто відмінково-прийменникових конструкцій української мови.

Модель I. Прер. (біля, близько, коло, від / од, до) + Gen. Так, наприклад, з одним родовим відмінком уживаються прийменники:

1) **біля, близько, коло**, що позначають:

– місце дії, близькість до чогось: *Біля стерна сидів командир* [311];
Коло лісу струмують темносині тіні, а тут, на городах, вони ще ледве беруться сизим димком [324]; *З одної ями, що була близько 3 метрів од берега Кубані, козаки підкопались до річки* [324];

2) **від (од)**, що виражають:

– просторові відношення віддалення: *Батько й мати не одходили від його постелі, трусились і мовчки боролись з смертю* [316];

– причину: *Помер від хвороби нирок на шляху до Едірне* [318];

– порівняння при вищому ступені порівняння: *солодший від меду, вищий від брата* (паралельно: *солодший за мед*);

3) **до**, який вказує:

– кінцевий пункт напряму дії: *До станції не більше години їзди* [317];

– час або мету дії: *Сторонньому здалося б, що на заставі готуються до свята або до зустрічі високого начальства* [317];

– об'єкт дії: *Тож мусить тепер ховатися за свою надмірну любов до онука і Ярки* [313]

Модель II. Преп. (через) + Асс. Прийменник **через** уживається тільки зі **знахідним відмінком** і виражає значення:

– руху впоперек чогось, серединою або зверху: *Дмитро перший провів Орла **через** місток, пройшов берегом і зупинився перед драговиною* [337];

– час: ***Через** сім літ усе повторюється, як і в тій товстезній книзі, що її колись Годой умисне забув у сьому теремі* [314];

– причину: *Тільки **через** це його чекання я повернув за ними* [316];

– засіб, посередництво: ***через** брата;*

– надмірність у прислівникових зворотах: *прийти **через** силу, перевалити **через** міру.*

III модель: Преп. (на, над / наді, під / піді) + Асс. + Abl. (Inst.) З двома відмінками уживаються такі прийменники:

1) **на** – зі **знахідним і місцевим** відмінками: а) зі **знахідним** відмінком *на* позначає:

– місце або предмет, на який направлена дія: *Вона миттю заслала скатертю стіл, поклала на столі хліб, накинула **на** себе горсет* [327];

– мету: *Тепер почали в плавнях полювати **на** них, як на дичину, і вбивати поодиноці* [324];

– призначення: *Мамо, лишаємо тобі найменшого **на** поміч і потіху* [339]

б) з **місцевим** відмінком *на* позначає:

– місце, де відбувається дія: *Увечері того ж дня вони втрьох сиділи **на** колоді* [311];

– оточення, в якому відбувається дія: *Вони стояли обнявшись, чого раніше не дозволили б собі **на** людях* [319];

– час: *Галя теж охоче погодилася б на сьому* [311];

– перебування в якомусь стані, положенні: *І я, не довго думавши, бебех на коліна, та на чотирьох та туди з світою* [313];

– привід, причину: *А камеру наглядач, на прохання нещасних мешканців, залишив відчиненою, щоб провітрювалась і просихала* [311].

2) **над (наді)** зі **знахідним і орудним** відмінками: **Модель III. Прер.** (**над / наді, під / піді**) + **Acc. + Abl (Inst)**:

а) зі **знахідним** відмінком *над* позначає:

– напря́м дії, місце: *Над ліси підносилися рицарські списи* [310];

– ступінь порівняння: *Розумнішого над нього немає* [319];

– більше, поверх”: — *Поблагослови сина... — над силу промовила вона, коли Демка вже вели до стайні* [324];

б) з **орудним** відмінком *над* позначає:

– просторові відношення: *Здається, щось над землею проти вітру повзе* [332];

– об’єкт думки, праці, уваги, суму, жалю тощо: *Вона схиляється над папером, читаючи його, може в сотий раз* [327];

3) **під (піді)** зі **знахідним і орудним** відмінками:

а) з **орудним** відмінком *під (піді)* позначає

– просторову близькість: *Сидів він під сліпучо–синім небом і під гілкою бузку і, склавши грубезні свої руки, спочивав* [311];

б) зі **знахідним** відмінком *під (піді)* позначає

– час: *під Новий рік, діло було під весну*;

– чинність дії: *Під руку Текелія було надано велике військо* [324].

З **трьома** відмінками уживаються такі прийменники:

1) з (**із, зі, зо**) – з **родовим, знахідним і орудним** відмінками: **Модель**

IV. Прер. (**з / із, зі, зо, за**) + **Gen. + Acc. + Abl (Inst)**:

а) з **родовим** відмінком з (*із, зі, зо*) позначає:

– напря́м руху з якоїсь точки чи середовища: *Глянув на свою стару, що плакала між жінками, і виймив із пазухи хустину* [339];

– матеріал: *Ліплять хатки з піску* [316];

- причину: *Василько мало не плакав з жалю [327];*
- стосунок до певної галузі науки, мистецтва, техніки: *вправи з граматики, лекції з літератури;*
- б) зі знахідним відмінком з (*із, зі, зо*) позначає:
 - приблизність: *Супроводжувало їх з десяток бостанджіїв, зготовлених на все лихе [317];*
 - в) з орудним відмінком з (*із, зі, зо*) позначає:
 - стан: *Усі хлопці, як сполошені горобці, попирскали до лавок, тільки Гриць зостався зі сльозами в очах і з губами, забіленими крейдою [341];*
 - наявність чогось у чомусь: *книжка з малюнками; робота з помилками;*
 - спосіб дії: *Грім тріскає з такою силою, що аж посуд дзвенить у шафах [316];*
- 2) **за – з родовим, знахідним, орудним** відмінками:
 - а) з родовим відмінком *за* позначає:
 - час (період): *Коли припливав за місяць — малий уже грав почуте лиш раз [317];*
 - б) зі знахідним відмінком *за* позначає:
 - просторові відношення: *Вересневе сонце непомітно зайшло за потріскані негусті хмари і зразу ж розіслало аж за ліс недобілені полотна [327];*
 - характер дії: *І за роботу так візьмуться, аж гай шумітиме... [327];*
 - часові відношення: *Доктор попрощався й вийшов обіцявши за дві години прислати вінок [327];*
 - відстань: *Я стояв ступнів за десять від неї, а вона коло самої трибуни [316];*
 - тимчасову чинність, непостійність, несталість дії, ознаки тощо: *Ольга Дмитрівна за професією була лікаркою і при появі пораненого враз забула про все [311];*
 - більше, поверх: *йому вже за сорок;*

в) з *орудним* відмінком за позначає:

- чергування, порядок, послідовність: *іде за мною*;
- причину: *За дурною головою і ногам нема спокою (Нар. тв.)*.

Модель V. Прер. (у / в) + Gen. + Acc. + Loc.: уживається з **трьома відмінками**:

а) з *родовим* відмінком у (в) позначає:

- приналежність: *у мене*;

б) зі *знахідним* відмінком у (в) позначає:

– простір, предмет, в середину якого направлена дія: *Змій кокетує і хитає головою то в той бік, то в другий, наче комусь шепче на вухо [316];*

– новий стан особи: *Батькове вирішення вступити в колгосп окрило його [318];*

– час: *Сіла біля них у головах, гляділа на них тихенько від зорі до сходу сонця і – в той час посивіла [339];*

– міру, вартість: *Сьогодні в сотий раз прокляв він владу й лад, і врожаї, і землю, і навіть дощ, якого закляв не поливати колгоспних нив [318];*

в) з *місцевим* відмінком у (в, уві) позначає:

– місце, в середині якого відбувається дія: *В селі ні одна мама так не банує за синами [339];*

– час: *у червні місяці, у 1945 році;*

– стан: *В очікуванні якихось страшних вістей від Ольги, Рюрик комусь махнув рукою [322];*

Модель VI. Прер. (по) Acc. + (Loc. + Dat. – дискусійно) уживається з **трьома відмінками**:

а) зі *знахідним* відмінком по позначає:

– межу дії: *Але скоро тільки купа їх, по пояс бродячи в воді, вихилилася з-за захищеного прибережжя [341];*

– час: (із значенням після): *Ніколи на своїм віку нікуди він не поспішив і не зрадив своєї вдачі й по цей день [318];*

– підставу для розпізнавання певної дії, ознаки: Розкажіть же мені товком та **по** правді, як же воно буде, коли ви тут побудуєтесь? [325];

Щодо нормативного вжитку прийменника *по* з місцевим чи давальним відмінком, то очевидна наявність конструкцій з місцевим (а не давальним) відмінком у множині (*розпорядження по школах*). Сьогодні велику групу становлять конструкції, у яких прийменник *по* замінили інші українські прийменники або безприйменникові словосполучення на зразок *заходи для забезпечення, проректор з навчальної роботи, йти лісом* тощо. Хоча в творах українських письменників ми знайшли приклади, де прийменник *по* вживається з давальним відмінком:

І по звичці задумається, пірне в свої турботи [337]; *Дивна дівчина! — думалось йому раз по разу, такої я ще й не видав ніколи. Тухольці не люблять неправди; вони хоч і засудили нас, то, може, по своєму праву* [341];

Прийменник може вживатися з формою **одного** непрямого відмінка (наприклад: *без, біля, від, для, до, з-за (із-за), з-під, проти, серед* уживається тільки з родовим) або може сполучатися з **двома** відмінками наприклад: *над, під, перед, поза* – із знахідним і орудним відмінками; *на, о (об)*, – із знахідним і місцевим відмінками), чи із **трьома** відмінками (наприклад: *з, за, між* – з родовим, знахідним, орудним відмінками; *в (у)* – з родовим, знахідним, місцевим відмінками).

Висновки до розділу 3

Варіантна граматична сполучуваність англійських прийменників є специфічною і якісно відмінною від сполучуваності українських прийменників. Це пояснюється здатністю української мови вводити слова тільки субстантивного характеру. Англійський прийменник має здатність сполучатися з дієсловом, при цьому відбувається послаблення його інваріантного лексичного значення.

Англійський прийменник не обмежується введенням тільки таких

розрядів слів, як іменник, займенник, числівник і субстантивований прикметник, а може додатково приєднувати: 1) герундій – особливу іменну форму дієслова, 2) особливий клас займенникових прислівників. Крім окремих слів, англійський прийменник приєднує прийменниково-іменні сполучення, різні інфінітивні словосполучення і навіть цілі синтаксичні групи, що збігаються за формою з підрядними реченнями.

Окремі англійські прийменники, виконуючи суто граматичну функцію, виражають ті відношення, що в українській мові передаються в конструкціях з непрямыми відмінками як без прийменників, так із прийменниками. Це насамперед прийменники, які виконують функції колишніх відмінкових флексій іменників англійської мови, коли флексії втратили свої смислорозрізнявальні функції.

При аналізі синтаксичної ролі прийменників англійської мови було встановлено, що прислівникові прийменники можуть виступати в якості обставини, атрибутиву чи додатку. Ці прийменники можуть виражати також об'єктні та суб'єктні (агентивні) відношення. Полісемантичні прислівникові прийменники можуть виражати атрибутивні, обставинні та агентивні відношення. Прикметникові прийменники можуть виступати в ролі обставини чи означення та виражати агентивні та об'єктні відношення. Дієприкметникові прийменники виражають обставинні, об'єктні та агентивні відношення. Відіменні причинні прийменники передають обставинні та об'єктні відношення.

У результаті зіставлення граматичних відношень в англійських та українських прийменникових конструкціях виявлено різну кількість граматичних моделей: в англійській мові – 8: 1) V + Prep. + N; 2) N + Prep. + N; 3) Prep. + N + V; 4) V + Prep. + PP; 5) Adj. + Prep. + N; 6) Inf. + Prep. + N; 7) V + Prep. + Adv.; 8) V + Prep. + Gerund., а в українській – лише 3: 1) V + Prep. + N gen/acc/loc; 2) N + Prep. + N gen/acc/loc; 3) Prep. + N gen/acc/loc + V.

Розглядаючи питання постпозиційності англійських прийменників, нами було визначено 7 моделей, в яких прийменник вживаний у постпозиції:

1) Pron. (Adv.) + V + Prep.; 2) N + V + Prep.; 3) N + Part. II + Prep.; 4) N (Pron.) + Inf. + Prep.; 5) N + Ger. + Prep.; 6) N + V + Prep.; 7) N (Pron.) + V + Adj. + Prep.

У ролі постпозиції найчастіше виступають прості прийменники, більшість з них можуть виражати три основні лексичні значення: темпоральне, просторове та значення причини. Прийменники виступають в постпозиції з дієсловом, дієприкметником II, інфінітивом, герундієм та прикметниковою конструкцією з суфіксом *-able*. Але найчастіше прийменники виступають в постпозиції з дієсловом.

Щодо граматичної сполучуваності українських прийменників, то встановлено, що ці прийменники, переважно непохідні, вступають у чітко визначені зв'язки з відповідними відмінками і виражають певні відношення тільки з відповідною формою. На цій основі у роботі визначено 6 моделей відмінково-прийменникових конструкцій української мови: 1) Prep. (біля, близько, коло, від / од, до) + Gen.; 2) Prep. (через) + Acc.; 3) Prep. (над / наді, під / піді) + Acc. + Abl (Inst); 4) Prep. (з / із, зі, зо, за) + Gen. + Acc. + Abl (Inst); 5) Prep. (у / в) + Gen. + Acc. + Loc.; 6) Prep. (по) Acc. + Dat. + Loc.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження базується на таких положеннях: 1) прийменники є тим лексико-граматичним класом релянтів, що репрезентують інваріантно-варіантні відношення між предметами, ознаками, станами, діями; 2) лексичним значенням прийменника є позначення різних типів семантико-сміслових відношень між реаліями та явищами навколишнього світу; граматичним значенням – поєднання повнозначних слів в аналітичному словосполученні; 3) семантико-сміслові відношення визначаються на основі семантичної структури прийменників – схеми-образу – інваріанта значення, що складається з набору семних характеристик, потенційно властивих цій категорії слів як елементам мовної системи, які актуалізуються в контексті; 4) граматичні відношення прийменника в словосполученні визначаються ліво- та правобічними дистрибуціями.

Спираючись на процедуру компонентного аналізу, архісему семантичної структури прийменників становить субкатегоріальна ознака ‘відношення’ (релятивність). Диференційними семами є інваріантні семантичні відношення: ‘просторові (локальні й акціональні)’, ‘темпоральні’, ‘логічні’. Ідентифікаційні семи визначають обсяг значення прийменників всередині семантичних відношень. У свою чергу ідентифікаційні семи реалізуються в потенційних семах, встановлюючи смислові відношення.

Розроблена методика зіставлення англійських та українських прийменників і прийменникових конструкцій виявилася ефективною для встановлення інваріантно-варіантних семантичних відношень між фізичними об’єктами у просторі, абстрактними поняттями у часі й логічними – у часопросторі, а також для виявлення особливостей їхньої граматичної сполучуваності.

Інваріантні відношення у прийменникових конструкціях зіставлених мов виявлено на основі прийменників з ознаками: ‘просторова локальність’, які класифіковано у 3 підгрупи з ідентифікаційними семами: ‘місце перебування’, ‘вказівка на предмет’, ‘положення’; ‘просторова акціональність’ – у 3 підгрупи з ідентифікаційними семами: ‘шлях руху’, ‘напрямок руху’, ‘межа руху’; ‘темпоральність’ – у 4 підгрупи з ідентифікаційними семами: ‘одночасність’, ‘попередність дії щодо часового орієнтира’, ‘наступність дії щодо часового орієнтира’, ‘тривалість’; ‘логічність’ – у 6 підгруп з ідентифікаційними семами: ‘причини’, ‘наслідку’, ‘мети’, ‘порівняння’, ‘допусту’, ‘винятків’.

У межах потенційних сем визначено рефлексивні смислові відношення (еквівалентні). Симетричні (частково еквівалентні відношення) простежуються у морфологічному походженні прийменників (первинні/вторинні). У зв’язку з тим, що синонімічний потенціал полісемантичних прийменників є ширшим в українській мові, порівняно з англійською, то мають місце українські безеквівалентні лексико-семантичні варіанти прийменників. Англійські безеквівалентні варіанти є поодинокими.

Інваріантне значення прийменника – це абстракція, воно розпізнається у зіставленні зі значеннями інших прийменників як окремий тип відношень у парадигматичному плані, а конкретизується внаслідок актуалізації у синтагматичному плані – позначенні цього типу відношень між окремими об’єктами. Інваріантне значення прийменника характерне для вільних та фіксованих прийменників.

Вільні лексичні прийменники встановлюють відношення простору і часу і мають синтаксичну незалежність. Вони не зв’язані фразеологічними сполученнями, і тому їх зв’язок з іншими словами не буває постійним, а залежить від кожного окремого випадку. Фіксовані лексичні прийменники встановлюють здебільшого умовно-наслідкові відношення і мають синтаксичну залежність. Вжитий з іменником, займенником, дієсловом, прикметником чи прислівником, фіксований прийменник своїм лексичним

значенням вказує або уточнює зміст цих відношень. Різниця між вільними і фіксованими прийменниками полягає в тому, що в конструкції з вільним прийменником вирішальним є значення самого прийменника, тоді як в конструкції з фіксованим прийменником вирішальне значення має повнозначне слово.

Зіставно-типологічний аналіз однакового кількісного реєстру досліджуваних полісемантичних та моносемантичних англійських та українських прийменників (по 300 од. у кожній із мов) засвідчив таку тенденцію: на внутрішньомовному рівні кількість моносемантичних прийменників в англійській мові вдвічі більша (198 од.), ніж абстрактних прийменників (102 од.). В українській мові, навпаки, конкретних зареєстровано 111 од., полісемантичних – 189 од. На міжмовному рівні українські прийменники характеризуються ширшою абстракцією, ніж англійські, тобто кількість українських полісемантичних прийменників є вдвічі більшою.

Варіантна граматична сполучуваність англійських прийменників є дуже специфічною і якісно відмінною від українських прийменників. Це пояснюється здатністю українських прийменників вводити слова тільки субстантивного характеру. Англійський прийменник має здатність вводити і дієслова, при цьому відбувається послаблення його інваріантного лексичного значення. Прийменник підлягає впливу дієслова і є залежним від останнього, внаслідок чого сформувалися прийменникові ідіоматичні конструкції.

Англійський прийменник може додатково приєднувати: 1) герундій – особливу іменну форму дієслова, 2) особливий клас займенникових прислівників, 3) різні інфінітивні словосполучення і 4) синтаксичні групи, що збігаються за формою з підрядними реченнями. В українській мові підрядні речення приєднуються лише підрядними сполучниками і сполучними словами.

Окремі англійські прийменники, виконуючи суто граматичну функцію, виражають відношення, що в українській мові передаються в конструкціях з непрямыми відмінками як без прийменників, так із прийменниками. Це

насамперед прийменники, які виконують функції колишніх відмінкових флексій іменників англійської мови, коли ті втратили свої смислорозрізнявальні функції.

У результаті зіставлення граматичних відношень в англійських та українських прийменникових конструкціях виявлено різну кількість граматичних моделей: в англійській мові – 8: 1) V + Prep. + N; 2) N + Prep. + N; 3) Prep. + N + V; 4) V + Prep. + PP; 5) Adj. + Prep. + N; 6) Inf. + Prep. + N; 7) V + Prep. + Adv.; 8) V + Prep. + Gerund., а в українській – лише 3: 1) V + Prep. + N gen/acc/loc; 2) N + Prep. + N gen/acc/loc; 3) Prep. + N gen/acc/loc + V.

Розглядаючи питання постпозиційності лише англійських прийменників, у роботі визначено 7 моделей, в яких прийменник вживаний у постпозиції: 1) Pron. (Adv.) + V + Prep.; 2) N + V + Prep.; 3) N + Part. II + Prep.; 4) N (Pron.) + Inf. + Prep.; 5) N + Ger. + Prep.; 6) N + V + Prep.; 7) N (Pron.) + V + Adj. + Prep. У ролі постпозиції найчастіше виступають непохідні прийменники з інваріантним значенням темпоральності, просторовості та причини.

Щодо граматичної сполучуваності українських прийменників, то встановлено, що ці прийменники, переважно також непохідні, вступають у чітко визначені зв'язки з відповідними відмінками і виражають певні відношення тільки з відповідною формою. На цій основі у роботі визначено 6 моделей відмінково-прийменникових конструкцій української мови: 1) Prep. (біля, близько, коло, від / од, до) + Gen.; 2) Prep. (через) + Acc.; 3) Prep. (над / наді, під / піді) + Acc. + Abl (Inst); 4) Prep. (з / із, зі, зо, за) + Gen. + Acc. + Abl (Inst); 5) Prep. (у / в) + Gen. + Acc. + Loc.; 6) Prep. (по) Acc. + Dat. + Loc.

Перспективами подальших досліджень є вивчення нових похідних прийменників англійської мови і зіставлення їхніх значень з новими прийменниками української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адмони В. Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / Владимир Григорьевич Адмони. – Таллин : ТПН, 1988. – 392 с.
2. Адмони В. Г. Основы теории грамматики / Владимир Григорьевич Адмони / [под ред. В. М. Жирмунского, М. М. Гухман, С. Д. Кацнельсона]. – [2-е изд.]. – СПб., 2004. – 104 с.
3. Адмони В. Г. Полевая природа частей речи (на материале числительных) / Владимир Григорьевич Адмони // Вопросы теории частей речи. – Л. : Наука, 1968 . – С. 98–107.
4. Аксененко Б. Н. Предлоги английского языка / Борис Николаевич Аксененко. – М. : Изд-во лит. на ин. яз., 1956. – 320 с.
5. Акулова К. П. К вопросу о системности валентных свойств синонимичных глаголов : межвуз. сб. / [К. А. Иванова (отв. ред.), И. В. Арнольд, Е. И. Чупилина и др.] / К. П. Акулова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1979. – С. 12–21.
6. Аникина Н. В. Формальное распознавание смысла английских многозначных предлогов : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04: „Германские языки” / Н. В. Аникина. – Л., 1985. – 42 с.
7. Аничков И. Е. Вступительная статья к книге Аксененко Б.И. / Игорь Евгеньевич Аничков // Предлоги английского языка. – М. : Изд. лит. на иностр. яз., 1956. – С. 3–16.
8. Апресян Ю. Д. Исследования по семантике и лексикографии / Юрий Дереникович Апресян. – М. : Языки славянских культур, 2009. – Т. 1 : Парадигматика. – 568 с.
9. Апресян Ю. Д. К построению языка для описания синтаксических свойств речи / Юрий Дереникович Апресян // Проблемы

структурной лингвистики. – М. : Наука, 2005. – 525с.

10. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика / Юрий Дереникович Апресян. – М. : Наука, 2004. – 366 с.

11. Апресян Ю. Д. Современные методы изучения значений и некоторые проблемы структурной лингвистики / Юрий Дереникович Апресян // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 2004. – С. 34–50.

12. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков / Владимир Дмитриевич Аракин. – М. : Просвещение, 1989. – 274 с.

13. Арутюнова Н. Д. О критерии выделения аналитических форм / Н. Д. Арутюнова // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М. : Наука, 1965. – С. 89–93.

14. Артюхова В. И. Взаимосвязь лексики и грамматики в приглагольных предложных конструкциях современного английского языка : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / В. И. Артюхова. – М., 1965. – 25 с.

15. Астафьева Н. И. Современный русский язык : служебные части речи, модальные слова, междометия / Н. И. Астафьева, И. А. Киселев, З. Ф. Кравченко. – [2-е изд.]. – Минск : Вышэйшая школа, 1982. – 110 с.

16. Астрова Л. И. Особенности лексико-грамматической природы предлогов / Л. И. Астрова // Тезисы докладов на VIII науч. конф. Киргизского госуд. ун-та : сб. ст. – Фрунзе : Киргизский госуниверситет, 1959. – С. 3–6.

17. Бабушкин А. П. Калейдоскопическая образность концепта “время” / Анатолий Павлович Бабушкин // Категоризация мира : пространство и время : матер. науч. конф. – М. : Диалог – МГУ, 1997. – С. 148–150.

18. Бадхен М. В. Сочетание наречий here, there с предлогами современного английского языка / М. В. Бадхен // Лингвистические исследования. – М., 1978. – С. 30–34.

19. Балабан Г. С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Г. С. Балабан. – К., 2007. – 19 с.
20. Балашова С. П. Теоретическая грамматика английского языка / С. П. Балашова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1983. – 254 с.
21. Балла М. І. English preposition. Вживання прийменників в англійській мові / Микола Іванович Балла. – К. : Чумацький шлях, 2000. – 230 с.
22. Балла М. І. Вживання прийменників в англійській мові / Микола Іванович Балла. – К. : Радянська школа, 1967. – 174 с.
23. Барковская И. Б. Предлоги в английском языке. Выражение объектных отношений / И. Б. Барковская, Е. А. Рейман, Н. В. Успенская. – Л. : Наука, 1973. – 127 с.
24. Барковская И. Б. Предлоги в английском языке: [сборник упражнений] / И. Б. Барковская, Е. А. Рейман, Н. В. Успенская. – Л. : Наука, 1967. – 107 с.
25. Бархударов Л. С. Очерки по морфологии современного английского языка / Леонид Степанович Бархударов. – М. : Высш. Школа, 1966. – 200 с.
26. Баудер А. Я. Части речи – структурно-семантические классы слов в современном русском языке / Баудер Анатолий Яковлевич. – Таллин : Валтус, 1982. – 184 с.
27. Безлепкин Н. И. Философия языка в России : к истории русской лингвофилософии / Николай Иванович Безлепкин. – СПб. : Искусство-СПБ, 2002. – 272 с.
28. Беляева М. А. Грамматика английского языка : [учеб. пособие для студ. неяз. вузов]. – [3-е изд.] / Мария Александровна Беляева. – М. : Высшая Школа, 1967. – 349 с.
29. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист : [пер. с

фр. Ю. Н. Караулова]. – Благовещенск : БГК имени И. А. Бодуэна де Куртене, 2004. – 525 с.

30. Берман И. М. Грамматика английского языка : [курс для самообразования] / Иосиф Моисеевич Берман. – Минск : Выш. Школа, 1999. – 288 с.

31. Бирнбаум Я. Г. Некоторые особенности постпозитивного употребления предлогов в современном английском языке / Я. Г. Бирнбаум, Е. С. Смушкевич // Вопросы германо-романского языкознания и методики преподавания иностранных языков. – Иркутск : ИГПИИЯ, 1968. – Т. 1. – С. 75–89.

32. Богданов В. В. Иллокутивная функция высказывания и конструкция вынужденного движения / В. В. Богданов // Содержательные аспекты предложения и текста. – Калинин, 2003. – 346 с.

33. Богданов С. И. Морфология неполнозначных слов в современном русском языке / Сергей Иванович Богданов. – СПб., 1997. – 140 с.

34. Богданов С. И. Переходность в системе частей речи. Субстантивация / Сергей Иванович Богданов, Ю. Б. Смирнов. – СПб., 2004. – 58 с.

35. Богородицкий В. А. Общий курс русской грамматики (из университетских чтений) / Василий Алексеевич Богородицкий. – М. : Л. Г.С.Э.И., 1935г. – 354 с.

36. Бодуэн де Куртенэ И. А. Введение в языковедение: в 2 т. / Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ // Избранные труды по общему языкознанию. – М., 1963. – Т. II. – 392 с.

37. Бойкова И. Б. Лексические и синтаксические конструкции с предлогами *over* и *through* в современном английском языке и соответствующие им конструкции в русском языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / И. Б. Бойкова. – М., 1989. – 22 с.

38. Бондаренко В. С. Предлоги в современном русском языке / Виктор Степанович Бондаренко. – М. : Учпедгиз, 1961. – 76 с.
39. Бороздина И. С. Семантика пространственных предлогов (на материале английского и русского языков): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 „Общее языкознание” / И. С. Бороздина. – Курск, 2003. – 21 с.
40. Борисенко А. Л. Семантика и употребление предлога *under* и его синонимов в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / А. Л. Борисенко. – Л., 1956. – 18 с.
41. Бугаков О. М. Функціонування складених прийменників у тексті / О. М. Бугаков // Вісник Львівського національного ун-ту імені Івана Франка. Серія Філологія. – Львів : Вид-во Львівського національного ун-ту імені Івана Франка, 2004. – Вип. 34. – С. 333–339.
42. Будагов Р. А. Введение в науку о языке : [учебное пособие для студентов филологических факультетов университетов и пединститутов] / Рубен Александрович Будагов. – М. : Учпедгиз, 1958. – 435 с.
43. Будагов Р. А. Очерки по языкознанию / Рубен Александрович Будагов. – М. : Наука, 1953. – 280 с.
44. Бурлакова В. В. К вопросу о лексическом значении предлогов / В. В. Бурлакова // Исследования по английской филологии. – Л., 1971. – Вып. IV. – С. 350–376.
45. Бурцева В. В. Словарь наречий и служебных слов / Валентина Васильевна Бурцева. – М. : Медиа, 2005. – 760 с.
46. Бюлер К. Теория языка / Карл Бюлер. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 502 с.
47. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика / Леонид Михайлович Васильев. – М. : Высш. Школа, 2009. – 192 с.

48. Вандриес Ж. Язык. Лингвистическое введение в историю / Жозеф Вандриес. – М. : Соцэкгиз, 1937. – 410 с.
49. Виноградов В. В. Русский язык / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Наука, 1972. – 573 с.
50. Виноградова Е. Н. К вопросу о грамматике русского предлога. Статья 1. Первые результаты. Понятие парадигмы предлога / Е. Н. Виноградова, В. Л. Чекалина // Вестник МГУ. Серия 9. Филология . – М. : Изд-во МГУ, 2004. – № 6. – С. 67–78.
51. Виноградова Е. Н. К вопросу о грамматике русского предлога. Статья 2. Синонимия и антонимия предложных единиц / Е. Н. Виноградова, В. Л. Чекалина // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. – М., 2006. – № 2 . – С. 47–57.
52. Виноградова Е. Н. Семантические типы предложных конверсивов в русском и украинском языках / Е. Н. Виноградова, А. В. Ситарь, В. Л. Чекалина // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 110, т. I. – С. 87–90.
53. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / Іван Романович Вихованець. – К. : Наукова думка, 1980. – 285 с.
54. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксичні параметри прийменника / Іван Романович Вихованець // Мовознавство. – 1986. – № 6. – С. 17–24.
55. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови / Іван Романович Вихованець. – К. : Наукова думка, 1987. – 231 с.
56. Востоков Б. И. О значении слова / Борис Иванович Востоков // Проблема знака и значения / [под редакцией проф. И.С. Нарского]. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1969. – С. 114–121.
57. Всеволодова М. В. Способы выражения пространственных отношений в современном русском языке / Майя Владимировна Всеволодова, Е. Ю. Владимирский. – М. : Русское слово, 1982. – 504 с.

58. Всеволодова М. В. К основаниям функционально-коммуникативной грамматики русского предлога / Майя Владимировна Всеволодова, Е. В. Клобуков, О. В. Кукушкина, А. А. Поликарпов // Українські прийменники : Синхронія і діяхронія : пробний зошит / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2003. – С. 82–129.

59. Всеволодова М. В. Предлог как грамматическая категория : проблемы дефиниции, морфологические и синтаксические характеристики / Майя Владимировна Всеволодова // Вопросы функциональной грамматики : сб. науч. тр. – Гродно : Изд-во ГрГУ, 2002. – Вып. 4. – С. 14–25.

60. Всеволодова М. В. Предлоги в синхронии и диахронии : морфология и синтаксис. Первые результаты межнационального проекта / Майя Владимировна Всеволодова // Функціонально-комунікативні аспекти вивчення тексту : зб. наук. пр., присвячений ювілею А. П. Загнітка. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2004. – С. 173–180.

61. Гагзян Д. М. Функция предлога в составе семантической структуры высказывания : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Д. М. Гагзян. – М., 2005. – 22 с.

62. Гак В. Г. Аналитизм. Синтетизм / В. Г. Гак // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 30, 451.

63. Гак В. Г. Десемантизация языкового знака в аналитических структурах синтаксиса / В. Г. Гак // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М. : Наука, 1965. – С. 31–90.

64. Гак В. Г. К проблеме гносеологических аспектов семантики слова / В. Г. Гак // Вопросы описания лексико-семантической системы языка : тезисы докл. – М. : Наука, 1971. – С. 367–395.

65. Гак В. Г. О моделях синтеза // Иностранные языки в школе. – М., 1969. – № 4. – С. 9–15.

66. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык. Лексикология / Е. М. Галкина-Федорук, К. В. Горшкова, Н. М. Шанский. –

М. : Учпедгиз, 1958. – 410 с.

67. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / Илья Романович Гальперин. – М. : Высш. Школа, 1958. – 460 с.

68. Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Борис Михайлович Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 2005. – 112 с.

69. Годер Н. М. О логической структуре понятия, выраженного словосочетанием / Н. М. Годер // Логико-грамматические очерки. – М. : Высш. Школа, 1961. – С. 24-58.

70. Городенська К. Г. Словотвірна варіантність і процеси унормування сучасної української термінології / Катерина Григорівна Городенська // Українська термінологія і сучасність : зб. наукових праць. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 3 – 6.

71. Грамматика современного русского литературного языка / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – М. : РГБ, 2009. – 767 с.

72. Гречаний О. Л. Деякі принципи прийменників в сучасній англійській мові / О. Л. Гречаний // Праці ОДУ імені І. І. Мечнікова. – Одеса : Вид-во ОДУ, 1958. – Т. 148. – Вип. 2 – С. 287–291.

73. Гринберг Дж. Антропологическая лингвистика : [вводный курс] / Джозеф Гринберг. – [2-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2009. – 224 с.

74. Гулкевич С. П. Значення прийменника і основні типи смислів прийменникових словосполучень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С. П. Гулкевич. – Львів, 2005. – 18 с.

75. Гупало С. М. Значення і функціонування прийменників for та against в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 / С. М. Гупало. – Львів, 1994. – 18 с.

76. Гурський С. О. Деякі проблеми семантичної комбінаторики / С. О. Гурский // Іноземна філологія. – Львів : Вища школа, 1979. – Вип. 53. – С. 3–16.

77. Гурський С. О. Значення та вживання прийменників в англійській мові / С. О. Гурський // Іноземна філологія. – Львів : Вища школа, 1965. – Вип. 2. – С. 32–37.

78. Гухман М. М. Соотношение словоизменительных грамматических категорий и типология языка / М. М. Гухман // Типология грамматических категорий. – М. : Наука, 1975. – С. 24–43.

79. Демидова А. Л. До питання про семантичні особливості прийменників в сучасній англійській мові (Семантика і вживання прийменника “under”) / А. Л. Демидова // Праці ОДУ імені І. І. Мечнікова. – Одеса : Вид-во ОДУ, 1961. – Т. 151. – С. 37–51.

80. Доброхотова И. Ю. Факторы вариативности семантического поля / И. Доброхотова, М. Кобозева // Прикладные аспекты лингвистики. – М. : Изд-во МГУ, 2005. – С. 129–135.

81. Дремов А. Ф. Категория падежа с позиций системной лингвистики в практике преподавания русского языка как иностранного / А. Ф. Дремов // Русский язык и литература в общении народов мира: Проблемы функционирования и преподавания : тезисы докл. – М. : Рус. яз., 1990. – Т. 1. – С. 36–52.

82. Дубенец Э. М. О правой валентности предлогов с темпоральным значением / Э. М. Дубенец // Вопросы филологии англ. языка. – М. : Изд-во Моск. обл. пед. ин-та имени Н. К. Крупской, 1974. – Вып. 2. – С. 28–39.

83. Дубова О. А. Синтетизм та аналітизм у морфологічних системах української та російської мов (типологічний аспект) : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Олена Анатоліївна Дубова. – К., 2004. – 32 с.

84. Дубова О. А. Типологічна еволюція морфологічних систем української і російської мов / Олена Анатоліївна Дубова. – К., 2002. – 511 с.

85. Елисеева Н. В. Когнитивные аспекты семантики и функционирования английских глаголов речевой коммуникации: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.19 „Общее

языкознание” / Елисеева Надежда Викторовна. – М., 1996. – 25 с.

86. Есперсен О. Философия грамматики / Отто Есперсен. – М. : Изд-во лит. на ин. яз., 1958. – 400 с.

87. Жаботинская С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи / Світлана Анатоліївна Жаботинська // Мова. Людина. Світ : До 70-річчя проф. М. П. Кочерга : зб. наукових статей / [за ред. Тараненка О. О.] – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – С. 178–192.

88. Жигadlo В. М. Роль предлогов в синтаксических конструкциях современного английского языка / В. М. Жигadlo // Иностранные языки в школе. – М., 1949. – № 1. – С.10–16.

89. Жирмунский В. М. Об аналитических конструкциях / В. М. Жирмунский // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М. : Наука, 1965. – С. 5–57.

90. Жлуктенко Ю. О. Нариси з контрастивної лінгвістики / Юрій Олександрович Жлуктенко. – К. : Наукова думка, 1977. – 196 с.

91. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики англійської та української мов / Юрій Олександрович Жлуктенко. – К. : Наукова думка, 1960. – 160 с.

92. Жовтобрюх М. А. Деякі особливості прийменникових конструкцій / М. А. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 11. – С. 47–53.

93. Загнітко А. П. Предлог в морфологическом пространстве украинского языка (синхронно-контрастивные наблюдения) / Анатолий Панасович Загнітко // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – № 3. – С. 92–106.

94. Загнітко А. П. Етапи створення бази даних “Українські прийменники та їхні еквіваленти” : [Proceedings of the International conference on Computer Science and Information Technologies (September 27th–29th, Lviv, Ukraine)] / А. П. Загнітко, Г. В. Ситар, І. Г. Данилюк. – Львів, 2007. – С. 302–304.

95. Загнітко А. П. Новітні підходи до укладання словників службових слів (на матеріалі “Словника українських прийменників”) / А. П. Загнітко, Г. В. Ситар, І. Г. Данилюк // Слово и словарь = Vocabulum et vocabularium : сб. науч. тр. по лексикографии / [отв. ред. Л. В. Рычкова, В. Л. Воронович]. – Гродно : Изд-во ГрГУ имени Я. Купалы, 2007. – С. 118–121.

96. Загнітко А. П. Теоретична грамати́ка української мови : Морфологія : [монографія] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 1996. – 662 с.

97. Загнітко А. П. Українські прийменники : Синхронія і дія́хронія : пробний зошит / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2003. – 162 с.

98. Закарян А. А. Семантика пространственных предлогов в современном английском языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / А. А. Закарян. – М., 1982. – 25 с.

99. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Юрій Антонович Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.

100. Земская Е. А. Словообразование как деятельность / Елена Андреевна Земская. – М. : Наука, 1992. – 221с.

101. Золотова Г. А. Коммуникативная грамматика русского языка : [научное издание] / Г. А. Золотова, Н. К. Онипенко, М. Ю. Сидорова. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 2004. – 542с.

102. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М. : Высш. школа, 1981. – 285 с.

103. Ильиш Б. А. The Structure of Modern English / Борис Александрович Ильиш. – Л. : Просвещение, 1965. – 365 с.

104. Ильиш Б. А. Значение предлогов в современном английском языке / Б. А. Ильиш // Ученые записки Ленинградского педагог. ин-та

шимени А. И. Герцена. – Л. : Наука, 1958. – С. 3–13.

105. Ильиш Б. А. О частях речи в английском языке / Б. А. Ильиш // Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов): сб. науч. тр. – Л. : Наука. – С. 141–146.

106. Исследования по семантике предлогов : сб. ст. [отв. ред. : Д. Пайар и др.]. – М. : Русские словари, 2000. – 374 с.

107. Иваненко З. І. Семантична структура прийменникової конструкції / З. І. Иваненко // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 13–26.

108. Калашніков Г. Д. Прийменники англійської мови : [методична розробка для студентів 1–го курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр Інституту міжнародного бізнесу та менеджменту] / Г. Д. Калашніков. – Тернопіль : Вид-во ТДЕУ, 2005. – С. 23–60.

109. Кант И. Критика чистого разума / Иммануил Кант. – СПб. : Искусство, 1993. – 430 с.

110. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка: [учеб. пособие для студ. пед. вузов и университетов] / Валентина Лазаревна Каушанская. – М. : Страт, 2000. – 319 с.

111. Кибрик А. Е. К типологии пространственных значений (на материале падежных систем дагестанских языков / А. Е. Кибрик // Язык и человек. – М. Изд. МГУ, 1970. – С. 110–156.

112. Кириченко А. С. Семантическая структура предлога между / А. С. Кириченко // Исследования по теории грамматики. Грамматикализации пространственных значений в языках мира / [под ред. В. А. Плуноян]. – М. : Русские словари, 2002. – Вып. 2. – С.186–192.

113. Клобуков Е. В. Переходные процессы в образовании служебных частей речи (предлоги как продуктивный класс лексем) / Е. В. Клобуков // Вопросы функциональной грамматики : сб. науч. трудов / [под ред. М. И. Конюшкевич]. – Гродно : ГрГУ имени Я. Купалы, 2002. – Вып. 4. – С. 3–13.

114. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / Ирина Михайловна Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 350 с.

115. Кобозева И. М. Теория речевых актов как один из вариантов теории речевой деятельности / И. М. Кобозева // Новое в зарубежной лингвистике. – 2005. – Вып. 17. – С. 7–21.

116. Ковальчук Н. М. Методика навчання англійських прийменників майбутніх філологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. : 13.01.02 „Теорія і методика навчання української мови” / Н. М. Ковальчук. – К., 2004. – 21 с.

117. Колодяжний А. С. Прийменник. Матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови / А. С. Колодяжний. – Х., 1960. – 165 с.

118. Колшанский Г. В. Логика и структура языка / Геннадий Владимирович Колшанский. – М., 2005. – 240 с.

119. Конева Н. Ю. Синонимия пространственных предлогов in, on, at : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Н. Ю. Конева. – Череповец, 2004. – 22 с.

120. Коновалова Т. Е. Специфика структуры предлогов с широкой семантикой / Татьяна Евгеньевна Коновалова. – М. : Высш. школа, 1988. – 290 с.

121. Конюшкевич М. И. Некоторые закономерности образования предлогов : Актуальные проблемы современного языкознания и методика преподавания языка : сб. матер. междунар. конф., посвящ. 105-летию со дня рождения проф. И. А. Фигуровского / Мария Иосиповна Конюшкевич. – Елец, 2004. – С. 68–77.

122. Конюшкевич М. И. О потенциале предложной системы (на материале параметрических и сравнительных предлогов) / Мария Иосиповна Конюшкевич // Польский язык среди других славянских языков : IV Супруновские чтения. – Минск, 2004. – С. 117–126.

123. Конюшкевич М. И. Предложный деривационный потенциал параметрической лексики / Мария Иосиповна Конюшкевич // Словообразование и номинативная деривация в славянских языках : материалы VIII Междунар. науч. конф. 15-16 апр. 2003 г. – Гродно : Изд-во ГрГУ имени Я. Купалы, 2003. – С. 186–192.

124. Конюшкевич М. И. Русские и белорусские предлоги : списочный состав, закономерности образования, первый опыт сопоставления / Мария Иосиповна Конюшкевич // Вестник МГУ. – Серия 9. Филология. – М. : Изд-во МГУ, 2005. – №4. – С. 64–69.

125. Конюшкевич М. И. Синтаксеообразующая функция предлога и механизмы предложивания знаменательной лексики / Мария Иосиповна Конюшкевич // Вопросы функциональной грамматики : сб. науч. тр. – Гродно : Изд-во ГрГУ, имени Я. Купалы, 2005. – Вып. 5. – С. 3–19.

126. Конюшкевич М. И. Способы выражения лексического компонента синтаксемы (синтаксической позиции), маркированной предлогом (на материале белорусского языка) / Мария Иосиповна Конюшкевич // Е. Ф. Карский и современное языкознание : матер. X междунар. Карских чтений, 16-17 мая 2005 г. – Ч. 1. – Гродно : Изд-во ГрГУ имени Я. Купалы, 2005. – С. 104–116.

127. Конюшкевич М. И. Функции предлога / Мария Иосиповна Конюшкевич // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту : зб. наук. пр., присвячений ювілею проф. Загнітка А. П. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2004. – С. 196–202.

128. Котелова Н. З. Искусственный семантический язык: [теоретические предпосылки] / Н. З. Котелова // Вопросы языкознания. – 2004. – №5. – С. 48–63.

129. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : [підручник] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Видавничий центр Академія, 2006. – 424с.

130. Кочергина В. А. Введение в языковедение / Вера Александрова Кочергина. – М. : Изд-во МГУ, 2005. – 526 с.

131. Крейдлин Г. Е. Время сквозь призму временных предлогов / Григорий Ефимович Крейдлин // Логический анализ языка. Язык и время. – М. : Наука, 1997. – С.139–151.

132. Крейдлин Г. Е. Метафора семантических пространств и значение предлога / Григорий Ефимович Крейдлин // Вопросы языкознания. – 1994. – № 5. – С. 19 – 31.

133. Крейдлин Г. Е. О лексикографическом описании служебных слов русского языка / Г. Е. Крейдлин, А. К. Поливанова // Вопросы языкознания. – 1987. – № 1. – С. 106–120.

134. Кравченко А. С. Индексальные конструкции с глаголами чувственного восприятия в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. учен : спец. 10.02.04 „Германские языки” / А. С. Кравченко. – Иркутск, 1987. – 36 с.

135. Кубрякова Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : URSS, 2008. – 195 с.

136. Кузнецова А. М. Семантика лингвистическая и нелингвистическая, языковая и неязыковая / А. М. Кузнецова // Лингвистическая и экстралингвистическая семантика : сб. обзоров. – М. : ИНИОН, 2005. – С. 103–110.

137. Курилович Е. Очерки по лингвистике: сб. ст. / Ежи Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.

138. Кустова Г. И. Механизмы семантического развития в сфере знаменательных и служебных слов / Г. И. Кустова // Вестник рос. гуманитар. науч. фонда. – М., 2006. – № 1. – С. 149–158.

139. Кучеренко И. К. Лексичне значення прийменника // Мовознавство. – К. : Наукова думка, 1973. – № 3. – С.12–23.

140. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія / Ілля Корнійович Кучеренко. – К. : Наукова думка, 1961. – Ч. 1. – 80 с.
141. Куш Н. В. Еволюція поглядів на еквівалентність слова (на матеріалі прийменникової еквівалентності) / Н. В. Куш // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – 2006. – Вип. 14. – С. 75–78. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mova.dp.ua>
142. Куш Н. В. Прийменник : основні підходи вивчення, лексико-граматичні ознаки, перспективи дослідження / Н. В. Куш // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – 2006. – Вип. 14. – С. 90–95. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bdpu.org>.
143. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / Марія Васильєвна Леонова. – К.: Вища шк., 1983. – 265 с.
144. Левицкая А. П. Предложные словосочетания со значением орудия и агенса в современном английском языке / А. П. Левицкая. – Воронеж : Воронежск. пед. ин.-т, 1973. – 245 с.
145. Литвинов П. П. Предлоги. Повышаем речевую готовность на английском / Петр Петрович Литвинов. – М. : Яхонт, 2001. – 251 с.
146. Лотман Ю. М. Семиосфера / Юрий Михайлович Лотман. – СПб. : Искусство, 2000. – 704 с.
147. Ляхур Ч. Перспективы лексикографического описания предложной системы славянских языков (на материале польского языка) / Чеслав Ляхур // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – 2005. – Вип. 13. – С. 78–80.
148. Ляхур Ч. Пространственная коннотация некоторых каузальных предлогов в славянских языках / Ч. Ляхур // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип.1. – С. 70–96.

149. Маляр Т. Н. О метафоризации пространственных отношений / Т. Н. Маляр // Лингвистика на рубеже эпох. Идеи и топосы. – М. : РГГУ, 2001. – С. 75 – 88.

150. Маляр Т. Н. Пространственно-дистанционные предлоги и наречия в русском и английском языках / Т. Н. Маляр, О. Н. Селивёрстова. – Munchen, 1998. – 243 с.

151. Маляр Т. Н. Пространственные концепты в семантике английских предложно-наречных слов и сочетаний in front (of), ahead (of), behind, beyond / Т. Н. Маляр // Исследования по семантике предлогов / [под ред. Пайар Д., Селиверстова О. Н.]. – М. : РГБ, 2000. – С. 263 – 296.

152. Мальцева О. Л. Предлог как средство концептуализации пространственных отношений : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10. 02. 19 / Ольга Леонидовна Мальцева. – Курск, 2004. – 20 с.

153. Мартине А. Основы общей лингвистики / Андре Мартине // Новое в лингвистике. – М., 1963. – Вып. 3. – С. 35 – 87.

154. Маслов Ю. С. Введение в языкознание : [учеб. для студ. филол. спец. вузов] / Юрий Сергеевич Маслов. – М. : Высш. школа, 2005. – 470 с.

155. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : [підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько : [за ред. Л. І. Мацько]. – [2-е вид.]. – К. : Вища школа, 2005. – 461 с.

156. Мейе А. Основные особенности германской группы языков / Антуан Мейе. – [2-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 168 с.

157. Мещанинов И. И. Проблемы развития языка / Иван Иванович Мещанинов. – М.: Наука, 1975. – 352 с.

158. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення / О. С. Мельничук. – К.: Наук.думка, 1966. – 324 с.

159. Нелисов Е. А. Аналитическая форма слова в системе соотносительных единиц / Е. А. Нелисов. – Курск, 1980. – 59 с.

160. Никитин В. М. Разряды обстоятельств в современном русском языке / В. М. Никитин. – Рязань: Изд-во Рязан. пед. ин-та, 1973. – 118 с.
161. Огуй О. Д. Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові (синхронія, діахронія та панхронія) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / О. Д. Огуй. – К., 2000. – 20 с.
162. Павиленис Р. И. Проблема смысла : Современный логико-философский анализ языка / Роландас Ионович Павиленис. – Вильнюс : Мокслас, 1982. – 175 с.
163. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью / Елена Викторовна Падучева. – М. : УРСС, 2001. – 287 с.
164. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / Александр Матвеевич Пешковский. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511с.
165. Плунгян В. А. По поводу “локалистской” концепции значения : предлог под / В. А. Плунгян, Е. В. Рахилина // Исследования по семантике предлогов : сб. ст. – М. : Русские словари, 2000. – С.115 – 134.
166. Плунгян В. А. Полисемия служебных слов: предлоги через и сквозь / В. А. Плунгян , Е. В. Рахилина // Русистика сегодня. – 1996. – №3. – С. 1 – 17.
167. Поміркована Т. В. Просторова семантика каузальних прийменників української мови / Тетяна Валентинівна Поміркована // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – Вип. 24. – С. 114 –119.
168. Поміркована Т. В. Класифікаційні характеристики прийменникових конструкцій англійської мови / Тетяна Валентинівна Поміркована // Актуальні проблеми іноземної філології : Лінгвістика і літературознавство. – Бердянськ, 2008. – Вип. 2. – С. 21 – 27.
169. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / Александр Афанасьевич Потебня. – М. : Прогресс, 1968. – Т. 1. – 526 с.
170. Принципы описания семантики предлогов : доклады 5-й

Международной конференции // Семантика языковых единиц. – Минск : МПИ, 1996. – Т. 1. – С. 156 – 170.

171. Рахилина Е. В. О тенденциях в развитии когнитивной семантики / Е. В. Рахилина // Известия АН. Серия Литературы и языка. – 2000. – Т. 59. – С. 43 – 64.

172. Рейман Е. А. Английские предлоги. Значение и их функции / Екатерина Александровна Рейман. – Л. : Наука, 1982. – 241 с.

173. Рейман Е. А. О семантических отношениях знаменательного и служебного слов / Е. А. Рейман // Научный и общественно-политический текст. – М. : Наука, 1991. – С. 59 – 70.

174. Реформатский А. А. Введение в языковедение / Александр Александрович Реформатский. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 536 с.

175. Рогожникова Р. П. Словарь эквивалентов слова : наречные, служебные, модальные единства / Роза Павловна Рогожникова. – М. : Рус. яз., 1991. – 254 с.

176. Рябов Г. П. Постпозиция предлога в английской разговорной речи / Г. П. Рябов // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи. – 1975. – Вып. 6. – С. 15 – 28.

177. Селиверстова О. Н. Имеют ли предлоги только грамматическое значение? / О. Н. Селиверстова // Вопросы филологии. – 1999. – № 3. – С. 26 – 30.

178. Селиверстова О. Н. Семантическая структура предлога на / О. Н. Селиверстова // Исследования по семантике предлогов : сб. ст. – М. : Русские словари, 2000. – С. 189 – 242.

179. Сенів М. Г. Прийменник у класичних мовах / Михайло Григорович Сенів. – Донецьк : Юго-Восток, 2005. – 272 с.

180. Ситарь А. В. Первообразные предлоги : проблемы словарного представления и сопоставления (на примере предлога по в русском и украинском языках) / А. В. Ситарь, Е. Виноградова // Русский язык : исторические судьбы и современность : III Междунар. конгресс

исследователей русского языка (Москва, 20-23.03.2007) : труды и материалы / [составители М. Л. Ремнева, А. А. Поликарпов]. – М. : МАКС Пресс, 2007. – С. 293 – 294.

181. Ситарь А. В. Проблемы словарного представления и сопоставления первообразных предлогов : на примере предлога по в русском и украинском языках / А. В. Ситарь // Славянските предлози. – Велико Търново: Изд. ИВИС, 2007. – С. 178 – 189.

182. Ситарь А. В. Типы морфо-синтаксических вариантов предложных аналогов в украинском языке / А. В. Ситарь // Чтения, посвященные памяти профессора В. А. Карпова, Минск, 17.03.2007 г. : сб. материалов. – Минск : Изд. центр БГУ, 2007. – С. 66 – 71.

183. Смирницкий А. И. Морфология английского языка / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Изд-во лит. на ин. яз., 1959. – 373 с.

184. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Омен, 1998. – 259 с.

185. Солнцев В. М. Вариантность как общее свойство языковой системы / В. М. Солнцев // Вопросы языкознания. – 1984. – № 2. – С. 32 – 41.

186. Солнцева Н. В. Анализ и аналитизм / Н. В. Солнцева // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М. : Наука, 1965. – С. 80 – 88.

187. Старостин П. И. Учебник английского языка / Павел Иванович Старостин. – М. : Воениздат, 1984. – 182 с.

188. Стеблин-Каменский М. И. Спорное в языкознании / Михаил Иванович Стеблин-Каменский. – Л. : Наука, 1984. – 144 с.

189. Степанова З. М. Роль предлогов в формировании лингвокультурологических особенностей пространственных концептов (На материале русского и французского языков) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец.: 10.02.19 / Зоя Михайловна Степанова. – Ульяновск, 2006. – 20 с.

190. Сущинская С. И. Предлоги в современном английском языке :

Все о предлогах оригинально, кратко, занимательно и познавательно / С. И. Сушинская, И. И. Сушинский. – М. : ГИС, 1999. – 160 с.

191. Тарамжина Л. В. Семантико-синтаксический потенциал однокоренных глагольных субстантивов в современном английском языке / Людмила Витольдовна Тарамжина. – СПб. : Искусство, 2005. – 181 с.

192. Тенденции развития аналитизма в английском языке : материалы третьей научно-практической конференции. Перевод и межкультурная коммуникация. – Екатеринбург : Изд-во Ин-та междунар. связей, 2001. – С. 62 – 65.

193. Тер-Авакян Г. А. Значение и употребление предлогов во французском языке / Г. А. Тер-Авакян. – М. : Наука, 1983. – 122 с.

194. Топоров В. Н. Пространство и текст / В. Н. Топоров // Семантика и структура. – М. : Наука, 1983. – С. 227 – 385.

195. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / Анна Анфилофьевна Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с.

196. Филипенко М. В. Проблемы описания предлогов в современных лингвистических теориях / М. В. Филипенко // Исследования по семантике предлогов : сб. ст. – М. : Русские словари, 2000. – С. 12 – 56.

197. Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських прийменників та їхніх еквівалентів : [колективна монографія / наук. ред. А. П. Загнітко та ін.]. – Донецьк : Вид-во Вебер, 2009. – 209 с.

198. Хоружая Ю. Н. Семантические функции пространственных и временных предлогов в немецком и русском языках : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.19 / Юлия Николаевна Хоружая. – Краснодар, 2007. – 20 с.

199. Хорнби А. С. Конструкции и обороты английского языка / Альберт Сидни Хорнби / [пер. с англ. Игнатьева А. С.]. – М. : АО Буклет, 1994. – 336 с.

200. Храковский В. С. Аналитическая конструкция, аналитическая словоформа, аналитическое слово / В. С. Храковский // Аналитические

конструкции в языках различных типов. – М. : Наука, 1965. – С. 209 – 221.

201. Хрисонопуло Е. Ю. Учет прагматических факторов при обучении речевому использованию английских предлогов и послелогов (материалы Третьей научной конференции преподавателей и студентов) / Е. Ю. Хрисонопуло // Наука. Университет. – Новосибирск, 2002. – С.144 – 148. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.durov.com/linguistics3>.

202. Худяков А. А. Теоретическая грамматика английского языка / Андрей Александрович Худяков. – М. : Academia, 2005. – 286 с.

203. Цой А. С. О функционировании служебных слов в когнитивном пространстве языковой личности : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01. „Русский язык” / А. С. Цой. – М., 2008. – 39 с.

204. Цой А. С. Способы образования служебных слов в русском языке / А. С. Цой // *Respectus Philologicus*. – Вып. 12. – 2007. – С. 165 – 173. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.sceol.com>.

205. Черкасова Е. Т. К изучению образования русских отымённых предлогов / Е. Т. Черкасова // Исследования по грамматике русского литературного языка. – М., 1955. – С. 76 – 77.

206. Черкасова Е. Т. Переход полнозначных слов в предлоги / Е. Т. Черкасова. – М. : Наука, 1967. – 280 с.

207. Чернейко Л. О. Представление о времени в повседневном и художественном сознании / Л. О. Чернейко // Категоризация мира : пространство и время : материалы научной конференции. – М. : Диалог – МГУ, 1997. – С.125 – 128.

208. Черняховская Л. А. К вопросу о социолингвистике перевода / Л. А. Черняховская // Принципы и методы лексикологии как социолингвистической дисциплины. – М. : Наука, 1971. – С.16 – 28.

209. Шаляпина М. О. О способах выражения семантических параметров в английском языке / М. О. Шаляпина // Машинный перевод и

прикладная лингвистика. – М., 1969. – Вып. 11. – С.80 – 93.

210. Шаранда А. Н. Сравнительная типология категории предлога / Анатолий Николаевич Шаранда. – Минск : Наука и техника, 1981. – 230 с.

211. Швейцер А. Д. К вопросу об анализе грамматических явлений при переводе / А. Д. Швейцер // Тетради переводчика. – М., 1963. – № 1. – С.12 – 18.

212. Швейцер А. Д. К проблеме социальной дифференциации языка / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – М., 1982. – № 5. – С. 39 – 48.

213. Швейцер А. Д. Семантико-стилистические и прагматические аспекты перевода / А. Д. Швейцер // Иностранные языки в школе. – М., 1971. – №3. – С.20 – 26.

214. Шевякова В. Е. Современный английский язык : (Порядок слов, актуальное членение, интонация) / Валентина Ефимовна Шевякова. – М. : Наука, 1980. – 267 с.

215. Щетинкин В. Е. Практикум по сопоставительной типологии французского и русского языков / В. Е. Щетинкин, Л. О. Коль . – М., 1990. – 109 с.

216. Шиганова Г. А. Система лексических и фразеологических предлогов в современном русском языке: [монография] / Г. А. Шиганова. – Челябинск, 2001. – 454 с.

217. Шуба П. П. Предлог в белорусском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.03 „ Славянские языки” / Павел Павлович Шуба. – Минск, 1971. – 41 с.

218. Шуба П. П. Прыназоўнік у беларускай мове / Павел Павлович Шуба. – Мінск, 1971 . – 183 с.

219. Щерба Л. В. Избранные работы по русскому языку / Лев Владимирович Щерба. – М. : Прогресс, 1957. – 188 с.

220. Щукіна І. А. Прийменники причинової семантики : структура і функції / І. А. Щукіна // Українські прийменники : Синхронія і діяхронія :

пробний зошит / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2003. – С. 82 – 129.

221. Щукіна І. А. Спеціалізованість причинових прийменників у трансформації / І. А. Щукіна // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2004. – Вип. 12. – С. 64– 68.

222. Щукіна І. А. Статус причинових прийменників у комунікативній структурі висловлення / І. А. Щукіна // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / [за ред. проф. А. П. Загнітка]. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 12 – 125.

223. Эгамбердиев С. Сочетания с предлогом *under* в предложениях современного английского языка / С. Эгамбердиев // Лингвистические исследования. Языковые единицы и методы их исследования. – Л. : Наука, 1988. – С. 202 – 205.

224. Юсупова Ю. Р. Пространственная и непространственная семантика английских проксимально-дистантных предлогов : дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Ю. Р. Юсупова. – Уфа, 2006. – 38 с.

225. Якобсон Р. О. Итоги девятого конгресса лингвистов / Р. О. Якобсон // Новое в лингвистике / сост. В. А. Звегинцев : сб. ст. / [Пер. с англ. и франц.]. – М. : Прогресс, 1965. – С. 576 – 588.

226. Якобсон Р. О. К общему учению о падеже / Роман Осипович Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – С. 133 – 175.

227. Якобсон Р. О. Морфологические наблюдения над славянским склонением / Роман Осипович Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – С.176 – 197.

228. Ярцева В. Н. Контрастивная грамматика / Виктория Николаевна Ярцева. – М. : Наука, 1981. – 111 с.

229. Ярцева В. Н. Об аналитических формах слова / В. Н. Ярцева // Морфологическая структура слова в языках различных типов. – М. : Наука, 1963. – С. 52 – 60.

230. Ярцева В. Н. Предложение и словосочетание / В. Н. Ярцева // Вопросы грамматического строя. – М., 1955. – С. 436 – 451.
231. Ятель Г. П. К вопросу о семантических связях и функциях предлога в системе словосочетаний современного английского языка / Г. П. Ятель // Вопросы теории и методики преподавания англ. и нем. языков. – К. : Вища школа, 1962. – Вып. 19. – С. 29 – 78.
232. Ятель Г. П. Предложные словосочетания современного английского языка / Георгій Прокопович Ятель. – К. : Вища школа, 1969. – С.48 – 49.
233. Ятель Г. П. Прийменники сучасної англійської мови [вступна стаття до книги М. І . Балла “Вживання прийменників в англійській мові”] / Георгій Прокопович Ятель. – К. : Вища школа, 1967. – 175 с.
234. Ятель Г. П. Транспозиційне функціонування прийменників в германських і романських мовах / Г. П. Ятель // Іноземна філологія. – К. : Вища школа, 1977. – Вип. 47. – С. 3 – 10.
235. Allen W. S. Living English structure / W. S. Allen. – London, 1960. – 372 p.
236. Allott R. Motor theory of language origin in relation to syntax / R. Allot // M. E. Landsberg (ed.). Syntactic iconicity : The human dimension. – Berlin, 2001. – P. 133 – 158.
237. Bennett D. C. English prepositions. A stratificational approach / D. C. Bennet // Journal of Linguistics. – London, New York, 1968. – Vol. 4, №. 2. – P. 153 – 158.
238. Bennett D. C. Spatial and Temporal Uses of English Prepositions. An Essay stratificational in Stratificational Semantics / D. C. Bennet. – London : Longman, 1975. – 246 p.
239. Bissel Cl. Prepositions in French and English / Cl. Bissel. – New York, 1947. – 253 p.
240. Blokh M. Y. Course in Theoretical English Grammar / M. Y. Blokh. – М. : Вышш. школа, 2003. – 421 с.

241. Brugman C. The Story of 'over': Polysemy, Semantics and the Structure of the Lexicon / Claudia Brugman . – New York, 1988. – 103 p.
242. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax / Noam Chomsky. – Cambridge : MIT Press, 1965. – 230 p.
243. Clark E. Structure and use in the acquisition of word formation / E. Clark, R. Berman // Language. – Baltimore, 1984. – Vol. 60, №3. – P. 542 – 549.
244. Close R. A. Reference Grammar for Students of English / R. A. Close. – M.: Hayka, 1979. – 302 p.
245. Coventry K. R. Saying, Seeing, and Acting : The Psychological Semantics of Spatial Prepositions / K. R. Coventry, R. Carmichael, S. C. Garrod. – New York : Psychology Press, 2004 . – 97 p.
246. Coventry K. R. Spatial prepositions, object-specific function, and task requirements / K. Coventry, R. Carmichael, S. C. Garrod // Journal of Semantics. – 1998. – № 11. – P. 289 – 309.
247. Curme O. A Grammar of the English Language / O. Curme, H. Kurath. – Vol. III, Syntax, 1931. – 560 p.
248. Cuyckens H. Cognitive Approaches to Lexical Semantics / H. Cuyckens, R. Dirven, J. R. Taylor, R. W. Langacker. – Berlin, 2003. – 502 p.
249. Fillmore Ch. J. The case for case / Charles J. Fillmore. – Texas : Austin, 1968. – P. 12-21.
250. Friedrich P. Structural implications of Russian pronominal use / P. Friedrich // Sociolinguistics. – L. : The Hague, 1966. – P. 8 – 15.
251. Fries Ch. Prepositions and prepositional phrases : a contrastive analysis / Ch. Fries // In : Rauh G. (ed.). Approaches to prepositions Gunter Narr. – Tübingen, 1991. – P. 53– 76.
252. Fries Ch. The Structure of English / Charles Fries. – New York, 1952. – 145 p.
253. Galperin I. R. Stylistics / I. R. Galperin. – M. : Высш. школа, 1977. – 332 с.

254. Herskovits A. Language and spatial cognition : An interdisciplinary study of the prepositions in English / A. Herskovits. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 132 p.

255. Herskovits A. Semantics and Pragmatics of Spatial Cognition / A. Herskovits // Cognitive Science, 1985. – Vol. 9. – P. 341 – 378.

256. Herskovits A. Spatial Expressions and the Plasticity of Meaning / A. Herskovits // Rudzka-Ostyn (ed). Topics in Cognitive Linguistics. Amsterdam, 1988. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.aclweb.org/>

257. Jackendoff R. Semantics and Cognition / Ray Jackendoff. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – 152 p.

258. Kruisinga E. A Handbook of Present – Day English. English Accidence and Syntax / E. A. Kruisinga. – Groningen, 1932. – 312 p.

259. Langage et cognition spatiale. – Paris : Masson, 1997. – 237 p.

260. Landau B. “What” and “where” in spatial language and spatial cognition / Barbara Landau, Ray Jackendoff // Behavioral and Brain Sciences. – 1993. – № 16. – P. 217 – 265.

261. Langacker R. A view of linguistic semantics / R. Langacker // Rudzka-Ostyn Br. (ed.). Topics in Cognitive Linguistics. – Amsterdam, 1988. – P. 49– 90.

262. Langacker R. Prepositions as grammatical(izing) elements / R. Langacker // Leuvense Bijdragen. – 1992. – № 81. – P. 87–309. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://cogprints.org/1558>

263. Langacker R. Space grammar, analyzability, and the English passive / R. Langacker // Language. – Baltimore, 1982. – Vol. 58. – № 1. – P. 22-80.

264. Leech G. On the Theory and Practice of Semantic Testing / Geoffrey Leech // Lingua. – 1970. – V. 24. – № 1. – P. 343–364.

265. Lindner S. A lexico-semantic analysis of English verb-particle constructions / Susan Linder. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 142 p.

266. Lyons J. *Semantics* / J. Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1977. – Vol. 1. – 372 p.

267. Mathesius V. *On some problems of the systematic analysis of grammar* / V. Mathesius. – Prague : Travaux du Cercle Linguistique de Prague, 1932. – 147 p.

268. Nida E. *Science of translation* / E. Nida // *Language*. – № 3. – 1969. – P. 30 – 36.

269. O'Hara T. *Preposition semantic classification via Penn Treebank and FrameNet* / T. O'Hara, J. Wiebe // *Computational Natural Language Learning*. – Edmonton, 2003. – P.79 – 86. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://portal.acm.org>

270. Quirk R. *University Grammar of English* / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – New York : Longman, 1982. – 301 p.

271. Rauh G. *Approaches to Prepositions* / Gisa Rauh. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1991. – 299 p.

272. Rauh G. *On the grammar of lexical and non-lexical prepositions in English* / G. Rauh // Zelinsky-Wibbelt (ed.). – 1993. – P. 99–150. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://books.google.com>

273. Rice S. *Aspects of prepositions and prepositional aspect* / S. Rice // *Issues in Cognitive Linguistics*. – Berlin, New York, 1999. – P. 225 –247.

274. Shibsbye K. *A modern English grammar* / K. Shibsbye. – London, 1960. – 342 p.

275. Swales J. M. *Genre analysis : English in academic and research settings* / J. M. Swales. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 238 p.

276. Sweet H. *A New English Grammar. Logical and Historical* / Henry Sweet. – Oxford : Oxford University Press, 1958. – 168 p.

277. Taylor J. R. *Polysemy and the lexicon* / John Taylor // *Cognitive Linguistics : Current Applications and Future Perspectives*. – Berlin, 2006. – P. 51 – 80. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.reference-global.com>

278. Talmy L. *How Language Structures Space* / Leonard Talmy //

Spatial Orientation: Theory, Research and Application. – New York: Plenum Press, 1983. – P. 225 – 282.

279. Vandeloise C. Methodology and Analysis of the Preposition / C. Vandeloise // Cognitive Linguistics. – 1994. – № 5. – P. 157 – 184.

280. Yates J. Ins and Outs of prepositions : a Guidebook for ESL Students / Jean Yates. – Oxford : Barron's Educational Series, 1999. – 224 p. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://portal.acm.org/poplogin>

281. Zawada B. Polysemy in cognitive linguistics : [selected papers from the International Cognitive Linguistics Conference] / B. Zawada. – Amsterdam : Benjamins, 1997. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.aclweb.org>

282. Zelinsky-Wibbelt C. The semantic interpretation and translation of prepositions / Cornelia Zelinsky-Wibbelt // Linguistic Agency Duisburg Author Cornelia Zelinsky-Wibbelt Publisher . – New York : L.A.U.D., 1991. – 27 p. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://books.google.com>

СПИСОК ДОВІДНИКОВИХ ДЖЕРЕЛ

283. Англо-український словник – English-Ukrainian Dictionary : у 2 т. / [авт.-уклад. Микола Іванович Балла]. – К. : Освіта, 1996. – Т. I – II, 1464 с.

284. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – [2-е изд.], стереотип. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 576 с.

285. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.

286. Великий англо-український словник / [авт.-уклад М. В. Адамчик] . – Донецьк: Сталкер, 2002. - 1152 с.

287. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / гол. ред. О.

Мельничук. – К.: Наук. думка, 1982. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm

288. Етимологічний словник української мови : у 2 т. / [за ред. Я. Рудницького]. – Вінніпег-Оттава, 1982. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://litopys.org.ua/djvu/rudnycky_slovnyk.htm

289. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. В. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.

290. ЛЭС : Лингвистический энциклопедический словарь / [под ред. Виктории Николаевны Ярцевой]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.

291. Найновіший російсько-український, українсько-російський словник / А. П. Загнітко, М. О. Вінтонів, І. Г. Данилюк. - Донецьк : БАО, 2010. – 1215 с.

292. Новый англо-русский словарь / [под ред. Владимира Карловича Мюллера]. – М. : Рус. яз., 2000. – 880 с.

293. Новый большой англо-русский словарь : в 3 т. / Юрий Дереникович Апресян, Э. М. Медникова . – М. : Рус. яз., 1993-1994. – 2496 с.

294. Оксфордский русско-английский словарь / [под ред. Маркуса Уилера] – М. : Локид, 1993. – 913 с.

295. Подвезько М. Л. Англо-український словник / М. Л. Подвезько, М. І. Балла. – К : Вища школа, 1996. – 701 с.

296. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар, І. А. Щукіна. – Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2007. – 416 с.

297. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1971. – Т. 2. – 550 с.

298. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 917 с.

299. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language /

by Dr. Ernest Klein. – Amsterdam : Elsevier Science & Technology, 1971. – 1050 p.

300. Bouma G. Corpus-based Acquisition of Collocational Prepositional Phrases / G. Bouma, B. Villada. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.let.rug.nl/~gosse/parers/bouma_villada.pdf

301. Cambridge International Dictionary of English. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 1773 p.

302. Collins Cobuild Advanced Learners English Dictionary / [Ed. by J. Sinclair]. – Glasgow, GB: Harper Collins Publishers, 2006. – 1695 p.

303. English-Ukrainian Dictionary, Ukrainian-English Dictionary / В. Малишев, О. Петраковській. – Х. : Єдінорог, 1999. – 512 с.

304. Longman Language Activator. – London, 1993. – 746 p.

305. Longman Dictionary of Contemporary English. – М.: Русский язык, 1992. – 1229 p.

306. Merriam Webster's Collegiate Dictionary/ [Ed. by F. C. Mish]. – Springfield: Merriam Webster, 2003. – 1622 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dictionary.com>

307. Online Etymology Dictionary by Douglas Harper. – 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.etymonline.com/abbr.php>.

308. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [Ed. by Hornby A. S.]. – Oxford : Oxford University Press, 1980. – 1088 p.

309. The Barnhart Dictionary of Etymology / [Ed. Robert K. Barnhart]. – New York : The H.W. Wilson Company, 1988. – 1896 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

310. Антонич Б. І. Велика гармонія / Богдан Антонич. – Львів : Літопис, 2007. – 118 с.
311. Багряний І. П. Сад Гетсиманський / Іван Багряний. – К. : Наукова думка, 2001. – 545 с.
312. Багряний І. П. Тигролови; Морітурі : [роман] / Іван Багряний. – К. : Наукова думка, 2000. – 364 с.
313. Білик І. Меч Арея / Іван Білик. – К. : Веселка, 2004. – 223 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
314. Білик І. Похорон богів / Іван Білик. – К. : Дніпро, 1988. – 571с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
315. Величко С. Літопис / Самійло Величко. – К. : Дніпро, 1991. – 371 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://izbornyk.org.ua/velichko/vel07.htm>
316. Винниченко В. К. Краса і сила : [повісті та оповідання] / Володимир Винниченко. – К. : Дніпро, 1989. – 752 с.
317. Гуцало Є. Пролетіли коні / Євген Гуцало. – К. : Вид-во гуманітарної літератури, 2008. – 384 с. – (Б-ка Шевченківського комітету) . – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
318. Довженко О. П. Зачарована Десна : [оповідання; щоденник (1941-1956)] / Олександр Довженко. – К. : Дніпро, 2008. – 504 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://chtyvo.org.ua/authors/>
319. Загребельний П. Шепіт: [роман] / Павло Загребельний. – Київ: Молодь, 1981г. – 376 с.
320. Збанацький Ю. Таємниця Соколиного бору. Літо в Соколиному: [повісті] / Юрій Збанацький. – К.: Веселка, 1971г. – 496 с.
321. Іваничук Р. Бо війна – війною; Через перевал : [романи] / Роман

Іваничук. – Харків : Фоліо, 2008. – 447 с.

322. Іванченко Р. Любити не просто / Раїса Іванченко. – К. : Рад. письменник, 1976. – 199 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://chtyvo.org.ua/authors/>

323. Карпенко-Карий І. П. Драматичні твори / Іван Карпенко-Карий. – Харків : Фоліо, 2008. – 316 с.

324. Кащенко А. Ф. З Дніпра на Дунай : [оповідання для юнацтва з часів скасування Запорізької Січі] / Андріан Кащенко. – К. : Веселка, 1993. – 64 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://chtyvo.org.ua/authors/>

325. Кащенко А. Ф. Збірка творів / Андріан Кащенко. – Харків : ТОВ “Оберіг”, 2008. – 480 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://chtyvo.org.ua/authors/>

326. Квітка-Основ'яненко Г. Конотопська відьма; Сватання на Гончарівці / Григорій Квітка-Основ'яненко. – Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2008. – 416 с.

327. Коваленко О. Павло Полуботок – політик і людина / Олександр Коваленко. – Чернігів : Сіверянський літопис, 1996. – 93 с.

328. Коцюбинський М. М. Вибрані твори : [оповідання, новели, повісті] / Михайло Коцюбинський. – К. : Генеза, 2004. – 386 с.

329. Куліш П. О. Чорна рада : [роман, оповідання, вірші] / Пантелеймон Куліш. – Харків : Фоліо, 2006. – 287 с.

330. Лепкий Б. Вибрані твори : [прозові твори в 3-х т.] / Богдан Лепкий; [уклад.-ред. Б. Мельничук]. – Тернопіль : Збруч, 2008. – Т. 3. – 488 с.

331. Нечуй-Левицький І. С. Кайдашева сім'я; Баба Параска та баба Палажка : [повість ; оповідання] / Іван Нечуй-Левицький. – К. : Анфас, 1994. – 162 с.

332. Нечуй-Левицький І. С. Над чорним морем : [роман] / Іван Нечуй-Левицький. – Харків : Фоліо, 2008. – 219 с.

333. Росоховатський І. Зворотній зв'язок : [науково-фантастичні оповідання] / Іван Росоховатський. – К. : Веселка, 1983. – 183 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
334. Росоховатський І. Останній сигнал : [науково-фантастичні оповідання] / Іван Росоховатський. – К. : Молодь, 1989. – 480 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
335. Росоховатський І. Ураган : [науково-фантастичні оповідання] / Іван Росоховатський. – К. : Молодь, 1977 . – 168 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library>
336. Сковорода Г. С. Розмова про істинне щастя / Григорій Сковорода. – Харків : Прапор, 2002. – 280с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.tochka.org.ua>
337. Старицький М. П. Богдан Хмельницький : [трилогія] / Михайло Старицький. – К. : Дніпро, 1987. – 597 с.
338. Старицький М. П. Останні орли : [історична повість із часів Гайдамаччини] / Михайло Старицький. – Хмельницький : Поділля, 1996. – 671 с.
339. Стефаник В. С. Твори / Василь Стефаник. – К. : Дніпро, 1984. – 173 с.
340. Тютюник Г. Облога : вибрані твори / Григорій Тютюник. – [передм., упорядкув. та приміт. В. Дончика] . – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2004. – 832 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://bookz.ru/authors/tutunnik>
341. Франко І. Я. Захар Беркут / Іван Франко. – К. : Школа, 2006. – 224 с.
342. Austen J. Pride and Prejudice / Jane Austen . – New York : Baronet Books, 1996 . –240 p.
343. Brown D. The Da Vinci Code / Dan Brown. – A Division of Random House, Inc., 2003. – 496 p.
344. Carroll L. Alice in Wonderland / Lewis Carroll . – L. : Classic Award

Publication Limited, 2006. – 86 p.

345. Christie A. Selected Stories / Agatha Christie. – Progress Publishers. – М., 1969. – 334 p.

346. Collins W. The Woman in White / W. Collins. – L. : Wordsworth Editions Limited, 1994. – 570 p.

347. Crawford Ch. P. Split Time / Charles P. Crawford. – L. : Harper Collins Publishers, 1997 . – 185 p.

348. Dickens Ch. Oliver Twist / Charles Dickens. – М. : Менеджер, 1955. – 158 p.

349. Dickens Ch. The Posthumous Papers of the Pickwick Club / Charles Dickens. – М. : Универсал, 1955. – 437 p.

350. Disraeli B. Sybil / Benjamin Disraeli. – Oxford : Paperbacks, 2008. – 480 p.

351. Dreiser T. An American Tragedy / Theodore Dreiser. – М. : Менеджер, 1951. – 186 p.

352. Faulkner W. Soldier's Pay / William Faulkner. – L. : Торсинг, 1964. – 67 p.

353. Fleming I. Casino Royale / Ian Fleming. – New York : Penguin books Ltd, 2004. – 192 p.

354. Galsworthy J. The Island Pharisees / John Galsworthy. – Ohio : Ohio University Press, 1904. – 374 p.

355. Hardy T. The Mayor of Castlebridge / Thomas Hardy. – М. : Менеджер, 1964. – 270 p.

356. Hemingway E. For Whom the Bell Tolls / Ernest Hemingway. – Penguin books, 1962. – 360 p.

357. Jerome K. Jerome Three Men on the Bummel / Jerome K. Jerome. – New York : Penguin books, 1994. – 208 p.

358. Joyce J. Dubliners / James Joyce. – New York : Penguin books, 1996. – 256 p.

359. Kipling R. Mowgli / Rudyard Kipling. – М. : Айрис-Пресс, 2009.

– 54 p.

360. Lawrence D. H. *Woman in love* / David H. Lawrence. –Ware : Wordsworth Editions Limited, 1992. – 426 p.

361. London J. *The Sea-Wolf* / Jack London. – London: Dover Publications, 2000. – 256 p.

362. Maugham W. S. *Rain and Other Short Stories* / Somerset Maugham. – Progress Publishers. – M., 1977. – 407 p.

363. Melville H. *Moby Dick* / Herman Melville. – Wordsworth Editions Limited, 2002. – 544p.

364. Mitchell M. *Gone with the Wind* / Margret Mitchell. – New York : Wordsworth Editions Ltd, 1956. – 488 p.

365. Murdoch I. *The Sandcastle* / Iris Murdoch. – Л. : Просвещение, 1975. – 216 p.

366. Orwell G. *Animal Farm and 1984* / George Orwell. – New York : Harcourt, 2003. – 400 p.

367. Rowling J. K. *Harry Potter and the Goblet of Fire* / Joan K. Rowling. – New York : Penguin books Ltd, 2007. – 775 p.

368. Scott W. *Ivanhoe* / Walter Scott. – New York : Penguin books, 1994. – 528 p.

369. Thackeray W. M. *The Fatal Boots* / William Thackeray. – Boston : Twayne, 1976. – 256 p.

370. Tolkien J. *The Lord of Rings* / John Ronald Reuel Tolkien. – London: HarperCollins Publishers, 2007. – 1216 p.

371. Twain M. *The Adventures of Tom Sawyer* / Mark Twain. – М. : Менеджер, 1958. – 163 p.

372. Varley J. *Red Thunder* / John Varley. – London: HarperCollins Publishers, 2004. – 411p.

373. Wilde O. A *Woman of No Importance* / Oscar Wilde. – London : Penguin Books, 1996. – 94 p.

